

1956

1957

1958

SOÓS FERENC

Albert Camus:

A magyarok vére

"A legázolt, bilincsbe vert Magyarország többet tett a szabadságért és igazságért, mint bármelyik nép a világon az elmúlt 20 esztendőben. Ahhoz, hogy ezt a leckét megértse a fülét betömő, a szemét eltakaró nyugati társadalom, sok magyar vérnek kellett elhullnia — s ez a vérfolyam most már alvad az emlékezetben. A magára maradt Európában csak úgy maradhatunk hívek Magyarországhoz, ha soha és sehol el nem áruljuk, amiért a magyar harcosok az életüket adták, és soha, sehol — még közvetve sem — igazoljuk a gyilkosokat. Nehéz minékünk méltónak lenni ennyi áldozatra..."

(Részlet, 1957.)

Szabó Terenc

a hallgató aláírása

Nyomtatványellátó V. 4010 - 543856 Pátria (m)

Soós Ferenc

1956

1957

1958

KÖNYVMŰHELY
Z-PRESS KIADÓ
MISKOLC
2012

Tördelte és a borító tervet Soós Ferenc készítette.

A fejezetek előtt a szépirodalmi idézetek
Farkas Flórián főszerkesztő hozzájárulásával a
MIKES INTERNATIONAL Alapítvány,
Hága, Hollandia kiadásában megjelent
GLORIA VICTIS 1956 c..antológiából származnak.

Copyright © Soós Ferenc

Minden jog fenntartva.

A könyv magánkiadásban készült.
Miskolc, 2012

Kiadta: Soós Ferenc

A könyvet készítette:
a **Z-Press** Kiadó

Tartalomjegyzék

Előszó.....	7
1956.....	13
Földrengés és jeges árvíz.....	14
Tavas az egyetemen.....	23
Katonáskodás júliusban.....	33
A Magas Tátrában.....	47
Mohács-sziget.....	54
Van remény az olvadásra?.....	57
Január 01.	59
Február 14-25.	59
Március 27.	60
Április 10.	60
Június 16.	61
Június 28.	61
Július 03.	61
Július 19.	62
Július 28.	62
Szeptember 9.	63
Szeptember 22.	63
Szeptember 23.	64
Szeptember 25.	64
Szeptember 28.	65
Szeptember 29.	65
Szeptember 30.	66
OKTÓBER.....	66
Október 4.	66
Október 5.	67
Október 6., szombat.....	68
Október 7.....	73
Október 8.....	74
Október 13.....	74
Október 14.....	75

SOÓS FERENC

Október 15.....	75
Október 16., kedd.....	75
Október 17.....	76
Október 18.....	76
Október 19., péntek, 21 óra.....	77
Október 20.	78
Október 21. , vasárnap.....	78
Október 22. , hétfő.....	80
Október 23., kedd.....	84
Október 24., szerda.....	99
Október 25., csütörtök.....	105
Október 26.	107
Október 27.	109
Október 28.	111
Október 30.	114
Október 31.	117
November 1., csütörtök, 19 óra 50 perc.....	120
November 4., vasárnap.....	121
November 5., hétfő.....	125
November 6., kedd.....	127
November 7., szerda.....	129
November 8., csütörtök.....	132
November 9., péntek.....	135
Novemberi csalódások.....	138
Édesapámat letartóztatják és internálják.....	141
1957.....	143
Február.....	143
Tököl.....	145
Március 21.....	146
Május 31.....	148
Édesapám rendőrségi felügyelet alatt.....	152
Édesapámtól elveszik az állását.....	156
Befejezésül.....	162
Követeléseink 1956. október 23-án	165
Emlékeztető források.....	167
Jegyzetek.....	169

Előszó

JUANA DE IBARBOUROU

PROLOGO

PROLÓG (Részlet)

*„ Mennyire szeretünk Téged, Magyarország!
Az édes ifjúságtól kezdve, amikor álmunk voltál a ligeti
és tabáni fák alatt,
a Duna partján,
amikor megnyerted szívünket boldog és romantikus va-
rázsoddal.
Mennyit nőttél és mennyi hősiek harcot vívtál azóta sza-
badságodért.
Nagy szerelmesed vagyok, büszke felséges értékeidre
és megronthatatlan méltóságodra.
És szent vagy Magyarország, rettenthetetlenül dicsősé-
ges, halántékon a töviskoszorúval,
mint a Megváltó a Kálvárián.
Példája vagy azoknak a népeknek, melyek többre be-
csülik a halált a szolgaságnál, az éhséget a becsstelen
megadásnál, a véres harcot a lakájok jól táplált gyáva-
ságánál. ”*

(Spanyolból fordította: Keleméry Tamás)

Visszatekintés az átélt eseményekre, az örömteli és a félelem-
mel és csalódásokkal eltorzított emlékekre.

SOÓS FERENC

1956-ban sok, közülük néhány ma még élő társammal együtt egyetemi hallgató voltam Budapesten, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Természettudományi Karán. Tanúi lettünk és vagyunk azoknak a történelmet formáló napoknak. Reménykedem, hogy még van időm és lehetőségem leírni, amit átéltem és tapasztaltam. Tanú voltam, és néhány pillanatban cselekvő részese is az eseményeknek. Bár időben nagy a távolság, de az emlékek felidézése könnyű, mert azóta sem múlik el nap, hogy ne jutnának eszembe azok a feledhetetlen órák és a keserű emléké napok.

1956 ötvenhatodik évfordulója közeledik. A forradalom és a szabadságharc eseményeinek személyes felidezésére és megünneplésére készülök ezzel a visszaemlékezéssel.

Ha 1956, ez az évszám bárhol és bármikor szóba kerül, akkor adósnak érzem magam. Még van, még lenne sok elmondani valóm, ami re eddig nem volt alkalmam. Igaz, én sem tolakodtam előre az első sorokba, hogy meghallgassanak. Most elhatároztam, hogy megpróbálom legalább írásban felidézni azt a világot, azt a légkört, azt a hangulatot, ami akkor ünnepi lelkiállapotba lendített minket, egyetemistákat, a várost, amelyek nekünk most is ünnepi időszaknak számítanak, és mindig azok voltak.

Arról az évről annyi mindent mondtak és írtak. Voltak, vannak, akik gyalázták. Nem érdemlik meg, hogy szót vesztegessünk rájuk. Voltak, vannak, akik egyéni érdekeikért meglovagolták, sokszor nagyon is érdemtelenül.

Több, párhuzamos szálon futottak körülöttünk az események. Nem lehettünk ott mindenütt, de átéltünk egy sorsfordító történelmi pillanatot, ami egész életünkre meghatározta a gondolkodásunkat a hazánkról, magyarságunkról, ideológiákról, arról, hogy sokszor (most is) mennyire egyedül vagyunk. Nem szükséges erőlködve kutatnom az emlékezetemben, hogy eszembe jusson minden fontos, átélt pilla-

nat, amelyeket elfelejteni soha nem lehetett, amelyek mindig élénken éltek bennem.

Sok idézetet (magyar írók, külföldi költők) illesztettem be az átélt események leírása közé, mert voltak helyzetek és lelkiállapotok, amelyeket mások érzékletesebben fogalmaztak meg. Van az eseményeknek olyan légköre, melyeket én csak éreztem, de mások szavakba is tudtak önteni. Idegen országbeli költőktől, íróktól vett megragadó idézetekkel próbálom tanúsítani, bizonyítani, hogy a mi népünk, a mi hazánk híre, tekintélye, becsülete 1956-ban milyen értékes volt. Felelő ma is olvasni a véleményüket, együttérzésüket és a lelkiismeretük megszólalását, hogy akkor nem segíthettek.

Egy mindent elviselő, csendben szenvedő, némán tűrő nép hangja szólalt meg akkor, fokozatosan erősödő hangon, majd halkult el, és sokáig csak a mélyben élt tovább. A földrengető eseményeknek, az üdítő élményeknek, a testi-lelki szenvedésnek az emlékei csak a lelkünk mélyén hagyhattak nyomokat, élhettek tovább.

Most nem az események elemzésének az igénye vezet, hiszen ezt sokan elvégezték. Talán azt sem szükséges hangsúlyoznom, hogy írás közben is az igazságra törekszem. Arra szorítkozom, hogy leírom, ami velem történt, ahol én is ott voltam.

Nekem 1956 nem október 23-án kezdődött. Csupán az egy napra, egy hónapra néző mikroszkóp látóterét legalább egy-két évnyre kell kiterjesztenem. Mert számomra 56 nemcsak október 6., október 13., október 23., nemcsak november 4., hanem földrengés, jéges árvíz, szellemi küzdelem, bátorság, öröm, furdaló lelkiismeret, szenvedés, megaláztatás, kiszolgáltatottság, vér és veszteség is, és Édesapám meghurcoltatása volt. És 1956 nem fejeződik be 1956-ban, hanem ott él és ég bennünk a következő keserves emlékü évben, években, és szünet nélkül kibeszélhetetlenül folytatódik. Nem csoda, hogy az átélt élmények és szorongatások emléke nem múlik el, és meghatározza, megszabja egy életre a magatartásom.

Nem hallgathatom el, hogy több leírás, visszaemlékezés tartalmának több-kevesebb részlete nem hasonlít az én tapasztalataimra. A visszaemlékezéseket, riportokat, azok részleteit olvasva tehetetlen

SOÓS FERENC

szomorúsággal tölt el, hogy mennyi hamisítás, félremagyarázás és belemagyarázás veszi körül és rágódik bele az akkori eseményekbe, meghamisítva a valóságot. Hányan tüntetik fel hamisan a szerepüket, mások elhallgatnak fontos dolgokat. Akiknek a szavahihetőségében bízam, nem kételkedtem eddig, azok nyilatkozatait, a velük utólag készült riportokat figyelmesen olvasva, elfog a szégyenkezés. Miért változtatják meg, miért akarják megváltoztatni a történetüket és ezzel a történelmet? Eleget áldoztak, nem szükséges azokon módosítani, netán szerepüket eltúlozva tovább nagyítani.

Az erről az időszakról szóló írásos gyűjteményem hiányos. Akiknek megőrzésre október 30-án átadtam, bízam a tisztességükben, de a gyűjteményem november első napjaiban elégették. Félelemből vagy számításból megsemmisítették a sok napilapot, folyóiratot és kézzel írt feljegyzést. A szűkösen megmaradt, akkor gyűjtött irodalmat a munkám végén felsoroltam, és ezekre támaszkodom is.

Szükszavú a fogalmazásom, mert csak a pusztá tényekre szorítkozhatok. Kevés a személyes, írásos dokumentum értékű anyagom. De nem gondolom, hogy ma nem lenne fontos egy 1956-ban Budapesten egyetemi hallgató fiatal visszaemlékezése, és nem fedhetne fel eddig ismeretlen, vagy csak szűk körben ismert eseményeket.

Az egyetemisták élete – különösen, ha a diákszállókban lakó, vidékről egyetemre került fiatalságra gondolok – zárt világ volt, amelyről a társadalom más részei kevés ismerettel rendelkeztek. Ma a történelemkönyvekben a mi akkori életünk, örömeink, törekvéseink és nélkülözésünk leírása nem szerepel. Hogy hogyan éltünk, szabadidőnket hogy használtuk ki, mit olvastunk, egyáltalán, hogy milyen volt a diáktársadalom akkor, azt is apró részletekkel próbálom megvilágítani.

A keltezésekhez kötött idézetek nagyon fontosak. Ezek jelzik azokat az írókat, gondolkodókat, politikusokat és műveiket, amelyeket naponta olvastunk, megbeszéltünk, amelyek tájékoztató ablakok voltak a számunkra, amelyeken keresztül néztük a minket körülvevő világot, amelyek formálták, terelték és meghatározták a véleményün-

ket, különböző helyzetekben irányították a magatartásunkat. Hasonló szerepet töltenek be a kelteзésekhez kötött politikai és társadalmi eseményekre utaló rövid megjegyzések megfogalmazásai is.

Az írásban a gondot, a bizonytalanságot számomra az okozta és okozza, hogy megtalálhatom-e, eltalálhatom-e azt a hangnemet és formát, amely azt a hatást kelti az olvasóban, amit el akartam érni.

Közben az a súlyos felelősségtudat is vezet, amellyel tartozom a Gyermekeimnek, az Unokáimnak, Édesapám emlékének és a társadalmunk felé is ennek az eseménysorozatnak a leírásával és összefoglalásával.

Hálás köszönettel elsősorban a mindenben támogató Felesé-gemre gondolok, aki az évfolyamtársam volt, aki türelmesen igazított-ta ki a leírt gondolataim, aki megértéssel fogadta, hogy minden szabadidőm erre a munkára fordítom.

Köszönöm a Gyermekeim és Unokáim csillogó szemű érdeklő-dő tekintetét, amikor beszélgetés közben egy-egy részlet szóba került.

Hálásan mondok köszönetet Dr. Sántha Ernőnek, akihez közel hetven éve, gyermekkori barátság köt, és aki szüntelenül az írásra buzdított.

Mándy Zoltán plébános barátommal folytatott beszélgetések adták meg azt a szellemiséget, lelki környezetet, amelyben a régi eseményeket újra átéltem.

Miskolc, 2012

1956

MARIA UNDER
ME OOTAME
VÁRUNK

„ Nem termett szolgaságra se test, se lélek.
Kerekre tágult szemmel hiába várunk.
Súlyos kereszt alatt görnyed a hátunk.
De bármilyen nehéz terhet is hordunk,
még jogos igazunkkal adós a sorsunk. ”

(Részlet)

(Fordította: Kocsis Gábor)

Földrengés és jeges árvíz

Előre jelezte a természet, hogy nehéz napok következnek ebben az évben. Mint egy nagy jövendölés, úgy kezdődött a január hónap. Január 12-e csütörtöki nap volt. Még nem másztam le a diákotthonban az emeletes ágy felső szintjéről, de már nem aludtam. Még néhány percig lustálkodhattam, amikor háromnegyed hét körül, egy enyhe morajlás után az emeletes ágy erősen megremegett velem. Leugrottam a fekhelyemről. Kiszaladtunk pizsamában, hálóingben a folyó-sóra. Izgatottan beszéltük meg, hogy ez bizony földrengés volt.

Gyors öltözködés után lesiettünk az udvarra és az utcára. Szerencsémre ezen a napon nem volt vizsgám. Másnap kellett mennem Dr. Szász Pál tanár úrhoz ¹, analízisből vizsgázni. Délelőtt elmúlt az izgalom a diákszállóban, és minden folytatódott a vizsgaidőszakban megszokott mederben.

„ Dunaharaszttiban volt az 5,6 erősségű rengés epicentruma. A földrengés többször megismétlődött. Az egyik telken 70-80 cm széles árok keletkezett. A soroksári Dunán másfél-két méteres hullámok keletkeztek. A kutakban fölnyomta a rengés a talajt, és kibuggyant a víz a felső kútgyűrűn, de volt olyan kút is, amelyből örökre eltűnt a víz. Több helyen iszapvulkán tört fel. Összedőlt a gyógyszerház, az orvosi rendelő és az iskola épülete is. A templom mennyezete beomlott. A temetőben ledőltek a sírkövek. Félezer ember vált hajléktalanná. A budapesti melegforrások vízhozama hirtelen megnőtt, majd a korábbi hozamoknál alacsonyabb lett. Ezután még több száz különböző erősségű utórengés következett.

SOÓS FERENC

zett. A földrengés Budapesten és Soroksár lakóinak is okozott károkat.”

(Újsághír részlet)

Másnap és később megtudtuk, hogy Budapest közelében, Dunaharasztiiban a földrengés miatt egy kislány és egy férfi meghalt. A faluban a lakóházak többsége, 3500 épületből 3100-nál több megsérült. Az idősebbek ma is, egy eltelt fél évszázad után élénken emlékeznek arra a napra, az elmúlt száz év legnagyobb magyarországi földrengésére. Elmondásuk szerint először furcsa morajlást hallottak. Csend következett, majd látták, hogy a földfelszín hullámosan mozgott, a magas fák és a villanyoszlopok jobbra-balra hajladoztak, az épületek falai megrepedtek, és bent a lakásokban a falakról és a polcokról minden csörömpölve a földre esett, és összetört. A faluban a házak kéményei ledőltek, és a falakról lepergett vakolat pora szállt a levegőben.

Aztán a döbbenetes csendben az utcákon az emberek nem értették, nem tudták, hogy mi történt, és nem tudták, hogy mi vár még rájuk.

A földrengés után újabb, még nagyobb megpróbáltatás következett hazánkban. Januárban az időjárás kellemes, szokatlanul meleg volt. Februárban viszont a tél hetekig tartó kemény hideg időjárással folytatódott. Nem volt ritka a -20°C alá süllyedt hőmérséklet. Erősen havazott, de nemcsak hazánkban, hanem az Alpokban is, mindenütt a Duna vízgyűjtő területén. A Duna befagyott, és a felszínét vastag jég borította. Majd ismét enyhülés következett. A jég nagy táblákra feldarabolódott, és úszott lefelé. Majd ismét nagy hideg következett. Az úszó jégtáblák egymásra rakódva feltorlódtak, összefagytak, és a Duna vizét az árvízvédelmi töltéseknél is magasabbra duzzasztotta a jégdugó. A hidak pillérei még tovább segítették a feltorlódást.

1956. március 13-a keddi napra esett. Reggel hét és nyolc óra között a szokásos úton igyekeztem az egyetemre. A Ráday-utcából a

1956–1957–1958

Kálvin-téren haladtam át, amikor meghallottam a Múzeum-kert sarkánál ² az újságot árusító rikkancs hangos kiáltozását:

– *Beszakadt a solti zsilip! ³ Nyolc méterrel magasabb vízszlop ömlik a soroksári Duna-ágba, és árvíz árasztja el a gát mögötti területet.*

Máskor, reggelente, amikor arra haladtam, nem figyeltem a hangos híradást, de most megdöbbsentett a hír, és feltámadt a lelkiismeretem, győzött bennem a tenni akarás. Nem gondolkoztam sokáig. Emlékeztem rá, hogy a Rákóczi úton hol van a Vízügyi Igazgatóság irodáinak az épülete. Nem szóltam senkinek, hanem sietve elhaladtam az egyetem bejárata előtt, befordultam a Rákóczi útra, és a Vízügy bejáratánál a portástól megkérdeztem:

–*Árvízvédelemre önként hol jelentkezhetek?*

–*Menjen föl a második emeletre és ott a 26-os szobába!* – válaszolta.

Felmentem. Kopogtam. Bentről kiszóltak:

– *Jöjjön be!*

Benyitottam. Egy kis szobában találtam magam. Két férfi állva telefonált. Hangosan beszéltek egy irodai asztal két oldalán. Nem volt türelmes a hangjuk. Rám se néztek, amikor a hozzám közelebb álló megkérdezte:

– *Mit akar?*

– *Árvízvédelmi munkára jelentkezem.*

–*Jó. Sürgősen utazzon el Ráckevére. Ott van most szükség emberekre. Jelentkezzen a négyes számú Vízügyi Szakasz mérnökségen!*

–*Hol van Ráckeve? Hogy kell oda utazni?* – kérdeztem, mert még Ráckeven nem jártam.

– *A csepeli HÉV-vel a végállomásig* – válaszolták.

– *Mi legyen az aktatáskámmal, mert nem szeretném Ráckevére magammal vinni?*

– *Tegye csak fel ide, a szekrény tetejére. Amikor visszajön, itt megtalálja.*

SOÓS FERENC

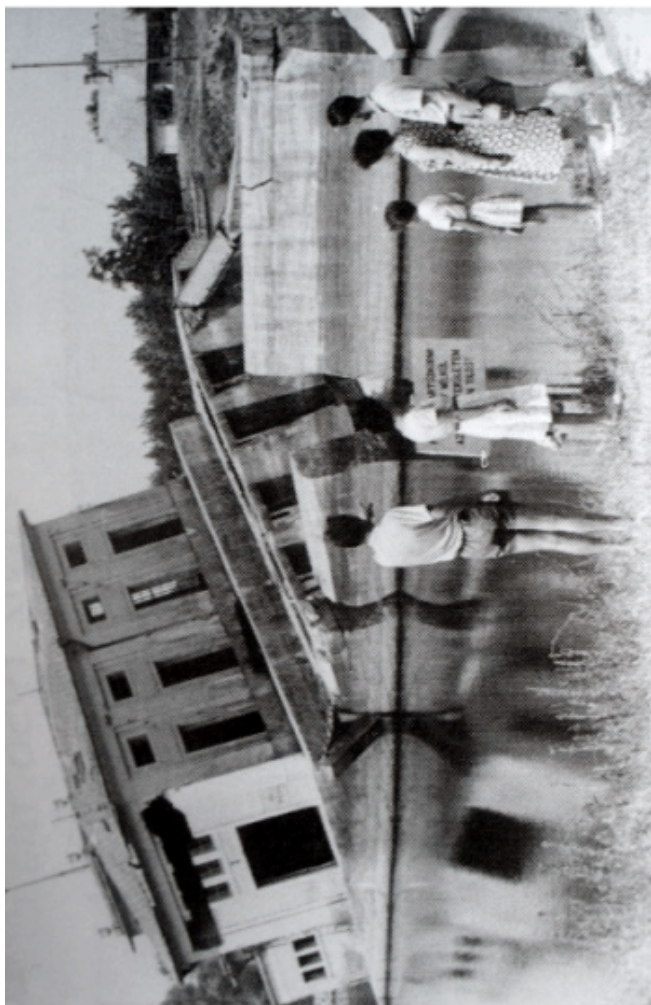
Feltettem az aktatáskám a szekrény tetejére, és ahogy voltam, minden nélkül, a szüksézáví eligazítás alapján elutaztam Ráckevére, ahol még soha nem voltam, és ahol kérdezősködés után megtaláltam késő délután a Szakasz mérnökséget. (1. kép. A megrongálódott solti erőmű és zsilip az árvíz levonulása után.)

A Szakasz mérnökségen érezhetően felelősségteljes légkörbe jutottam. Elmondtam röviden az idekerülesem történetét és azt, hogy segíteni szeretnék. Szívesen fogadtak, és éreztették velem, hogy itt rám is szükség van. Ennivalóval kínáltak. Reggeltől hosszú idő telt el, és alaposan megéheztem. Ott az irodában az egyik asztal mellett megettem egy szelet kenyeret májkrémes konzervvel. Teát is ittam. Kaptam egy esőköpenyt és egy pár gumicsizmát. Már indulnom is kellett ki a gátra felváltani azokat, akik eddig ellenőrizték a gát állapotát.

Ketten mentünk ki a gátra. A párom egy fiatalos mozgású víz-ügyes mérnök volt. Hamarosan ránk sötétedett. A Duna vize még mindig fölfelé folyt mellettünk a soroksári ágba. A vízszint egyre emelkedett. Már jégtáblák is jöttek. Láttam olyan jégtáblát, amelyen téglafal darabok úsztak. A víz elborította az Angyal-szigetet is, és a borult időben éjszaka gátról csak a fák ágai látszottak, de a törzsük nem. A gát bírta a terhelést. Nem volt szivárgás. Másnap reggel, már virradatkor leváltottak minket Ráckevétől északra a gáton.

A pihenés nélküli éjszaka után a főmérnök új feladattal bízott meg. Én voltam csak a közelében, nem volt más segítség, és feltételezte rólam, hogy talán megbirkózom a feladattal. Nyírségből száznál több vasúti pályaépítő munkás érkezett. A feladatuk most itt az volt, hogy ásóval, lapáttal a szigeten egy keresztgátat építsenek. Így akarták megakadályozni, hogy az ár elöntse a repülőteret és a vasgyárat. Az elhelyezésről már gondoskodtak, de az ellátásuk megszervezését rám bízák.

Az irodában kaptam egy papírt, egy megbízó levelet, amely alapján a rendkívüli helyzetre tekintettel jogom volt aláírás ellenében bármilyen alapélelmiszert megvásárolni, megfőzetni, szállíttatni a vasúti munkások részére.

(Forrás: Ráckevei Múzeumi Füzetek 3. - Ráckeve Képei 1896-1996)

1. kép. A megrongálódott solti erőmű és zsilip a jeges árvíz levonulása után.

SOÓS FERENC

Ennek megszervezése három napon keresztül az eddigi életem talán legnagyobb feladata volt. Kapcsolatot teremtettem boltokkal, vendéglővel. Gondoskodásom eredményeként, másnap már mindenki meleg főtt ételt kapott kint a szabadban, ahol dolgoztak. A bőséges reggeli és a vacsora szalonra volt kenyérrel. Forró teát hordtak ki egész nap az embereknek.

Én pedig pecsét használata nélkül írtam alá a megrendeléseket és a számlákat. Mind a mai napig várom, hogy egyszer valaki számon kéri rajtam a pecsét nélkül aláírt számlákat, több mázsza kenyér, szalonra, vendéglőben megfőzött sok kondérnyi étel ellenértékét.

Az egyik élelmiszerboltban a számlán észrevettem, hogy a kenyér árát sokkal magasabban számították fel a hivatalos árnál. Nem írtam alá a számlát, és a boltvezetőnek kijelentettem, hogy ez árdrágítás. Hátrahívtak a bolt raktárába. Körülvett négy férfi. Gondoltam, ezek most meg akarnak verni. Nem tárgítottam, ragaszkodtam a hivatalos árakhoz, és megmagyaráztam nekik, hogy az erőszakkal, ha kiderül, csak veszíthetnek. Viszonzásul, ha megtartják a hatósági árat, akkor nem jelentem fel őket, és a kapcsolatot megtartjuk, a megrendeléseket náluk adom fel.

Megúsztam. Nem bántottak.

Részlet Török András újságíró

Jelentés Mohács-szigetről c. írásából:

„ De sziget nem volt, csak kiemelkedő szigetekcskék egy tengerből, kémények, elárvult villanypóznák, fák csúcsai. S amikor Szöllősi századossal, az árvízvédelem egyik hősével megérkeztem Sárhátra a kételtű járművön, ezt láttam: a sárhádi iskola tetején nők, betegek, gyerekek. Több mint kétszázan szorongtak itt már napok óta, – élelem, meleg ruha nélkül.

S körülöttük csak víz, víz, víz. És kétségbeesés, és fogó reménység ”

Szombaton este utaztam vissza Budapestre, a diákszállóba. Ma is elégedetten gondolok vissza a jeges árvíz mellett eltöltött időre. Több olyan dologban próbáltam ki magam, amilyen helyzetekben még nem voltam.

A vasárnapi pihenés után hétfőn már rendesen mentem az előadásokra. Az évfolyamtársaim sem tudták, hogy hol voltam, mi történt velem. Alig hitték el a diákszállóban az elmúlt néhány napnak a történetét. Már szombat este mondták, hogy többször is kerestek a Tanulmányi Osztályról.

Az a hír terjedt el, hogy disszidáltam, elhagytam az országot. ⁴

Hétfőn délelőtt, az egyik szünetben hívtak a Tanulmányi Osztályra. Nemák néninek ⁵ részletesen el kellett mondanom, hogy hol voltam, hogy kerültem oda, mivel foglalkoztam, kikkel találkoztam az elmúlt héten. Ígéretet kellett tennem, hogy ezután a Tanulmányi Osztály engedélye nélkül tanulmányi idő alatt nem távozom így el.

A beszélgetés alatt tölem balra, az egyik fotelben egy fiatalabb férfi ült, akit rögtön észrevettem. Két oldalára kiterített Szabad Népet tartott maga előtt, amit néha leengedett, hogy megfigyeljen engem. Azonnal tudtam, hiszen nevetségesen jellemző volt, hogy az ÁVH egyik embere van a szobában, akinek az lehetett vagy lesz a feladata, hogy megfigyeljen.

Ők most nagy bajban lehettek, valószínű, hogy kerestettek is, mert néhány napra eltűntem a szemük elől, és a diákokthonban sem tudott rólam senki semmit.

Tavas az egyetemen

ATAHUALPA YUPANQUI

LOS PAISAJES HÚNGAROS

MAGYAR TÁJAK (Részlet)

„Jártam akácos, hársfás országodban, büszke Kárpátok, dalolt a levegő, legények táncos lábán csizma fénylett. Lányhajban pántlika, szélben lebegő.

Sétáltam Miskolc hosszú utcáin, bányászkezekben harmonika szólt idők keresztútján, hol acélfolyók s ősi szekerek találkozója volt.

Mezőkövesden elszunnyadt az idő, ruhákon nyílik ezer színes virág, a szőlőkben csárdás üteme lüktet, borát irigylí Eger s a nagyvilág. Honvágyam dunai párák becézték, ha bánatom fájó dalba öltözött.

Mily messze vagy, lelkem Amerikája! Mily messze, otthonom a hegyek között! Az éj hegedűk varázsával ébredt, közel s távol jajdult húrokon a dal. Bennük a föld-kerek minden szerelme, a cigány, ha húzza, szinte belehal!

Zöld budai halmokon kerestem én az egyetemes, örök, emberi szót, s egy vak cimbalmos öreg vásártéren mutatta meg, mit rejt a lélekbozót.

Nem lehet! Hogy lehetne elpusztítani a hold bűbáját a tulipánokon? Tavaszcsozára született szemekben mit keres tankok vad tüze, füst, korom?

Magyarország, drága kis zenedoboz, csillagok álmával ékes, hímezett. Szívem kibontja sátorponyváit mind, hogy elmondja néked, mennyire szeret.”

(Spanyolból fordította: Rónai Zoltán)

1956 –1957–1958

1956. február hónapban megkezdődött a második félév az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Természettudományi Karán. A Kar tanszékei akkor még az Egyetem Múzeum körúton álló épületeiben helyezkedtek el.

2. kép. Egy-két üres órában, a tavaszi napsütésben a Gelért-hegyen. A szemben ülők közül felismerhető: Gortva Éva, Tomor Benedek, Heigl István, Soós Ferenc.

Valamennyi tanulmányi kötelezettségemen túl voltam, ismétlés nélkül. A legutolsó szakmailag fontos vizsgám ⁶ Surányi tanár úrnál ⁷ január 21-én megtörtént, ami algebra és számelméletből csak közepesre sikerült.

A félévi tanulmányi eredményem átlaga 4,07 lett. Örültem ennek az eredménynek, mert megmaradt a korábbi tanulmányi ösztöndíjam. Kettőszáz forintot kaptam havonta. Ennyi pénzből Budapesten sok mindenre nem futotta, mert igyekeztem kihasználni a budapesti alkalmakat, amelyekre eddig Miskolcon nem volt lehetőségem. Az

SOÓS FERENC

évfolyamtársaimmal operába, színházba, kirándulni jártam. Bértünk volt. A Gólyavárban lemezeről hangversenyeket hallgattunk.⁸

3. kép. Kerestünk és találtunk alkalmakat, amikor összeültünk teázgatásra, beszélgetésre. Szemben ülnek Grätzer György, Juhász Ágota, Dékány József, Kloska István, Csere Ilona, Búzás István, Balatoni Ferenc, jobbra áll Weisz Katalin, háttal ülnek Schmidt Tamás, Simor Margit,..., Marik Miklós

Az események teljességéhez hozzátartozik, hogy január 30-án még volt egy vizsga a Katonai Tanszéken kézi fegyverekből. Az elméleti kérdéseken kívül a 48-mintájú pisztoly szétszedését és összerakását kaptam feladatul.

Használaton kívüli, kicsit rozsdás fegyver volt. Egy alkatrésze nem akart megmozdulni, ezért az asztal széléhez ütöttem. Ez a meg gondolatlan cselekedetem hangos és haragos felháborodást okozott a vizsgáztató katonatisztek között. Valamennyi elméleti kérdésre jó választ adtam, minden mást jól ismertem, de a fegyver asztalhoz ütö-

getése miatt hármas osztályzatot kaptam. A katonáknál akkor a legrosszabb jegy a kettes volt.

4. kép. Fiatalok voltunk, és a jókedvű barátkozás sem hiányzott az életünkből. Szemben Juhász Ágota, Kloska István és Dékány József, jobbra hátul Sárdy Péter és Csere Ilona arca látszik.

Feltétlenül le kell írnom, hogy nem dohányoztam, szeszes italt nem fogyasztottam, és Budapest éjszakai szórakozóhelyeit nem látogattam. De ezek a dolgok nem is hiányoztak nekem.

Sokat jelentett számomra, hogy matematikából és fizikából magán tanítványaim voltak, akiknek a lakásába jártam az órákat megtartani. Több egyetemi vezető oktató gyermekét is taníthattam. A tanítványokat a Kísérleti Fizika Tanszéken Dr. Pócza Jenő ⁹ egyetemi tanár úr vezetése mellett oktató fiatal tanárok ¹⁰ ajánlották nekem. Segítségükért mindig hálásan gondolok rájuk. Minden anyagi gondom így megoldódott.

5. kép. Szerettünk kirándulni. Ez a kép egy dunai hajókirándulás alkalmával készült. A hátsó sorban Marik Miklós, B. Nagy Kornélia, Juhász Ágota, Csere Ilona és Simor Margit. Az első sorban Balatoni Ferenc, ... , Dékány József, ... , Tomor Benedek.

Amíg nem volt tanítványom, a Józsefvárosi pályaudvaron péntek éjszakánként krumplit rakodtam szombaton reggel hatig.¹¹ Több egyetemi hallgató is dolgozott ott. Nehéz munka volt. A vagon ajtajában a vállunkra dobták a zsák krumplit. Szaladnunk kellett libasorban vele föl a krumpli-domb tetejére. Majd vissza a vagonhoz. Éjszakánként 80 forintot kerestünk, ami akkor szép pénz volt. Reggel hatra a nyakunkban a zsákokból kiszóródó föld az izzadsággal sárrá ke-

1956 –1957–1958

veredett. Rohantunk a kollégiumba. Tisztálkodás után az egyetem szombati órái, főleg a katonai órák következtek.

6. kép: Az egyik autóbuszos országjáró kirándulásunkon Pócza Jenő tanár úr is elkísérte az évfolyamot, és felszabadultan, igen jól érezte magát közöttünk.

Otthonról pénzbeli támogatást nem kaptam. (Egyszer Édesanyám Miskolcra küldött csomagjában a sütemények fölött, egy borítékban a levél mellett, húsz forintot találtam.) Ilyen körülmények között a menzán csak ebédjegyem volt. Vettem hagymát, ecetet és sőt.

SOÓS FERENC

Üvegekbe összevágtam, és sok ecetes hagymát készítettem. Az ebédelő helyünkön, a menzává alakított Múzeum-kávéházban és a diákszállónk pincéjében működő jogász menzán az asztalokról összeszedtem az otthagyt, érintetlen kenyérszeleteket. Nem kellett sok a mindennapi hagymás reggelihez és vacsorához.

Egyik alkalommal, este a menzára kenyérért mentem. A pincér megszólított, hogy maradt sok tejberizs, amit a hallgatók nem szedtek ki a tálakból. Szívesen megvendégelnek. Örömmel elfogadtam. Mondtam, ha sok a maradék, akkor én két tállal is megbirkózom. Nem hitték el. Fogadtunk 1 forintban. Megettem erőlködés nélkül, jóízűen két tál tejberizst, és még nyertem egy forintot is. Igen elégedett voltam magammal.

A Ráday utca 43-45 szám alatt, ¹² a diákszállóban Rajnai Vilmos évfolyam- és csoporttársammal kettesben laktunk az utca felé néző első emeleti szobában, közvetlenül a porta fölött. A szobában egy emeletes vaságy, egy egyszerű asztal két székkal és balra, az ajtónál egy szekrény volt. Én felül aludtam.

Ezen a szűk helyen nem tudtam egyedül, elmélyedve tanulni. Egy-egy vizsgára mindig volt legalább öt napom. Számomra a tanulás elsősorban a megértésből állt. A vizsga előtti napon néhány órát a kapcsolódásra fordítottam. A kapcsolódásom abból állt, hogy a villamos bérletemmel hosszú utazásokat tettem a villamos vezetője mellett állva az ismeretlen villamos vonalakon.

Már az első félévben megszerettem a Széchenyi Könyvtár Olvasótermét. Kedvenc ülőhelyem volt baloldalon a legutolsó ablakmélyedésben, ahol nagy, sötét, fényesre tisztított asztal állt olvasólámpával és kényelmes székkal. Amikor az olvasóterem bejáratánál láttam, hogy üres, mindig az erre a helyre szóló bíbor színű, bőr tapintású, számmal ellátott kártyát kértem. Nem biztos, de lehetséges, hogy a kilences szám volt rajta. A könyvtárosok megszoktak, és később már kérés nélkül is ezt a helyet kaptam. Kellemes hely volt, télen meleg és volt valami titokzatos komolyság a levegőjében. A böngészés a katalógus fiókokban, ahogy kihozták és letették elém mosolyogva a kiírt, kért könyveket ...

1956 –1957–1958

A diákszallónkat „Fidisz”-nek hívtuk a „Fiú Diákszalló” elnevezés rövidítése alapján. A lányok diákotthonát „Ládisz”-nak neveztük hasonló elgondolásból. A nem budapesti évfolyamtárs lányok kollégiuma a Múzeum körút és a Rákóczi út sarkán álló épületben volt. A lányok diákotthonában egészséges rend uralkodott, például abban, hogy este 11-óráig a városból vissza kellett térni. Az évfolyamon a budapestiek és vidékiek között szinte kivétel nélkül baráti hangulat alakult ki, hasonlóan a lányok és a fiúk között is. Erről tanúskodtak a kötetlen beszélgetések, az emlékezetes kirándulások, szánkózások, a Mikulás-esték, klubesték és más alkalomból is szervezett baráti összejövetelek.

7. kép: Tatabányán nem vállalkozott mindenki arra, hogy leszálljon a XII/A aknába. Leszállás előtt beöltöztünk bányász ruházatba: Tóth József, Víg István, Tamás Imre, Soós Ferenc.

SOÓS FERENC

A budapestiek természetesen otthonosabban mozogtak az egyetemi környezetben. A tanáraink többjüket már korábbról személyesen ismerték. Az évfolyam legkiválóbb tagjai Lee Annuska, Grätzer György ¹³, Schmidt Tamás ¹⁴, Marik Miklós ¹⁵, Lőcs Gyula ¹⁶, Tomor Benedek ¹⁷ és sokan mások, programozók, egyetemi és középiskolai tanátok, kiváló iskolaigazgatók lettek, mint Tamás Imre. Az évfolyamunkon megszokottá vált barátságos légkörre jellemző, hogy 1958-óta eddig minden ötéves találkozóinkat megtartottuk. Sajnos az eredeti népeség évről-évre, találkozóról-találkozóra fogy. Már 1956-ban is többen elhagyták az országot, és többen a kedves és szeretett társak közül már az élők között sincsenek.

8. kép: Tomor Benedek, Cserni András, Rajnai Vilmos, Tamás Imre, Heigl István, Ádám Sándor, ...

Hozzám közelálló évfolyamtársam volt Bárdos András. ¹⁸ Vidéki gyerekként többször voltam náluk. Nyugatra távozott. Az Egyesült Államokban él. Neves kutató lett. A Margit körúton laktak. Utoljára akkor beszéltem vele, amikor az ablakukból telefonon tudósított a Moszkva tér (Szél Kálmán tér) október 24-ei eseményeiről.

Az évfolyamon kulturált körülmények között összejöveteleket, kirándulásokat tartottunk. Emlékezetesek számomra az évfolyam klubestek, a Mikulás-esték, amikor megvendégeltük, humoros formában megajándékoztuk egymást, lemezeiről zenét hallgattunk, és még táncoltunk is.

Ezeket az összejöveteleket rendszerint valamelyik pesti évfolyamtársunk családi otthonában szerveztük.. Halama Katalinénál, Marik Miklósnénál, de a Ládisz társalgójában is több kellemes összejövetelünk volt.

Jók voltak a kirándulások Budapest környékén és szerte az országban. Autóbussszal is számtalan helyen megfordultunk. Az országjáró kirándulásaink szervezésében nagy szerepet vállalt Reiman István. ¹⁹ Eljutottunk például Ajkára (alumínium gyártás), Tatabányára (szénbánya), Egerbe, Debrecenbe (penicillin és golyóscsapágy gyártás).

Nem tudom, hogy kinek jutott eszébe az évfolyamon egy színházlátogatás után, de megtanultunk részleteket Rostand Cyrano-jából Ábrányi Emil fordításában, és a kedvenc részleteket egymásnak szavaltuk. Többen a versfaragó tehetségüket is csillogtatták. Szellemes megoldások is születtek. Például az unalom egysége az egy Fuchs ²⁰ volt.

A kötelező ideológiai gyakorlati órákon rendszeresen vitáink alakultak ki a szemináriumot vezető tanársegéddel. A viták oka az volt, hogy matematikai és fizikai műveltséggel nem rendelkeztek. Az ideológiai tanfolyamokon szerzett ismeretek a gyakorlatvezetőket nem készítettek fel a matematikai logika, a véletlen fogalma, a nem determinisztikus jelenségek, a kvantumfizika megállapításainak elfogadására, feldolgozására.

9. kép: Rajnai Vilmos Rostand Cyrano c. drámájából (Ábrányi Emil fordításában) szaval a Városmajorban. „Más kell nekem! A hegy, a völgy, a vadon, hol bolyongok vígan, szabadon.” A hallgatói: B. Nagy Kornélia és Balatoni Ferenc.

Sokat fordult a világ. Ma más az egyetemisták élete. Őszre sem lehet hasonlítani a mi akkori életünkkel. Szerettem egyetemi hallgató lenni. Hálás vagyok a sorsnak, hogy ilyen kiváló tudósok tanítottak, és ilyen kiváló évfolyamtársaim voltak.

Nem teljes a felsorolás: Fejér Lipót ²¹, Szász Pál ²², Hajós György ²³, Turán Pál ²⁴, Péter Rózsa ²⁵, Fuchs László, Kárteszi Ferenc ²⁶ és mások a matematikusok közül, Pócza Jenő, Marx György ²⁷, Fényes Imre, Novobátzky Károly ²⁸, Nagy Károly ²⁹, Abonyi István és mások a fizikusok közül.

Az 1955-56-os tanév második féléve is befejeződött a számunkra. Harmadikosok lettünk.

Katonáskodás júliusban

JOŽO ZVONÁR TIEN

DEJSTVO: BUDAPEŠT

SZÍNHELY: BUDAPEST

*„ Kín gerendáiból, csalódás forgácsából,
s remény szikrájából
tűz lobogott föl a Duna mentén:
a raboktól tiport ősi Budapest
nem bírta tovább már szíve alatt
hordani gyümölcsét,
kínokban forogva az utca kövén
megszülte gyermekét.”*

(Részlet)

(Szlovákból fordította: Sulyok Vince)

Júniusban a vizsgaidőszak befejeződött. Ki hogy osztotta be a vizsgáit, még akár maradhatott néhány nap szabadnapja is. Június 26-án differenciál geometria tantárgyból Hajós Györgynél vizsgáztam. A félévi átlagom 4,53 lett, ami öröndetes volt a számomra. Így nekem is maradt három szabad napom. Hazamentem Miskolcra, és az augusztusban esedékes, a katonaság utánra tervezett tátrai hegymászó útra készültem.

Július elsején reggel 8 órára kellett megjelennünk az Egyetemünk udvarán. Még 1955-ben örvezető lett a rangom a nyári katonáskodás után. Most névsorolvasással kezdtük a katonáéletet. Majd szépen sorba álltunk, és a Nyugati-pályaudvar egyik mellékvágányához meneteltünk. Személyvagonokba szálltunk, és elindult velünk a vonat.

SOÓS FERENC

Csodálkoztunk, hogy elutazunk Pestről, mert az elmúlt nyáron Budapesten, a Róbert Károly körúton, a légvédelmi tűzér laktanyában voltunk katonák. Nekünk nem okozott gondot az elutazás, megmaradt a humoros vidámságunk, a mindenben átsegítő közös jó kedvünk. Azt az egy hónapot akármilyen körülmények között is ki fogjuk bírni.

Egy éve tanultuk meg a két, mindig szívesen énekelt nótánkat, amelyeket már a vonaton, utazás közben el is énekeltünk. Az egyik egy régi tűzérnóta volt:

*Szebb lesz az álom, ha majd a nyáron,
tüzérek jönnek a határon.
Libeg a függöny, a csipke függöny
muskátlis kis ablakában.
Hány lány szíve dobban, hány szív lángra lobban!
Nem szól a nóta jobban, mint ez a tűzérinduló.
Előre!
Házunk előtt tűzérek jönnek.
Nézze, de szépek, édesanyám.
Minden mentén ott csillog egy-két
arany csíkon a napsugár.
Biztos az, hogy Gábor Áron lenéz az égből,
És a büszke tűzérekre vissza-vissza néz, ha ráér.
Rózsám én is közéjük állok,
és én leszek a legszebb tűzér.*

A másik kedves, sokszor énekelt dalunkat is meneteléskor szeretjük énekelni, mert ütemes dallama volt, és a szövegének részleteit erős hanggal lehetett megnyomni és kiemelni:

*Domboldalon áll egy malom,
Bánatot örölnek azon. Csuha.
Nékem is van egy bánatom.
Elmegyek és lejáratom alatta.*

*Ősszel a tearózsa lehullott,
engem a szeretőm elhagyott.
Ha elhagyott, majd lesz másik.
Nem búsulok és sokáig utána.*

*Szomszédunkban van egy asszony,
annak van egy szőke hajú leánya.
Kócos haját fújja a szél,
engem meg a fene megesz utána.
Én is voltam néki babája.
Hat hónapig jártam utána.
Verje meg a jeges eső,
mossa le a kócos haját simára.*

A Nyugatiból elindult vonatunk, mint később kiderült, Kecskemét felé robogott velünk. Nem ismertük, hogy mi az úti cél. Nem tájékoztattak, mi pedig nem kérdeztük meg. Átszállás után tovább még keskeny nyomközű vonattal is utaztuk, végül gyalogosan, egy poros úton, bekerítetlen, de kapuval ellátott katonai telepre értünk.

Földszintes és egyemeletes épületekből és hosszú, gépkocsikat, vontatókat és lövegeket tároló színekből állt a laktanya.

A raktárépület egyik ajtajánál névsor szerint szólítottak, és egy hosszú folyosón találtuk magunkat. A folyosóból nyíló nyitott ajtóknál asztal állt belül egy honvéddel. Itt kaptuk meg a katonai felszerelésünk: fehérneműt, buggyos orosz katonanadrágot, gimnasztyorkát, derékszíjat, köpenyt, sapkát, egy pár kapcát, csizmát, csajkát és kanalat. (A kanálról már tudtuk az előző év tapasztalataiból, hogy egy kanál milyen nagy kincs.)

A felszereléseket kiosztó katonák nem nézték és nem kérdezték meg, hogy a méretek megfelelők-e ránk? A szovjet hadsereg által korábban használt, megtisztított felszereléseket osztották ki nekünk. Az egyik teremben a holmikat cserélgetve átöltöztünk, és a polgári ruháinkat és igazolványainkat leadtuk. Kézi fegyvernek kellő katonai előírások és formaságok között 48-mintájú dobtáras géppisztolyt ³⁰

SOÓS FERENC

kaptunk, és a felszerelésünkhöz tartozott a tábori ásó, egy amerikai katonai hátizsák és két-három konzerv is.

10. kép. Ilyen sátrakban laktunk. Az álló sorban Cserni András, Ádámfia Károly, Búzás István, Rajnai Vilmos, Varga József és Tamás Imre. Ülnek: Gergely Jóska, Lőcs Gyula, Bárdos András és Dékány József.

A nagy kiterjedésű udvar szélén katonai sátrakat állítottak fel a számunkra, és egy hosszú, fém vályú is volt ott vízcsapokkal. Ezekben a sátrakban helyeztek el minket. A sátrakban emeletes vaságyak álltak. Az ágyakon szalma-zsákokat találtunk, és azokon feküdtünk, lópokróccal takaróztunk. Az ágyak mögött deszkából ácsolt polcokat szereltek fel. Ezeken tartottuk a felszerelésüket. A háti-zsákjaink mindig kivonulásra készen, bepakolva álltak, csak a kulacsok voltak üresek. Azokat friss vízzel kivonuláskor kellett megtölteni.

11. kép. Így néztünk ki a beöltözés után Soós Ferenc, Gergely József, Bárdos András és térdepel Búzás István.

SOÓS FERENC

A sátras elhelyezésnek több előnye is volt az elmúlt évi laktanyai elhelyezéshez képest. Csak seperni kellett a földet, és nem kellett felmosni egymás után többször, akár éjszaka is, mint az elmúlt nyáron a pesti laktanyában. Úgy éreztük itt, hogy a gyakorlatozás nehézségein túl a pihenésre szánt idő alatt nem zaklattak minket a katonaságnál szokásos és főleges dolgokkal.

12. kép: Futóhomokból a szél által épített dombok boróka bokrokkal. A háttérben, távol a laktanya látszik.

Ezekben a napokban tömegesen rajzott a cserebogár. Éjszaka többször is felébresztett a ponyvának csapódó bogarak zaja. Tréfás helyzetekre is bőven adott alkalmat a bogárhad. (Egy sapkányi összegyűjtött cserebogár valamelyik takaró alatt szabadon engedve elég kellemetlen volt!?)

A bugaci táj érdekes és új volt a számunkra. A laktanyán kívüli terület dimbes-dombos vidéknek látszott. Ha egy boróka borokkal rit-

1956–1957–1958

kán benőtt dombra feljutottunk, akkor a másik oldalon megláttunk lent egy csillogó víztükröt, üde zöld nádassal. Egy másik domb mögött szépen megművelt szőlőtelepítés fogadott.

A forró, nyári napsütésben ilyen terepen folyt eleinte a kiképzés. A nagy gyaloglások mellett főleg lövegállást ástunk. A tiszthelyettesek soha nem voltak elégedettek a munkánkkal, mert a homokban az állás fala, ahogy a homok száradt, úgy a meredek oldala be is omlott.

A nagy melegben megizzadva, ha néhány perc pihenőt kaptunk, a gimnasztyorkánk felső gombját a nyakunkon nem gombolhatuk ki. Egy kis hűsölést jelentett, hogy a homokot a nedves rétegig elkapartuk, és oda ültünk le a gödörbe. Árnyék nem volt. A gyakorlatozás eleinte abból állt, hogy kiástuk a lövegállást és a fedezéket, majd a „Riadó”, „Lövegtől”, „Fedezékbe” vezényszavakra rohángáltunk ide-oda.

Vasárnapokon nem folyt kiképzés. Akkor a déli, régi védővonal homokkal betemetett betonelemeit ástuk ki, és cipeltük be a lakatanya területére.

A légvédelmi tüzérosztály, amelynél a nyári egy hónapos kiképzésünk idejét töltöttük, nem tartozott a honi légvédelemhez, kivonuló csapatrész volt. Egy évvel korábban gépágyús kiképzést kaptunk, de most egy 47 mázsás löveggel ³¹ kellett a hozzá beosztott hét kezelőnek megbirkózni. A laktanya kemény talaján könnyen mozgattuk, toltuk, húztuk, talpára állítottuk, kerekeire emeltük, de kint, a mély homokban nagy erőfeszítéssel tudtuk csak tovább helyezni.

Hamar rájöttünk, hogy egy kis ide-oda mozgatással olyan mélyen elássa magát a négy kerék a homokban, hogy már emberi erővel nem tolható tovább a löveg. Ilyenkor segítséget kaptunk. Jött a „Csatrogány”, ez a lánctalpas vontató ³², és a kijelölt helyre vitte az ágyúnkat.

Még mindig maradt nehéz munka. Begyakoroltuk, hogyan kell a kerékről az állványra billenteni, és vissza a löveget. A billentést előírás szerinti időre kellett elvégezni. Nehéz volt a lőszerével is bánni, ami egy méternél hosszabb, magasabb volt. Sokat gyakoroltuk mere-

SOÓS FERENC

dek csőállásnál a lőszerbehelyezést a zár jó működéséhez. A lőszer csak akkor volt a helyén, ha a zár a helyére felcsapódott.

13. kép. Majer százados bemutatja a tanüteg előtt a meggyújtott öngyújtójával, hogy a TNT csak szúrólángra robban. Háttérben a homoktenger boróka bokrokkal.

Az egyetemi hallgatókból (Közel százötvenen voltunk egyetemisták a különböző szakokról és évfolyamokról.) önálló üteget szerveztek, amelynek a neve tanüteg lett. Az ütegünk parancsnoka és harcászati kiképzője Majer százados volt. Részünkről tisztelet vette

1956 –1957–1958

körül ezt a keleti frontot megjárta, élve hazakerült, türelmes és komoly embert. Valamennyi alkalommal emberségesen viselkedett. Arra tanított bennünket, hogy egy háborúban hogyan lehet a harci feladatokat végrehajtani, és közben nekünk és bajtársainknak életben maradnunk.

14. kép. Az egyik bemutató robbantás. Háttérben a laktanya földszintes épületei.

15. kép: Majer százados előkészít egy robbantást.

Majer százados az oktatást azzal kezdte kint a pusztában, hogy az őt körülülő üteg, másfél száz hallgatója előtt bemutatta, hogy a TNT ³³ csak szúrólángra robban. Elővett egy TNT rudat, és a rúd végéhez tartotta a meggyújtott öngyújtóját. Nem történt semmi. Majd fatörzset tört derékba robbantással, és fa gyökereket robbantott ki a robbanószerrel. Így mutatta meg, hogy kell erdőn keresztül a vonuló ütegeknek utat vágni.

Majd minket is szoktatott a robbanások elviseléséhez. Löveg-rajonként páncélsisakkal körben hasaltunk, és a kör közepén felrobbantott egy köteg földbe mélyesztett TNT köteget. A fejünk két-három méterre lehetett a robbanás helyétől.

Tőle tanultuk meg a kézigránátok éles használatát is. A nyeles és a kukorica gránátot is élesben próbáltuk ki. Csak egy kis földhányás mögött lehasaltunk, és ez választott el az általunk élesített és a közelünkben leejtett, majd felrobbanó gránáttól.

A tanüteg ügyeletes szolgálatot is ellátott. Ilyenkor mi adtuk az őrséget. A dobtáras géppisztolyunkba nem kaptunk őrség alatt sem lőszert. A támlánál ³⁴ rendes katona tartott őrséget akkor is, ha mi voltunk az ügyeletesek. Ő éles lőszert kapott.

Ilyen körülmények között történt meg velem a következő eset. Szombatról vasárnapra virradó éjszaka a kerítés nélküli laktanya fákkal és bokrokkal benőtt részén voltam őrségben. Éjfél után járt az idő, amikor zörgést hallottam. Azonnal kiáltottam:

– *Állj! Ki vagy?* – nem jött válasz, de a zajos lépések a sötétben közeledtek. A lőszer nélküli géppisztoly zárjával csattogtam egyet, és újra kiáltottam:

– *Állj, vagy lövök!* – ismét nem kaptam választ, és megdermedve vártam, hogy most mi történik. Megláttam, hogy katona a közeledő. Odaért hozzám. Erősen ittas állapotban az egyik, ismerős tiszt volt, és barátságosan szólt hozzám:

SOÓS FERENC

– *Jól van, fiam.* – megtapogatta a karom, és kissé szédelgős járással továbbment.

Őrségváltás után magyarázták el nekem, hogy hétvégén valamelyik tanyára, vagy a faluba elmennek a tisztek kikapcsolódni.

Minden este a laktanya katonasága ütegenként sorakozott. fel Megkezdődött nótaszóval a menetelés körbe-körbe a laktanya területén. Ezek a könnyebb pillanatok közé tartoztak, de voltak nehéz helyzetek is. Például gázkamrában a gázalarc szívó betétjének a cseréje, vagy menetelés és nótázás (büntetésből) gázalarcban. Két évfolyamtársamnak, Lőcs Gyulának és Balatoni Ferinek a kiképzés egyes részei komoly megpróbáltatást jelentettek.

Már két hete izzadtunk a katonai ruházatunkban, amikor megelégtünk, hogy eddig nem kaptunk tiszta fehérneműt. Este elhatároztuk, hogy ezt szóvá tesszük másnap. Reggel a parancskiosztáskor a parancsnok, szokás szerint, megkérdezte:

– *Van valakinek kérdése?*

Az évfolyamtársam, Bárdos András, aki bátran vállalta a feladatot, felemelte a kezét. Az ügyeletes tiszt zavartan megszólalt, mert ilyen eseményre még nem volt példa:

– *Lépjen ki!*

András kivágta a vigyáz menetet, szabályosan tisztelget és megszólalt:

– *Őrnagy elvtárs! Bárdos András őrzető tisztelettel jelentem, hogy a tanüteg katonái két hete nem kaptak tiszta fehérneműt.*

A tisztek közötti rövid tanakodás után az ügyeletes szólalt meg ismét:

– *Lépjen vissza! A parancskiosztás befejezése után a tanüteg itt, a helyén marad.*

András az előírásoknak megfelelően a helyére jött. Ilyen nyílt, példa nélküli fellépés után mindannyian fenyítésre, büntetésre gondoltunk. A tisztek és a rendes katonák elvonulása után odajött hozzánk az ügyeletes tiszt, és a következő parancsot kaptuk:

– *A tanüteg a körletébe vonul. Ott levetkőzik. Kapca nélkül csizmát húz, és felveszi a köpenyét. Kivonul a vályúhoz. Délig minden holmiját kimossa, amit estig megszáráít. Oszolj!*

Mi megláttuk a humoros oldalát a teendőknek, és még egy kis átalakítást becsempéztünk a dologba: az alacsonyabbak a hosszú, a magasabbak a rövid köpenyekben és lábukon a lötyögő szárú csizmákban jártak ide-oda. Leírhatatlan látványt nyújtottunk az udvaron mosás közben a vályúnál és a sátrak között..

Így folyt az életünk július 19-ig. Huszadikán hajnalban riadóztattak minket. Felsorakozott az egész légvédelmi tűzéosztály és a tanüteg is. Az osztály parancsnoka felolvasta az új, szigorú laktanyai rendet. Az okokat akkor nem magyarázták el. Így elzárva a külvilágtól, nem tudtunk semmit az országban zajló politikai eseményekről.

(Egy hónapig még vasárnap sem fogadhattunk látogatókat. Értesíteni sem tudtuk a hozzátartozóinkat arról, hogy hol vagyunk.)

Minket, diákokat három dolog érintett a változásokból. Ha ügyeletes az egységünk, akkor löszert kaptunk a géppisztolyunkba, bár korábban soha géppisztollyal éleslövészetet géppisztollyal velünk nem tartottak. Eddig egyedül, magánosan adtunk őrszolgálatot. Az új rend szerint párosával jártak az őrszemek. A terület kerítés nélküli sarkainál, a lövegszínek mögött az őrség két tagja löszerral golyószórókat ³⁵ kapott, és éjszaka a földön fekvé kellett őrséget adni. Csak a leszerelésünk után tudtuk meg, hogy mindez miért történt. ³⁶

A leszerelés előtti napon kaptuk meg az új rangokat. Így én is a korábbi őrzetői rangom után tizedes lettem, rövidítve Lgv. Tű. Tiz.

³⁷ Ez áll a katonakönyvemben. Obsitot még a mai napig nem kaptam.

A Magas Tátrában

HANS EGON HOLTHUSEN

WOHIN, MEIN BRUDER?

HOVÁ, TESTVÉREM? (Részlet)

*„ Talán egy távoli napon a népek
Elindulnak útján a vezeklésnek
S visszatekintve megértik: csodás
Kenyérszegés volt mindez és a bornak
Felajánlása, roppant mise-korszak
Emésztő lángja, titkos áldozás.”*

(Németből fordította: Csiky Ágnes Mária)

A középiskolai évek alatt futó edzésekre jártam Miskolcon az MVSC ³⁸ pályára. Az edzéseket és a versenyzést azért végeztem szívesen, mert így felmentést kaptam a tornatermi szertorna és talajtorna alól. Ezeken a szereken és ezekben a gyakorlatokban esetlen és ügyetlen mozgású voltam. Ezt az engedményt eredményes versenyzéssel háláltam meg a testnevelőmnek és az iskolámnak.

Az egyetemen is a felajánlott testnevelési lehetőségek közül az első hetekben futóedzésekre jártam Budán a BEAC pályára. Itt szólítottak meg más szakokra járó, miskolci ismerőseim, hogy szívesen látnának az egyetemi tájékoztatósi futó csapatban. Örültem a meghívásnak. Igaz, hogy ebben a sportágban tapasztalatlan voltam, de hamar felismertem a szépségét, és begyakoroltam a tájoló használatát.

Nagyszerű fiatalok közé, kiváló társaságba kerültem, akik között sok hétvégén a versenyek előtt és alatt jól éreztem magam. ³⁹ A versenyek során több, eddig ismeretlen szép táját, hegyvidékét ismertem meg hazánknak.. Akkor a tájfutás még gyermekcipőben járt, és a hangsúly a tájékoztatóson volt.

16. kép: A BEAC tájfutó csapata 1956-ban. Balról a második Szere-dai Sznagyik László, a jobb szélén Soós Ferenc.

1956-ban a tájfutók két vegyész egyetemi oktatója már tavasszal megkezdte a tájfutók között egy háromhetes tátrai tábor szervezését. Legnagyobb örömömre, engem is hívtak. Mindig vonzott a természet, a hegyek, az utazás. A Tátra pedig, ahol még soha nem jártam, különös, varázslatos tájnak és igazi kihívásnak tűnt a szememben. Alig szereltünk le a katonaságból, otthon már készültem az útra, rendbe raktam a felszerelésem, pakoltam lelkesen, örömmel.

Ez volt az első nyár a világháború befejezése után, amikor egy kiutazáshoz turista útlevelet kaptunk.⁴⁰ Az útlevél egy rózsaszínű, két lapból összehajtott, puha papírlap volt. Egyszeri utazásra adta ki a hatóság, amit hazaérkezéskor a határon le is adtunk. A teljes kiváltott gazdagságom hetvenkét koronából állt. Ebből a pénzből és az otthonról hozott élelemből kellett megélnem három hétig. Nem volt

SOÓS FERENC

könnyű, csak tejet és kenyeret vettem odakint. Itthonról sok szalonát és marmaládét ⁴¹ vittem magammal. Három hétig nem ettem, nem ettünk főtt ételt.

17. kép: A Gerlechfalvi-csúcs megmászásakor a Virágos-kert után a Próbánál pihenőt tartottunk. (A balszélső Soós Ferenc)

A pénztelenség, a szegénység a csoportunkban valamennyi társunk helyzetét egyformán jellemezte. A pénzünk nem volt elég. Az utolsó napokban, amikor pedig a legnehezebb túráinkat teljesítettük, már kenyeret és tejet sem vettem. A megmaradt szalonnát marmaládéval, szeletelhető dobozos lekvárral fogyasztottam. (Hihetetlenül hangzik, de leírom, hogy Tátraszéplaktól a Sziléziai Ház felé, a törpe-fenyők övezetében, az ösvény szélén egy teljes rúd felvágottat találunk. Valaki a csomagjából elveszítette. Nagy kincs volt a számunkra.) Például az utolsó, legnagyobb mászásunk előtt a Sziléziai Házban ⁴² költség nélkül, a szennyes ágyneműk tárolójában aludtunk.

A felszerelésem gyenge volt. Akkor még nem ismertük a gumi-matracot, a magunk alá helyezhető polifont. Nem volt hálósákom. A sátonak nem volt alja. Frissen vágott fenyőágakon feküdtem, és lópokróccal takaróztam. Különösen megnehezítette a sziklás terepen a mozgásom a Jancsi szögekkel kiveret talpú katonai bakancs, amit még 1945 márciusában magyar katonáktól kaptam.

Életemben először akkor voltam Tátrában. Három hét alatt valamennyi, nevezetes és sziklamászó felszerelés nélkül megközelíthető hágóra ⁴³ és csúcsra ⁴⁴ sikerült feljutnunk. A fenyvesek, a törpe fenyők világa, a patakok szépsége és hangja, a völgyek, a törmelék-lejtők, a virágok, az állatok együtt tették vonzóvá, fenségessé, örökre megszerethetővé ezt a tájat.

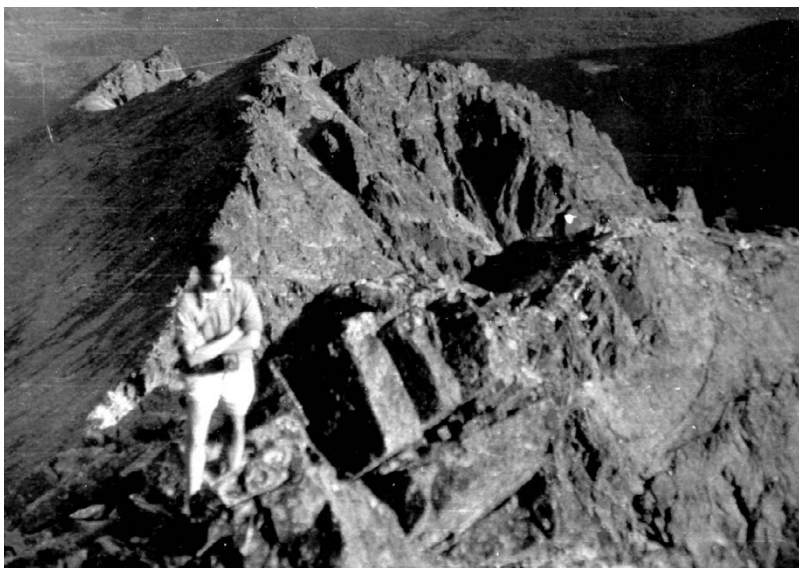
Tanár vezetőink hozzáértéssel szervezték meg a túrákat. Fokozatosan egyre hosszabb, nehezebb túrák következtek, egyre magasabbra másztunk fel. Az Osztervával (1984 m) kezdtük. Felejthetetlenül nagy élmény, hogy feljutottunk utolsó túránkon a Kárpátok legmagasabb csúcsára, a Gerlachfalvi-csúcsra (2663 m). Nagyszerű út és mászás volt, amit néhány év elmúltával ugyanebben az irányban kettesben a Feleségemmel is megismételtem. ⁴⁵Odafönt nincs felfestett jelzés, csak a ritkán összerakott „köemberkék” jelezték, hogy jó helyen járunk.

A csúcsra vezető úton érintett nevezetesebb helyek: Tátraszéplak, Sziléziai-ház, Felkai-tó, Örök-eső, Virágos-kert, Próba, tarajok a

SOÓS FERENC

gerincen, a csúcs, Fehér-fal, Batizfalvi-katlan, Batizfalvi-tó, Tátraszéplak. Nem csoda, hogy megszerettem a Tátrát.

A családtagjaimmal, barátokkal, munkatársakkal és több száz tanítványommal rendszeres Tátra-járó lettem. Ennek az óriási élménynek a megszerzéséhez szükséges tudnivalókat egy könyv megírásával is megörökítettem ⁴⁶.

18. kép: A Próba után elértük a gerincet.

Vonattal utaztunk ki, és a vasúti jegyeket itthon válthattuk meg. Miskolcon csatlakoztam a többiekhez. Poprádig ⁴⁷ közvetlen kocsiban, Poprádtól Tátra-Lomnicig a tátrai villamossal ⁴⁸ értük el a táborhelyünket. A tátrai villamosra is volt menetjegyünk, amit minden utazáskor csak felmutattunk.

A hegymászó tábor Tátralomnic alatt, a mai ATC Eurocamp FICC helyén, a Kő-patak ⁴⁹ partján működött. Itt szabadon táborozhatt bárki felügyelet, ellenőrzés és fizetés nélkül. Nem volt kerítés, és

1956 –1957–1958

nem őrizte senki a sátrainkat. Soha semmink nem hiányzott, nem tűnt el semmi a sátrainkból, a fák között kifeszített kötélre kiakasztott száradó ruhadarabjainkból.

19. kép: Sikerült feljutni a Gerlachfalvi-csúcsra (2663 m), a Kárpátok legmagasabb csúcsára. A jobb szélén Soós Ferenc.

Egy miskolci, régi osztálytársammal, a vegyészhallgató Szere-dai Sznagyik Lacival laktam egy kétrészből összegombolható katonai sátorban. (Ez a sátor ma is épségben meg van.)

Nem volt fürdőhely a tisztálkodáshoz, csak a patak. Fából készült, sötétbarnára festett illemhelyből több is állt egymás mellett a tisztás szélén.

SOÓS FERENC

Nem tudtuk előre, hogy a többi szocialista országból is most először utazhattak külföldre, jöhettek a Tátrába a fiatalok. Ők is ugyanitt táboroztak. Öröm volt a találkozás, és különösen az esti együttlétek a szlovák, a cseh, a lengyel, a német és a román hasonló fiatalokkal. Feltűnően szívesen és kedvesen barátkoztak velünk a lengyel fiatalok. Körülültünk minden este egy nagy pattogó, szikrákat hányó tábortűzet. A hátunkra terítettük a pokrócunkat, és énekeltünk magunknak és a többieknek. Tanígtattuk is egymást szavakra, énekek szövegére és dallamára. Meseszépek voltak ezek az esték. Egy- más vállát átkarolva a béke, a barátság, az érdek nélküli szeretet légköre vett körül minket.

20. kép: Az Osztervától (Bal szélén, 1986 m) a Gerlachfalvi-csúcsig (Jobbra, 2663 m, jól látszik a jellegzetes Gerlachfalvi katlan.)

Pihentünk is a sátraink aljára több rétegben leterített fenyő-ágakon. Másnap, a derengő hajnali órákban elindultunk az előre eltervezett különböző utakon a fenyő- és sziklarenetegek közé.

Mohács-sziget

RICHARD A. MACKSEY
WINTER ROSES
TÉLI RÓZSÁK (Részlet)

*„Mikor mi az utcán térdre hulltunk.
Amikor mi idegenek lettünk
Hazánk földjén, senkiházi rongy!
Mikor esdő, meztelen kezünk
Szégyenétől elsápadt a Hold,
Akkor, akkor keltek fel a harcra,
Ha percre is, ha el is buktak ők,
Szemeikben villant éles szablya:
Tél Rózsái! Magyar Felkelők!
Budapest. E titkos fényű hajnal
Fölrázza a csüggedők hitét:
Szeretettel s erős akarat
Új jövőt építünk mi még!”*

(Angolból fordította: Tóth-Kurucz Mária)

Szeptember első napjaiban, alig kezdődött meg a tanítás az Egyetemen, hirdetés érkezett, amely szerint önként jelentkezhattunk a jeges árvíz által elpusztított lakóházak újjáépítésére Mohács-szigeten.⁵⁰ Az évfolyamunk férfi tagjai szinte kivétel nélkül szívesen jöttek erre a tíz napos munkára.

Hajón utaztunk Dunaszekcsőig. Döbbenetes volt végig a Duna mentén a lehántott törzsű fák látványa. A fáknek sodródott jégtáblák dörzsölték le a fák kérgét. Az is látszott a kéregtelen rész magasságából, hogy milyen magas volt a víz magassága a jeges árvíz idején. Amikor Dunaszekcsőről a komp átvitt minket a szigetre, ott közelről

SOÓS FERENC

ugyanez a látvány fogadott bennünket. Új, ideiglenes lakóhelyeink, a felállított katonai sátrak már álltak. Átöltöztünk selejtezett katonaruhákba. Újra orosz csizma volt kapcával a lábunkon, és ilyen szerelésben kezdtük meg a munkát.

A helybeliek elmesélték, hogy tavasszal megjöttek a gólyák, és hosszas körözés után elszálltak máshova, mert a régi költőhelyüket nem találták. Megmutatták nekünk az épülő új települést, Dunafalvát. Ez egy új falu lett, ahova letelepítették a sziget korábban más helyen élt, és az árvíz miatt otthontalanná vált lakókat. Dunafalvával egy időben épült Homoród, Sárhát és Új-Mohács. A sziget korábbi lakói, felnőttek és gyerekek most még ideiglenes szállásokban laktak.

Emlékeim szerint a mai Posta-utca egyik házának az építéséhez osztottak be egy társammal segédmunkásnak. Hordtuk a téglát, kevertük és vederben közelítettük a maltert.⁵¹ Szívesen és lelkesen dolgoztunk. Öröm volt látni a ház falainak emelkedését. Ellátásunkról délben a ház új tulajdonosai gondoskodtak. Délben hozták a főtt ételt. Reggel és este a sátortáborban kaptuk az ellátást.

A dolgozós idő reggel hat órakor kezdődött. A munkaidő végét házanként az ott dolgozó mester szabta meg. Rendszerint alkonyatkor, sötétedéskor fejeztük be fáradtan a munkanapot.

A segítségünkkel épülő ház előtt egész nap szótlanul a földön ült egy hat-hét éves kisfiú. Csak nézte, hogy mi történik. Nehéz napokat élhetett át. (Egy szemtanútól idézet:⁵²) A munkatársam egy alkalommal megkérdezte a gyerektől:

– *Hogy hívnak?* – kíváncsiak voltunk a nevére.

– *Pisti! Gyere haza ebédelni!* – válaszolta, egy kis gondolkodás után.

Esténként lesétáltunk a Dunához. A kompikötőnél homokos lejtő volt a part, pont Dunaszekcsővel szemben. A szemközti magas partról a házak apró fényei és a csillagok⁵³ tükröződtek a most ártatlannak látszó vízen. Énekelgettünk is, amikor az énekhangok ismétlődését meghallottuk, akkor vettük észre, hogy visszhanggal van dolgunk. Erős, jól kivehető, értelmesen hangzó visszhang volt. Eszünkbe jutott az évfolyam játékos jelmondata, és ezután azt kiáltoztuk:

– *Tóóóóóóóóóó! Miiit csináááálsz?*

A szemközti löszfalról remek szórakozás volt visszahallani a kiáltásunk. Már úgy tizenegy óra felé járt az idő, amikor a visszhangokba más hang is keveredett:

– *Megyek mááá!*

Elcsendesedtünk, és meghallottuk egy csónakban ülő ember evezőcsapásait, majd megláttuk a csónakot is. A révész jött át. Tóbiásnak hívták. Azt hitte, szükség van rá, valaki át akar menni a túlsó partra. Nem haragudott ránk, inkább örült a társalgásnak, és annak, hogy nincs semmi baj. Még sokáig elbeszélgettünk vele a csillagos, szép nyári éjszakában.

Amikor elhagytuk Dunafalvát, és visszautaztunk Pestre, kapunk egy oklevelet, amelyen szerepelt, hogy Mohács-sziget ifjú építői voltunk.

FELIPE E. ROJAS

CANTO DE ANGUSTIA PARA EL PUEBLO HÚNGARO

AGGÓDÓ ÉNEK A MAGYAR NÉPHEZ (Részlet)

*„ Látom, hogy árad a sírás,
az erekből kicsap a vér,
egy nép reszket, de mégis óriás,
haragja az egekig ér!
Az igazságtételre eljött az óra,
fáklyát emelni itt a pillanat,”
(Spanyolból fordította: Rónai Zoltán)*

Van remény az olvadásra?

SHR DE YI

A MAGYAR IFJUSÁGNAK (Részlet)

„ Meddig kell még sírnotok?

Meddig kell még várnotok.

hány száz évig áll ez a börtön?”

(Fordította: Vári Ildikó)

A szekrényem fiókjából elővettem a megmentett újságokat, iratokat és kézzel írt régi emlékeztetőket. Ezekből állítom össze időrendben a legfontosabb, számunkra akkor irányt mutató, a szemünket tágra nyitó, gondolkodásunkat átalakító és a tunya, mindenbe beletörődő magatartásunkat reménykedésbe fordító történeteket.

A napilapok és folyóiratok közül amit csak lehetett, megvetünk. Gyakran az is előfordult, hogy mire észrevettem, hogy valami érdekes megjelent, már nem lehetett kapni, már az összes számot megvásárolták. A havonta megjelenő írások nem tartalmazták a napi híreket, ezért az érdeklődésünk ezekre a nyomtatványokra nem terjedt ki. Titokban nyomtatott és sokszorosított kiadványokra nem volt szükség.

Nem lehet teljes az idézetek tömege és az idézett személyek sora. Ezt nem is tekintem célomnak, de az igen, hogy érzékeltessem azt a világot, amelyben akkor egyetemistaként éltünk.

Először legalább a demokrácia oldaláról nézzük meg, hogy mi volt a helyzet Magyarországon 1955-ben?

Az országban uralkodó állapot szemléltetéséül az a legjobb, ha egy akkori vezető pártebertől, **Berecz Jánostól** ⁵⁴ idézek, aki ma is

1956 –1957–1958

imperialisták által szított ellenforradalomnak tartja, ami 1956-ban történt.⁵⁵

„ Az ellenség „keresésének" és az adminisztratív módszerek túltengésének méreteire utal, hogy 1951. és 1953. május között, két év és négy hónap alatt a rendőrség, mint kihágási bíróság, kereken 850.000 esetben szabott ki büntetést, túlnyomó többségében pénzbírságot. A bíróságok 1950. és 1953. I. negyede között, három és egynegyed év alatt 650000 személy ügyével foglalkoztak, és 387000 személy ellen hoztak elmarasztaló ítéletet. Jellemző adat az is, hogy 1952. és 1955. között, tehát négy év alatt 1.136434 ember ellen tettek feljelentést és indítottak vizsgálatot. A feljelentett személyek 45%-a, 516708 fő ellen emeltek vádat és hoztak elmarasztaló ítéletet.” (Részlet.)

Január 01.

Négy év után ismét bemutattak Bartók-művet Magyarországon: A Budapesti Operaház ismét műsorra tűzte Bartók Béla Csodálatos mandarin című táncjátékát.

Február 14-25.

Ezekben a napokban tartották az SZKP⁵⁶ XX. kongresszusát, amely fordulópontot jelentett az SZKP és a nemzetközi kommunista mozgalom politikájában és ideológiájában. A határozat szakít a harmadik világháború elkerülhetetlenségét hirdető dogmával, és helyette a két rendszer békés egymás mellett élését hirdeti meg. A kongresszus zárt ülésén Hruscsov⁵⁷ négyórás beszédben "leplezte le" Sztálin bűneit.

Bár a titkos beszédben Hruscsov a Generalisszimusznak, Sztálinnak nem minden vérengzését, kegyetlenkedését mondta el a kongresszusi küldötteknek, a

SOÓS FERENC

szónoklat számos eleme azonban így is elképesztő hatású volt. Az 1956. februári XX. tanácskozás küldöttei Hruscsovtól tudhatták meg például, hogy Sztálin egy 22 évvel azelőtti pártkongresszus delegáltjaival mit művelt.

Az 1934-es, XVII. pártkongresszus szavazati vagy tanácskozási joggal bíró 1956 küldöttje közül 1108 főt utóbb ellenforradalmi bűncselekmény vádjával tartóztattak le. Az 1934-es kongresszuson megválasztott 139 tagú központi bizottságból pedig 98 főt, azaz több mint 70 százalékot, letartóztattak és kivégeztek, elsősorban az 1936-37-es sztálini vérengzések idején.

A XX. pártkongresszuson jelen volt és beszédet mondott Rákosi Mátyás is.

Március 27.

Rákosi Mátyás Egerben, a Heves megyei pártaktíván beismeri a Rajk-per hamisan kiagyalt voltát, de arról nem tesz egy szóval sem említést, hogy a kiagyalt perben fontos szerepet töltött be.

Április 10.

József Attila születésének ötvenegyedik évfordulója.

Részlet József Attila Ars Poetica c. költeményéből:

„ Ne fogd be pörös, ékes szádat!
A tudás előtt tégy panaszt!
Rád tekint, pártfogón, e század:
rád gondol boltban a paraszt;

Téged sejdít a munkás teste
két merev mozdulat között;
rád les a mozi előtt este
gyermek, ha rosszul öltözött.

*Kiáltsd ki: Még nem nagy az ember,
de képzeli, hát szertelen;
kísérje két szülője szemmel:
a munka és a szerelem!”*

Június 16.

Az Irodalmi Újságban megjelent **Tardos Tibor** ⁵⁸ A *tengervíz sós* című szatirikus cikke, amelyben bírálta a kommunista propagandát (*Részlet*):

„ Ez a kiváló és kifogyhatatlan lengyel, ez az Adam Wazyk ⁵⁹ írja egy helyütt költeményében: Az álmódzó Fourier bájosan megíósolta, hogy a tengerekben limonádé lesz. És vajon nem így van?”

*„ Isszák a tengervizet,
Kiáltoznak —Limonádé!
Lopva mennek haza hányni, hányni.”*

Június 28.

A lengyelországi Poznanban mintegy 100 ezer munkás vonult az utcára, az élet- és munka-körülmények javítását, valamint szabad választásokat követelve. A biztonsági erők fegyverrel verték szét a tüntetést. Az összecsapásnak mintegy 100 halálos áldozata és több száz sebesültje volt, körülbelül 600 tüntetőt letartóztattak.

Július 03.

A Szabad Népben megjelenik az SZKP KB június 30-i határozata a személyi kultusról.

Július 19.

Hruscsov beszédet mond Berlinben. Jellemző részlet a beszédből:

„Szilárdan haladunk saját utunkon és nem hagyjuk megfélemlíteni magunkat semmiféle erőttől. Idegeink erősek, van türelmünk ahhoz, hogy állhatatosan és megingathatatlanul törjünk előre azon az úton, amelyet a tudományos kommunizmus nagy megalapítói –Marx, Engels, Lenin –mutattak nekünk.”

Július 28.

Összeült a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége ⁶⁰. Rákosi Mátyás a Központi Vezetőséghez írt levelében kérte a felmentését az első titkári tiszte alól, és nem kívánt tovább részt venni a Politikai Bizottság ⁶¹ munkájában. Helyette Gerő Ernőt ⁶² választották első titkárnak, és több kipróbált személlyel kiegészítették a KV-t és a PB-t.

Rákosi Mátyás az ülésen beszédet mondott, amelyben betegségére hivatkozott, és elismerte a hibáit, amelyek hatására kialakult a személyi kultusz és sérült a törvényesség. A KV olyan határozatot hozott, hogy felmenti Rákosit, de nem az igazi okok, az elkövetett bűnök miatt, hanem megromlott egészségi állapotára való tekintettel.

Ezután hosszú beszédet mondott az ülésen Gerő Ernő, az új első titkár. A beszéd a régi hangnemben, a régi fogalmakat használva, az eddig járt útról nem tért le. Változatlanul a fő tennivalók a szocialista demokrácia erősítése, a szocializmus építése, a tervek teljesítése és túlteljesítése, a pártélet lenini normáinak, a demokratikus centralizmusnak a maradéktalan betartása.

Szeptember 9.

Megjelent **Veres Péter** ⁶³írása: „Megbukott?” (Részlet)
(Gondolatok iskolanyitás idején)

„Egyszóval: szerintem az erőszakolt túliskolázás, a tanulásra nem fogékony gyerekeknek filiszter-mamlasz-szá idomítása is társadalmi és nemzeti veszedelem, de az ez ellen kitörő kölyöklázadás ugyanilyen veszedelem.”

Szeptember 22.

Megjelent **Tamás Lajos** ⁶⁴ Keserves fáklya c. költeménye
(Részlet)

*„ A gyanakvással önérzetében
megsértett nép nem csapott lármát,
csak összenézett és legyintve
megvonta vállát.*

*S végezte sok dolgát nyugodtan,
fekete bányákba görnyedt,
forgatta a kalapácsot
és bevetette a földet.*

*Mert az embernek élni kell,
élni és cselekedni.
Nem volt több dolga, mint máskor,
s nem volt több ideje pihenni.”*

Szeptember 23.

A KV Értelmiségi Határozatáról vita indult, amelyben az értelmiség és a fizikai dolgozók közti ellentétekre derült fény. Az értelmiségiek közgyűlésén a szakszerve-

SOÓS FERENC

zetek tiltakozásul nem képviseltették magukat. A közgyűlés az előterjesztett alapszabályt nem fogadta el.

Új vezetőséget választott az Írószövetség. Néhány név a vezetőségből: Illyés Gyula, Karinthy Ferenc, Kaszák Lajos, Németh László, Szabó Lőrinc, Tamási Áron, Veres Péter és Zelk Zoltán.

Követelik a pedagógusok, hogy legyenek újra kolégiumok.

A tudósok a gondolkodás, a tájékozódás és az adatgyűjtés szabadságát követelték.

A szovjet írószövetség lapjában meglepő tartalmú tárcsa jelent meg, „Van-e szerelem?” címmel.

Szeptember 25.

A szuezi kérdés megtárgyalására összehívták a Biztonsági Tanácsot.

Szeptember 28.

Közeledés Moszkva és Belgrád között. Tito a felelősségével Hruscsov meghívására a Krímbe utazott.

Anglia és Franciaország tovább erősíti katonai jelenlétét a Földközi-tenger keleti medencéjében.

Szeptember 29.

Megjelent **Major Ottó**⁶⁵ írása: „Pártegység és írói morál” (Részlet)

„ Megrendülés, elkeseredés, bénult harag, ez jellemezte akkortájt irodalmunkat. Volt író, aki idegösszeomlást kapott, volt, aki még könnyekkel, idegösszeroppanással sem könnyíthetett lelkén; vergődött kétségbeesetten, tehetetlen haragjában. Ekkor született meg a magyar irodalom morális egysége, azzal a hitvallással: soha többé hazugságot, soha többé embertelenséget. Ez az igazságon és humanizmuson alapuló egység lassanként utat tört magának és lapelkobzások, retorziók ostorcsapásai között műveket is hozott létre.”

Megjelent **Szabó Pál** ⁶⁶ írása: „Egy anya sírása a Bükkben”
(Részlet)

„ – Mikor jönnek haza a hadifoglyok! – sikoltja és sikoltása zokogásba fúl, a zokogás sírásba csendesedik, és megyen felfelé és sír, és sír, sírása úgy folyik utána, mintha az élete így folyna el immár a semmibe. ...

... Én nagyon elfáradtam már ebben a sírásban Te
Történelem, s Ti Emberek.”

Szeptember 30.

Tito és Gerő Ernő találkozója a Krímben. Gerő az MDP PB október 8-i ülésén számolt be a megbeszélésekről.

OKTÓBER

GEORGES-EMMANUEL CLANCIER
AUX POÈTES HONGROIS
A MAGYAR KÖLTŐKHÖZ (Részlet)

„ Nép, a meggyilkolt nép nevében,
A kiéhezett kenyér nevében
A halálba vitt élet nevében,
Magyar nép, siratlak és tisztellek
Téged a fagyban és a tűzben,
A hazugságban és a pokol
Kínjában eltemetve.”

(Franciából fordította: Lökkös Antal)

Október 4.

Nagy Imre ⁶⁷ levelet írt a KV-hez. Kérte az előző évben elvett párttagságának visszaállítását.

Farkas Mihályt ⁶⁸ bíróság elé állították. Zárt, a közvéleményt a részletekről nem tájékoztató tárgyalást terveznek. Erőteljes a tiltakozás.

Az MDP közleményt adott ki Rajk László ⁶⁹, Pálffy György ⁷⁰, Szőnyi Tibor ⁷¹ és Szalai András ⁷² temetéséről. A temetést október 6-án, délután 3 órakor a Kerepesi temetőben tartják meg.

Október 5.

Néhány napja szinte a teljes vasúti személyszállítást leállították szénhiány miatt. Ezen a napon 3000 kilométeren helyreállították a személyvonatok közlekedését is.

Október 8-tól az üzemanyaghiány miatt leállított autóbuszok közlekedését újraindították.

„ 56-ban a többcsaládos bányászok már nem tudtak a kenyérükhöz szalonnát enni, csak vöröshagymát. Az emberekben forrt az indulat, és az elégedetlenség a tetőfokára hágott.” (Részlet.)

(Varga János bányász)

A Szovjetuniótól 100 millió rubel hitelt kaptunk.

A pedagógusok gondjai: nincs elég tanterem, nincs elég és korszerű segédeszköz, nagyok az ellentmondások a nyugdíjak között, hivatalosan szított ellentétek alakultak ki a régi és új nyugdíjasok között.

Nem alapítanak új gyermekotthonokat.

Tokaj, Hegyalja pusztul. Nagyobb területeken pusztul ki a szőlő, mint a telepítések területe, de az is a hegyoldalak helyett síkvidéki telepítés.

Tito hazautazott Jugoszláviába a Krím-félszigeten szervezett jugoszláv-szovjet béketárgyalásokról.

Október 6., szombat.

A temetésen esett az eső, fújt a szél, igazi kellemetlenül rossz idő volt. A mostoha időjárás ellenére hatalmas, százezres néma, fegyelmezett tömeg jelent meg a temetésen.

Rajk László, Pálffy György, Szőnyi Tibor és Szalai András testét a kivégzésük után Gödöllő közelében temették el. A megtalált jeltelesen temetési helyen a kiásáskor derült ki, hogy a holttesteket csak egymásra dobálták, és földet hánytak rájuk.

Mi volt a vádiratban 1949. szeptember 10-én, amiért kíméletlenül halálra ítélték ezeket a pártjukhoz hű embereket? A tervezet nem tartalmazott tényeket: háborús és népellenes magatartás, hűtlenség, folytatólagosan elkövetett demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetése.

A Kerepesi temetőben a Kossuth-mauzóleum előtt állt a ravatal Rajk László, Pálffy György, Szőnyi Tibor és Szalai András koporsóival. Órákig vonult a csendes tömeg a ravatal előtt.

Méray Tibor ^{73.}írása

„Rajk Lászlóék sírjánál (Részlet)

„ Iszonyat a ti sorsotok. Annak az üggynek a nevében taszítottak benneteket a halálba, amelynek egész életeteket szenteltétek. Nem volt könnyű a spanyol zsoldos, a náci hóhér puskacsövével szembenézni: ti vállaltátok ezt. De mit érezhettetek ti akkor, amikor a legszentebb eszme nevében dobták nyakatokba a hóhérkötelet?!

Iszonyatos a ti sorsotok és iszonyatos a mi lelünk gyötrelme. Nem, a mi kezünk nem véres, nem mi koholtuk a vádakát, és nem mi mondtuk ki az ítéletet. De elhittük a hazugságok hazugságait, elhittük és ma-

gunk is ismételtük, együtt csaholtunk a csahosokkal, együtt kiáltottunk halált azokkal, akik tudva tudták, hogy hazudnak.

Lehet, hogy ti megbocsáttok nekünk, mint ahogy életben maradt társaitok is megbocsátanak, mert hittünk, mert félrevezettek minket. De mi soha, soha nem bocsátunk meg önmagunknak.

Nehéz itt állnunk a síroktól mellett. Lélekben esedezni a bűnbocsánatért. Felidézni az arcokat, amely megtisztultan a rákent gyalázattól, a halál torzító merevségétől hét esztendő messzeségéből most fiatalon és kedves mosollyal kísért a szemünk előtt. ...

... Éppen száz esztendő telt el. ...

... Akkor is öltek, most is öltek.”

Részlet **Nagy Sándor**⁷⁴ írásából:

„... A szónok azt mondja: soha többé! Biztosíték erre a párt! Lehet-e hinni a szemnek – a kommunista párt temeti önkezeléssel elpusztított mártírjait! ...

*... Miben higgyen már az ember, amikor a legszen-
tebb törekvések is ilyen visszáján ütnek ki, amikor meg-
csalatra rádöbben, hogy talmi eszköz volt csupán aljas
hatalmasok kezében,”*

Részlet **Tamási Lajos** *Három ciprusi görög kivégzésére c.*
költeményéből:

*„ S itt állok vérben és esőben
a Kerepesi-úti temetőben,
örökös szégyenemben.*

*Itt négy koporsó érce sír,
Föltépi a gyászdobok hangját,
A távírókon dadog a hír:
Mit ér a ciprusi szabadság?*

*Mit ér legszebb hevületünk és
Mit ér a hősök harca?
A testvérgyilkosság sötét
Árnyéka hullt a Duna-partra.”*

Megjelent **Háy Gyula** ⁷⁵ híres írása: „Miért nem szere-
tem?” (Részlet)

*„Kucséra, az autója, fizetése, lakása, külön bevá-
sárló helye, külön üdülője, stb. eltávolodik az élettől, ...
a népen uralkodó eltartottá lesz, vérlázító pöffeszkedést
szokik meg,”*

Megjelent **Novobáczky Sándor** ⁷⁶ hasonlóan nevezetes
írása, a „Különös emberek?” (Részlet)

*„Mi, kommunisták különös emberek vagyunk. Kü-
lönös anyagból vagyunk mi gyúrva.” (Sztálin)*

*„Mert ha mi, kommunisták különös emberek va-
gyunk, akkor mi, kommunista vezetők még különösebb
emberek vagyunk, s ezek közül a legtekintélyesebbek,
természetesen a legkülönösebb emberek, végül egy ve-
zér a csúcson, a legeslegkülönösebb, s az már igényt
tarthat az istenítésre is. Ezt politikai nyelven úgy hívják,
hogy személyi kultusz.”*

Megjelent **Sánta Ferenc** ⁷⁷ írása: „Lesz-e igazság lbrány-
ban?” (Részlet)

*„... Szerettem volna erőmhöz mérten segíteni törvényte-
lenségek, igazságtalanságok, embertelenségek megszünteté-
sében. Sajnos, nem sikerült.”*

Megjelent **Földes Anna** ⁷⁸ ma is időszerű írása: „*Felelősök vagyunk*” (Részlet)

Ankét a fiatalkorúak bűnözésének problémáiról

*„ Nem tudósítást, — harci riadót szeretnék írni,
hogy meghallják a minisztériumi asztalok mögött intézkedők,
az idegőrlő robotba belefáradt pedagógusok, az
italboltban pénzfecsérlő apák és a pofonnal nevelő
anyák: csak az egész társadalom összefogása tartóztatja fel
ifjúságunk egy számszerűségében nem széles,
de összességében mégis jelentős rétegének erkölcsi
züllését.”*

Megjelent **Kónya Lajos** ⁷⁹ verse: a „*Szelíd, korholó könyörgés*” (Részlet)

*„ Én nem tudom, hogy könnyek között is,
milyen dac fűtött,
miféle büszke elragadtatás
emelt fel az égig,
milyen konok meggyőződés
mondatta, hogy magyar vagyok,
hogy derékből kiemelkedve,
mint kiválasztott felekezetre,
néztem reád,
anyám, szegény magyarság!” ...*

Ami nálunk megtörtént, az hasonló forgatókönyv szerint valamennyi szovjet tömbhöz tartozó országban törvényszerűen bekövetkezett. Törvényszerűen? Igen. Volt egy fontos feltétel, amellyel a megragadott hatalmukat zökkenőmentesen tudták fenntartani a pártvezetők. Elsősorban a párt legfontosabb kádereit, utána a teljes párttagságot és végül a teljes lakosságot állandó rettegésben, féle-

SOÓS FERENC

lemben kellett tartani. Ez a lelkiileg és fizikailag is jelentkező terror egy általános csendben hallgató, leszegett fejjel robotoló, mindenki-vel szemben bizalmatlan lelkiállapot kialakulásához vezetett.

Hamis vádak alapján pereltek be, ítélték el és végeztek ki kegyetlenül vezetőket. Államellenes szervezkedés, kémkedés, árulás voltak a fő igaztalan bűnök. A félelmet az emberekben a megtört, hamisan megvádolt vádlott emberek bírósági tárgyalásainak színpadi nyilvánosságával érték el.

A párttagok ezrei (a Szovjetunióban milliói) kaptak halálos ítéletet és más súlyos büntetéseket. A káderekről részletes, az élet minden oldalára kiterjedő nyilvántartás készült. Valóságos hálóként fon- ta be a mesterségesen gerjesztett terror ezeknek a tudatosan, kény- szerűségből, vagy előnyszerző érdekből elszegődött embereknek az életét.

A „különös emberek” körén kívül élők voltak a legkiszolgáltatottab- bak. A munkahelyeken, a magán-életükben minden szavukat, véle- ményüket, tevékenységüket megfigyelték a munkahelyi besúgók, a beépített emberek. Általában egymást is titokban figyelték. Ezekről a megfigyelésekről rendszeresen jelentéseket állítottak össze, és to- vábbítottak a következő szintre, és tovább föl szintről-szintre. A ki- szolgáltatottsághoz egész rétegeket kellett földönfutóvá tenni. Erre voltak jók az értelmiség elleni, a kulákok elleni, tömegeket sújtó pe- rek, a kitelepítések, az internáló táborok.

Október 7.

A sajtóban sorra jelennek meg a kritikák és a kérdések, de az illetékesek hallgatnak, vagy érdemben nem válaszolnak.

Tart a vita **Nógrádi Sándorral** ⁸⁰ a „Hányféle igazság van?” témában.

A Színművészeti Főiskolások művészek akarnak lenni, és véget kell vetni annak a gyakorlatnak, hogy „aki megmond- ja az igazat, azt kirúgják a főiskoláról.

Nyolcévnyi eltiltás után újra a nyilvánosság elé léphetett
Kassák Lajos ⁸¹.

Zárt ajtók mögött tárgyal a Biztonsági Tanács Szuezzről.

Október 8.

Megjelent a **Hétféi Hírlap** első száma. (Részlet a vezércikkből)

„ A tiszta lap politikája szülőanya ennek az újságnak, amelyet most leteszünk az olvasó kezébe és ajánlunk bizalmába. ...

... Tiszta lapot akarunk írni és szerkeszteni, tiszta hírlapot.”
(**Boldizsár Iván** ⁸²)

Az olimpiai versenyek közeledtével a sok visszaélés és protekciózás miatt a sportolók demokratikus vezetést követelnek a magyar sportban.

Október 13.

A teljes nyilvánosságot kizárva, de katonai tiszteletadás-sal eltemették az ártatlanul 1950 augusztusában elítélt és kivégzett Sólyom László altábornagyot ⁸³, Illy Gusztáv altábornagyot ⁸⁴, Beleznay István vezérőrnagyot, Révay Kálmán vezérőrnagyot, Pórfy György vezérőrnagyot, Korondi Béla rendőr ezredes, Horváth Königsberg Ottó rendőr alezredes és Merényi Scholtz Gusztáv orvos vezérőrnagyot. (66 katonai, rendőri, illetve polgári személyt tartóztattak akkor le. 7 halálos ítéletet végrehajtottak, 6 személyt kényszermunkára ítélték.)

A napilapokban többen jelzik, hogy a Balatonnak nincs igazi gazdája és elhanyagolt.

Október 14.

Igazságtalanok a tagosítások a termelő szövetkezetek javára, az egyénileg gazdálkodók kárára.

Vita indul a szocialista realizmus kizárólagosságáról az irodalomban, a művészetekben és a marxizmusról a tudományokban, különösen a filozófiában.

Október 15.

Megbeszélést tartottak Nagy Imrénél, miután visszakarta párttagságát.

Október 16., kedd.

Diákgyűlést tartottak a szegedi egyetemen mintegy 1600 hallgató részvételével, amelyen megalakították a MEFESZ-t, az egyetemi ifjúságnak a DISZ-től és az MDP-től független szervezetét.⁸⁵

Részlet a kiáltványból:

„Célunk a gondolat, a szellem felszabadítása, a Sztálin és Rákosi által ránk kényszerített szellemi íga lerázása. Meg akarjuk védeni sajátos egyetemi érdekeinket, szabadon akarunk haladni, fejlődni.”

Október 17.

Megkezdődtek a jugoszláv-magyar tárgyalások.

Kiderült, hogy a szovjet-magyar árucseré a háború befejezése óta kedvezőtlen volt Magyarország számára.

Súlyos gondokkal küzdött a munkásifjúság: lakás gondok, alacsony kereset, nem szabad a munkahelyválasztás, megterhelő a munkaverseny, megrendült a fiatalok bizalma a politikai vezetőkben.

Október 18.

Részlet **Csépányi Lajos** *A fiatal vágárok érdekében!* c. írásából:

„ A norma nem reálisan feszített, hanem számos helyen túlfeszített. Kurtyánban műszakonként 9 köbméter, Oroszlányon 8 köbméter a fronton az egy főre eső norma. Az oroszországi norma körülbelül 104 mázsának felel meg. Ennyit kell egy műszakban a kaparóra lapátolni egy embernek, de emellett el kell végeznie a fúrást, robbantást, fabehordást, ácsolást, biztosítást.”

Részlet **Gimes Miklós**⁸⁶ *„Legyen világosság”* c. írásából:

„ Attól tartok, s nem hiszem, hogy csak én tartanék ettől, hogy Farkas Mihály perét katonai bíróság előtt, zárt tárgyaláson akarják lefolytatni. ...

... Valószínű, hogy Farkas Mihály gonosztevő volt, de nem egyszerű, nem közönséges gonosztevő. Lehet, hogy bűnei elsősorban elvetemültségéből fakadtak, de bizonyos, hogy az egész ember és a kezében összpontosuló hatalom a sztálini politika terméke volt. ...

... De nem lehet elkerülni – ha a pert becsületesen, a törvény szellemében folytatják le –, Rákosi Mátyás politikai felelősségének kimondását. Tudjuk, általánosságban, hogy ő

SOÓS FERENC

volt Sztálin legjobb magyar tanítványa, Magyarország diktátora, élet és halál ura.”

Részlet **Novobáczky Sándor Poznani tanulságok** c. írásából

„ Június 27-én zajlott le a budapesti Petőfi Körben a nevezetes sajtóvita. ...

... Másnap, június 28-án jött Poznan. ...

... A szektás elemek, akiket vérig sértett a Petőfi Kör nyílt és éles bíráló hangja, már ugrásra készen állottak, hogy a kibontakozó, egészséges vitaszellemet elfojtsák – tüstént elmentámadásba mentek át.”

Október 19., péntek, 21 óra

A Műszaki Egyetemen összehívott diákgyűlésen megszületik az egyetemisták első követelése 15 pontban. Ez a pillanat az, amikor megtörténik az elhatározás a tüntetésről, ha a követelések néhány pontja napokon belül nem teljesül.

A Magyarországon állomásozó szovjet csapatokat készségségbe helyezik.

Varsóban a LEMP KB 8. plénuma tagjai közé kooptálja Gomulkát, mire Varsóba utaznak Hruscsov, Kaganovics, Molotov és Mikojan KB-tagok, valamint Zsukov honvédelmi miniszter és Konyev, a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erőinek főparancsnoka. A szovjet csapatok és néhány lengyel egység hadgyakorlat címén megindulnak a lengyel főváros felé.

Október 20.

A hatalom engedélyezte, hogy a Katona József Színház bemutassa **Németh László**⁸⁷ *Galilei* című drámáját.

Hosszú évek óta először, a száműzetésből újra Miskolcra jött költő és író társaival találkozni **Szabó Lőrinc**⁸⁸

*„... Szülővárosom,
sose lesz szemed kóbor fiadon? ...”*

*„ Az öröm és a szégyen furcsa keveréke üli meg
lelkünket. Végre meglátjuk és meghallgathatjuk azt a
költőt, akinek neve és versei ott zsongnak fülünkben év-
tizedek óta, akinek küzdelmeit, válságait, egy évtizedes
kitaszítottságát néma lázadással kísértük, akinek pusztá
léteért is aggódnunk kellett. ...” (Részlet)*

(KILÁTÓ)

Október 21., vasárnap

A Lengyel Egyesült Munkáspárt ülésén, szokatlan módon, de előre meghatározva a tanácskozás témáját és léghő-
rét, először a szovjet küldöttség vezetője szólalt fel.

1956. október 21-én este színházba mentünk. A nézőteret megtöltötte a fiatalság. Az 1950-ben⁸⁹ betiltott öt felvonásos „*Ár-
mány és szerelem*”⁹⁰ című **Schiller**⁹¹ drámát tűzte műsorára a Nem-
zeti Színház. Jászai-díjas **Menczel Róbert** tervei alapján készültek a
díszletek. A szerepeket csodálatos színészek alakították. Lujza szere-
pét **Szörényi Éva** játszotta. **Kálmán György** Wurm szerepében reme-
kelt. **Básti Juli**, akinek az édesapja **Básti Lajos** volt, játszotta *Lady*
Milford szerepét.

Felejthetetlen volt az előadás, de a közönség is, a túlnyomóan
egyetemi fiatalság forradalmi lelkesedéssel átitatva tapsolt, és meg-

SOÓS FERENC

éreztek a dráma nekünk is szóló, időszerű gondolatait. Megértettük, hogy miért tiltották évek óta a színrevitelét.

Tizenegy-fél tizenkettő lehetett, amikor az előadás végén elhagytuk a színházat. Sokan tartózkodnak az utcákon, a színház előtti téren. Az izgatottan beszélgető csoportokban az emberek a lengyel eseményekről hangosan beszélgettek. Megpillantottuk, és erősen humoros helyzetnek találtuk, hogy egy újságárusító férfi az egyik fa ágai között ült, és onnan árusította a „Hétfői hírek” című újságot. A Corvin áruház épületében, a Nemzeti Színház szomszédságában működött több napilap és más kiadvány szerkesztősége és nyomdája. Nem csoda, hogy közvetlenül itt kezdték árusítani a frissen nyomott újságot.

A megjelent újság vezércikke és a tudósítás a lengyel eseményekkel foglalkozott. Gomułka ⁹² beszédére volt mindenki kíváncsi. Beálltam a fa alatt a sorba. Vásároltam egy példányt. A magyar sajtó (akkori szokásához híven) nem tájékoztatott részletesen a lengyelországi eseményektől sem, nem tudtunk meg sokat a cenzúrázott szövegekből.

Két nappal korábban Moszkvában veszélyesnek ítélték Gomułka tevékenységét a lengyel politikában. Az események ijesztő fordulatot vettek, amikor nagy szovjet seregtestek indultak meg Varsó megszállására. A szovjet csapatmozgásokra válaszul a lengyel hadsereget riasztották, és megkezdte a lengyel főváros stratégiai pontjainak katonai megszállását. A varsói rádió, a polgári repülőtér, a telefonközpont és a legfontosabb kormányépületek és középületek a lengyel katonaság közvetlen megszállása alá kerültek.

A varsói munkások és diákok október 18-án este hatalmas tüntetést rendeztek, amely egész éjszaka tartott. Jelsza-vaikban megfogadták, hogy fegyveresen is készek védekezni a megszálló szovjet csapatok ellen.

Október 22. , hétfő

Az olimpiára utazó csapatból kimaradtak edzők és sportolók. Helyettük három személyautó sofőrrel, titkárnők, olyan kísérők utazhattak, akiknek semmi feladatuk nincs az olimpián. Nagy volt a felháborodás a közvéleményben és a sportolók között.

Részlet **Gumulka** ezen a napon megtartott beszédéből:

„ De rosszabb, sőt elviselhetetlen volt a helyzet, ha a hatalom dicsőségét, a kultuszhoz való jogot egy közép-szerű ember, egy jelentéktelen bürokrata, vagy egy romlott törtető ragadta magához. Az ilyen emberek gondolkodás nélkül, de következetesen temették el a szocializmust.”

Még az előző esti színházi élmény és a Lengyelországból érkező hírek és események hatása alatt voltunk. Csodálatos dolognak éreztük a szovjet csapatok kivonulásának követelését Lengyelországból. Ez lenne nálunk is egy jó, régen várt megoldás.

Nem voltak előadások és gyakorlatok. Elmaradtak az órák. A tantermekből számosan a Gólyavár nagy előadó termébe mentünk. Gyűlés kezdődött. Egymás után többen jutottak szóhoz. Az első hozzászólásokban a sérelmek fogalmazódtak meg. Megkezdődött a megoldások keresése is. A tanárok hozzászólásaiban legtöbbször a kollégáik személyeskedő bírálata kapott hangsúlyt, eltávolításokat kezdeményeztek. A pálfordulások, a köpönyegforgatás szemléltető példáit láttam és hallottam.

A Gólyavárban, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Természettudományi Karán 22-én délelőtt húsz pontban a következő követeléseket fogadtuk el:

(Eltérően más egyetemek és munkahelyek által megfogalmazott különböző számú követeléstől, nálunk 20 követelés alakult ki. Itt szerepelt írásban első alkalommal, hogy bontsák le a Sztálin-szobrot. A

SOÓS FERENC

követeléseink eredeti, saját kézzel a helyszínen, a megfogalmazás pillanataiban lejegyzett szövegének másolatát „Követeléseink 1956. október 23-án” címmel visszaemlékezésem befejező részéhez mellékeltem.)

- 1. Vonják ki a szovjet csapatokat!*
- 2. Legyenek általános, egyenlő és titkos választások!*
- 3. Nagy Imre alakítson kormányt!*
- 4. Váltsák le a bűnöket elkövetett vezetőket!*
- 5. Nyilvános tárgyaláson ítéljék el őket!*
- 6. Vonják felelősségre Rákosit!*
- 7. Vizsgálják felül a magyar-szovjet kapcsolatokat!*
- 8. A gazdasági életet a nép létérdekei alapján szervezzék át!*
- 9. Hozzák nyilvánosságra a jóvátétel tényleges adatait!*
- 10. Az egyéni gazdálkodók kapjanak egyenrangú elbírálást a Tsz Cs-ékkel!*
- 11. Független bíróság tárgyalja újra a politikai és a gazdasági pereket!*
- 12. Bocsássák szabadon az ártatlanul elítélteket!*
- 13. Szállítsák haza a Szovjetunióba hurcolt foglyokat!*
- 14. Teljes vélemény és sajtószabadságot!*
- 15. Távolítsák el a Sztálin-szobrot, helyére állítsanak 48-49-es emlékszobrot!*
- 16. Adják vissza az országnak a régi nemzeti színeket és jelképeket!*
- 17. A magyar hadsereg katonái hordjanak magyar egyenruhát!*
- 18. Március 15-e legyen nemzeti ünnep! Október 6-a legyen nemzeti gyásznapi!*
- 19. Szolidaritás a lengyel néppel!*
- 20. Október 27-én üljön össze az országos diákkonferencia!*

1956 –1957–1958

Az egyetemi tömeggyűlés megszavazta a követelések húsz pontját. Vita indult a DISz ⁹³ szerepéről, jövőjéről határozat nélkül. A jelenlévőkkel egységesen kiléptünk a DISz-ből és megalapítottuk a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetségének (MEFESZ) ELTE TTK-ás szervezetét. Megállapodtunk, hogy másnap, október 23-án, délelőtt kilenc órakor újra találkozunk. Tele voltunk várakozással és izgalommal.

21. kép: 1956. október 23-án délután ezt a táblát vitték felváltva az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Természettudományi Karának hallgatói a tüntető felvonulók előtt.

Október 23., kedd

PETRO KIZKO

ÉLJEN MAGYARORSZÁG!

(Részlet.)

*„Egy cél: szabadság, becsület,
saját hazánkat visszakapni,
s a betolakvó idegent
kiűzni-vetni, elzavarni.”*

(Ukránból fordította: Sulyok Vince)

A tanítási órák ismét elmaradtak. Az előadó termekben és az első emeleten a folyosón néhányan sétáltak és beszélgettek. Szívesen társalogtam volna én is legalább egy engem oktató tanársegéddel, de oktató tanárommal nem találkoztam. Hiányzott egy köztisztelőben álló, idős tanár, aki bölcsen tanácsokat ad, lelkesedésünkben megerősít, érezteti a történelmi pillanat nagyságát.

Az előző napon a közösen meghatározott időre, kilenc órára újra a Gólyavárba siettem. Zsúfolásig tele volt a nagy előadó terem zibongó oktatókkal és diákokkal.

Hamarosan elcsendesült a terem, amikor határozat született a délutáni tüntetésről, a gyülekezés helyéről, a gyülekezés időpontjáról, a tüntetés útvonaláról, a teljesen néma tüntetésről, egyetértésben a Műgyetem hallgatóinak terveivel. A felelősség és a beláthatatlan következmények miatt, amit mindenki átélt, megkomolyodott a légkör. Éreztük a vállainkra nehezedő terhet a további hallgatás és végre a hazáért, a jövőnkért való kiállás választása között. A bennünk kavargó érzéseket a költő és hős Zrinyi Miklós kiáltásához hasonlíthatom:

1956–1957–1958

„ Sárdis város megvételekor egy vitéz magára **Krőzus** királyra akadván, meg akarja vala ölni. A **király fia**, ki egész életében néma vala, látván veszedelmét atyjának, megszólala mondván: Ne bánts a **királyt!**”

„ Valjon nem hasonló-ő az én mostani fölkiáltásom édes nemzetöm töhozzád. Látok ögy röttenetös sárkányt, möly mérőggel, dühösséggel teli, elragadja s ölénben viseli a magyar koronát. Én, csaknem mint ögy néma fölkiáltok, ha kiáltásommal elűzhetném ezt a dühös sárkányt, kiáltván: Nő bánts a magyart!”⁹⁴

Nő bánts a ma-gyart! Nő bánts a ma-gyart!

Nő bánts a ma-gyart! Nő bánts a ma-gyart!

Nő bánts a ma-gyart! Nő bánts a ma-gyart!

Nő bánts a ma-gyart! Nő bánts a ma-gyart!

Nő bánts a ma-gyart! Nő bánts a ma-gyart!

Nő bánts a ma-gyart! Nő bánts a ma-gyart!

22. kép: Részlet Kodály Zoltánnak a „Zrínyi szózata” c. oratóriumából.

SOÓS FERENC

„A török áfium ellen való orvosság” szövegéhez és gondolatvilágához Kodály Zoltán megrendítően szép zenét szerzett, a „Zrinyi szózata” c. oratóriumot, baritonszólóra és ötszólamú vegyes karra.⁹⁵

A baritonszólót Palló Imre énekelte. A Magyar Rádió énekkarát Vásárhelyi Zoltán vezette. A mű 1956-ban egyszer és ezután újra csak a kilencvenes években hangzott fel.

A lengyelországi és a hazai események hatása alatt hasonlóan éreztünk mi is, magyar egyetemista fiatalok, és kétségbeesetten kiáltottunk fel a tüntetésünkkel a mindent eltűrő, elviselő, néma és aláztos hallgatás után:

– *Elég volt! Ez így nem mehet tovább!*

Két emlékezetes esemény történt a gyűlés alatt. Ünnepestes pillanat volt, amikor egyenruhában megjelent két fiatal a katedránál a Katonatisztképző Iskolából. Bejelentették, hogy az egyetemi ifjúság követeléseivel egyetértenek ők is, és velünk együtt akarnak tüntetni. Jó volt látni őket a Gólyavárban. Öröm és lelkesedés töltötte el ezekben a percekben a jelenlévőket.

Dél felé bejött az előadó asztalhoz Mód Aladár tanár úr.⁹⁶ Egy biblia volt a kezében. Az elcsendesedett teremben a fő mondanivalója az volt, hogy ne menjünk tüntetni, ne menjünk ki az utcára. Felsorolta a lehetséges súlyos következményeket. Amikor bebizonyosodott, hogy az elhatározásunk végleges és megmásíthatatlan, akkor ígéretet tett, hogy az eddigi ideológiai tantárgyak⁹⁷ helyett a hallgatók határozhatják meg, hogy ezeken az órákon mivel foglalkozzanak. Kinyitva felemelte a bibliát, és megígérte, hogy a biblia tartalma is lehet a tananyag, csak ne menjünk tüntetni. Nem győzte meg a Gólyavárban összegyűlt fiataltságot.

A gyűlés befejeződött. Kis csoportokban beszélgetve ebédelni mentünk. Még egyszer biztosítottuk társainkat, hogy délután a tüntetésen ott leszünk.

Délben a Kossuth Rádió megszakította tervezett adását és beolvassa a Belügyminisztérium közleményét a tüntetés betiltásáról.

Fél kettő előtt néhány perccel a Károlyi-kertben voltam. Megke-
restem az évfolyamtársaimat. Kettőkor a TTK-sok ⁹⁸ már tízes sorok-
ban álltak. Előttünk az utca szélességű tábla Eötvös Lóránd Tudo-
mányegyetem felirattal. A tábla alatt középen kedves kísérleti fizikát
előadó tanárom Pócza Jenő professzor úr. A TTK tanári testületéből
rajta kívül más oktatót nem láttam.

A felvonulás első elérendő állomása a Petőfi-szobor előtti tér
volt.

Induláskor a majdnem néptelen utcán sietősen mentek el mel-
lettünk és a járdán az emberek. Fejüket lehajtották, elfordították.
Nem álltak meg. Még egy barátságos kézlegyintést sem küldtek. Fél-
tek. Rettenetes kihívásnak, példátlan cselekedetnek érezhették,
amit teszünk.

A Rákóczi-úton állt a forgalom. Csak a lépéseink hangja, a ci-
pők csoszogása hallatszott. Amikor a térre érkeztünk, a Petőfi-szo-
bornál már ott várakozott a Bölcsész Kar és a Jogi Kar diáksága. Új
hír érkezett:

14:23-kor a Kossuth Rádió újra megszakította a műso-
rát, és beolvasták a Belügyminisztérium újabb, a tüntetést en-
gedélyező határozatát.

A hatalom meghátrálása még bátrabbá tett bennünket. Né-
hány perc várakozás után a Petőfi szobor magas talpazatán megje-
lent Sinkovits Imre, akit lelkes ⁹⁹ ünneplés fogadott.

Forradalmi verseket szavalt nekünk. Magas alakja távolabbról
is felismerhető volt, a hangja pedig betöltötte a teret. Az általa össze-
válogatott és elmondott versek annyira jellemzők október 23-a han-
gulatára, hogy a feljegyzések alapján valamennyi elhangzott költe-
mény címét felsorolom, és egy-egy kis részletet is idézek belőlük.

Néhány üdvözlő szó után, bevezető szöveg nélkül, szabadon és
fejből, először **Batsányi** ¹⁰⁰ „A franciaországi változásokra” c. költe-
ményét szavalta el:

SOÓS FERENC

(Részlet)

*„... Nemzetek, országok! kik rút kelepében
Nyögtök a rabságnak kínos kötelében,
S gyászos koporsóba döntő vas-igátok
Nyakatokról eddig le nem rázhattátok;
Ti is, kiknek vérét a természet kéri,
Hív jobbágyitoknak felszentelt hóhéri!
Jertek, s hogy sorsotok előre nézzétek,
Vigyázó szemetek Párizsra vessétek! ...”*

Lelkesen hallgattuk, ami átragadt Sinkovits Imrére is, és tovább mondta nekünk a költeményeket.

Batsányi „A látó” c. verse következett:

(Részlet)

*” Álljon fel az erkölcs imádandó széki!
Nemzetek, országok, hódoljatok néki!
Uralkodjék köztünk ész, érdem, igazság,
Törvény s egyenlőség, s te, áldott szabadság! ”*

Tapsoltunk és örömünkre **Petőfi Sándor** ismert költeményei is felhangzottak:

„Föltámadott a tenger” (Részlet)

*„ Jegyezd vele az égre
Örök tanúságul:
Habár fölül a gálya,
S alul a víznek árja,
Azért a víz az úr!”*

„Kutyák és farkasok dala” (Részlet)

*„S harag múltán urunk
Ismét magához int,
S mi nyaljuk boldogan
Kegyelmes lábait.”*

*„Fázunk és éhezünk
S átlőve oldalunk,
Részünk minden nyomor ...
De szabadok vagyunk. ”*

Az idézett költők közül nem maradhatott ki **Ady Endre** sem.
„Felszállott a páva” (Részlet)

*„ Fölszállott a páva a vármegye-házra,
Sok szegény legénynek szabadulására.”
„ Kényes, büszke pávák, Nap-szédítő tollak,
Hírrel hirdessétek: másképpen lesz holnap.
Másképpen lesz holnap, másképpen lesz végre,
Új arcok, új szemek kacagnak az égre.
Új szelek nyögetik az ős, magyar fákat,
Várjuk már, várjuk az új magyar csodákat.
Vagy bolondok vagyunk s elveszünk egy szálíg,
Vagy ez a mi hitünk valóságra válik.
Új lángok, új hitek, új kohók, új szentek,
Vagy vagytok, vagy ismét semmi ködbe mentek.
Vagy láng csap az ódon, vad vármegye-házra,
Vagy itt ül a lelkünk tovább leigázva.
Vagy lesz új értelmük a magyar ígéknek,
Vagy marad régiben a bús, magyar élet.”*

Befejezésül a Nemzeti dalt szavalta. Soha nem lehet elfelejteni azokat a pillanatokat, a mikor a teret megtöltő diáksereggel, a teret betöltő tömeggel együtt én is ismételve kiáltottam:

– „A magyarok Istenére esküszünk, esküszünk, rabok tovább nem leszünk!!!”

Itt a Petőfi-szobor előtt éltem át ennek a napnak az első boldog időszakát. A másik gyönyörű időszak ezután következett.

23. kép: "ESKÜSZÜNK" ismételtük Sinkovics Imrével együtt a Nemzeti Dal refrénjét 1956. október 23-án a Petőfi szobor előtt.

1956 – 1957 – 1958

Sorba álltunk újra, és megindultunk a Rákóczi úton. A járdákon egyre többen és egyre sűrűbben álltak az emberek. A kiskörút sarkánál a rendőr a kis emelvényében kikapcsolta a villanyrendőrt. Minden irányban leállt a forgalom, és embertömeg állt két oldalt járdákon. Megszűnt a dermedt feszültség a levegőben. Tapsoltak a tömegben. Egy asszony szaladt oda hozzánk:

– *Veletek vannak a rádió dolgozói is!* – kiáltotta.

24. kép: Évfolyamtársaim a tüntetésen: Schmidt Tamás, Víg István, Weisz Katalin, Búzás István, ...

Felvonulás közben a jobb oldalon, az egyik ház harmadik emeletén, egy ablakban megjelent az első kivágott címerű nemzeti színű zászló. Ez volt az a pillanat, amelytől kezdve a csendes felvonulás fokozatosan hangos tüntetéssé alakult.

Megszülettek a jelszavak is, ott felvonulás közben, az utcán. Ezeket a jelszavakat hangosan és lelkesen ismételte a járdán álló és minket kísérő sokaság is. Néhányra még emlékszem:

SOÓS FERENC

- Lengyelország példát mutat, kövessük a magyar utat!
- Ruszkik haza!
- Aki magyar, velünk tart!
- Kossuth címert akarunk!
- Magyarokra magyar ruhát, vessük le a gimnaszttyorkát!

25. kép: Évfolyamtársaim a tüntetésen: Tomor Benedek, Tamás Imre, Eördögh László, Rajnai Vilmos, a kép jobbszélső Ádám Sándor és Simor Margit.

Az ablakokban megjelentek a nemzeti színű zászlók. Láttam a boldog mosolyt körülöttem az arcokon. Láttam, a könnyes szemüket törölgető embereket. Hallottam, az önfelédtt beszélgetést, kiáltozást. Átéltam ezt a légkört, együtt mindenkivel.

Leállt a közlekedés. A boltokból, az irodákból előjöttek az emberek. Megállt a munka a munkahelyeken.

26. kép: 1956. október 23-án az Eötvös Lóránd Tudományegyetem tüntetői is megérkeztek a Bem szoborhoz.

Amikor a Kiskörútról a Nagykörútra befordultunk és a Vígsház ¹⁰¹ előtt jártunk, az első sorokból elláttunk egészen a Margit hídig. Kellemetlen meglepetés volt, hogy a híd pesti feljáróját lovas rendőrök sűrű sorfala zárta el. Néhány pillanatig tartó tanácsalanságunk után, anélkül hogy megálltunk volna, az első sorokból a lányok hátrább húzódtak, és fiuk foglalták el a helyüket.

Nem tudtuk, hogy most mi következik. Már a villamos megállóhoz közeledtünk, és észrevettük, hogy a lovas rendőrök balra fordultak, és szépen sorban elvonultak a Pozsonyi úton. Megkönnyebbültünk. A tüntetők sorai mellett sok egyenruhás katona is feltűnt a tömegben, akik velünk együtt tüntettek. Áthaladtunk a hídon, és a Műegyetem hallgatóival egyetlen tömeggé egyesültünk a Bem-szobornál.

SOÓS FERENC

Itt már óriási volt a tömeg. A tüntető és ünneplő sokaságban már ott volt a város érdeklődő és velünk együtt érző lakossága. Egy közismert személyre emlékszem, Veres Péterre, aki a szavalatokon kívül beszédet is tartott. Meghallgattuk, de nem volt ránk különösebb hatással.

Elhangzott az új jelszó:

– *Menjünk a Parlamenthez!*

Nem sorokban, hanem az úttest teljes szélességében indulunk meg a Margit hídon keresztül a Parlament felé. Néhányan, évfolyamtársak igyekeztünk együtt maradni. Úgy éreztük, hogy a lányokra kell vigyáznunk. Emlékszem Juhász Ágira, B. Nagy Kornéliára és Simor Margitra ¹⁰², akik a közelünkben maradtak.

Alkonyodott, amikor a Parlament elé értünk. Közel voltunk az épület lépcsőjéhez, és onnan jól látszott az egész homlokzat. Azt is tapasztaltuk az alsó lépcsőkről, hogy ez a hatalmas tér megtelt, a melékutcákkal együtt békés és türelmes emberekkel. Itt a Nagy Imrét támogató és hívó jelszavakat ismételtük a tüntetőkkel együtt, énekeltek a nemzeti imádságokat, és a Nemzeti Dal refrénjét ismételtük. A békésen viselkedő tömeg félelmetesen hörgő áradattá változott, amikor kikapcsolták a téren a közvilágítást. Ezzel a lépéssel a tüntetés befejezését akarták elérni. A fáklyává csavart és meggyújtott Szabad-nép újságok sok ezer fáklyaként világítottak a sötétben. Még el sem égtek, amikor újra bekapcsolták a világítást a téren.

Az egyik erkélyen megjelent Nagy Imre és mögötte néhány kísérő személy. Nagy örömrivalgás fogadta. Amikor felemelte a karjait, csend lett, és megszólalt:

– *Kedves Elvtársak!*

Újra olyan haragos és hangos moraj hallatszott, hogy nem folytatta, hanem bement az erkélyről. Másodperceken belül visszatért, és újra, másképp üdvözölte a tüntetőket:

– *Barátaim!*

– *Figyelmet kérek, hallgassanak meg. Bízom benne, hogy a parlament... – itt a méltatlankodó hangzavar miatt megszakadt a beszéd.*

– *Barátaim! Idehívtatok azért, hogy mondjak egypár szót, idehívtatok azért, hogy mondjam meg a véleményemet.*

Nagy Imrétől ezután ígéretes hangzottak el, amelyek hasonlítottak a mi követeléseinkre. De nem volt szó a szovjet csapatok kivonásáról.¹⁰³ Rövid beszédét így fejezte be:

– *Bízzunk, barátaim! Töltsön el benneteket az a hit és bizalom a jövőben, amely engem is eltölt. Erre kérlek benneteket és a hidegvér, a józanság, a nyugalom megőrzésére, amelyre ma mindenél nagyobb szükségünk van. Búcsúzom ezzel tőletek! –* hatalmasat tapsoltunk.

– *Menjünk szépen haza! –*

A Himnuszt ismét elénekeltük. Az ének hangjai hullámként halatszottak a tér nagy mérete miatt. Nagy Imre az ének alatt is az erkélyen állt, és utána még egyszer elköszönt.

– *Éljen a magyar ifjúság! Viszontlátásra!*¹⁰⁴

A tömegben elterjedt a bosszantó hír Gerő Ernő rádióban elhangzott beszédéről. Tovább romlott a hangulat, amikor futótűzként megtudtuk, hogy az ÁVH-sok a tüntetőkre lőnek a rádiónál. Mi is oda igyekeztünk. Az Asztóriánál korábbi lövöldözés nyomai látszottak a falakon, és az összetört üvegű kirakatokon. Az évfolyamtárs lányokat a közeli leány diákszálló bejáratához kísértük.

Benéztem az Egyetem udvarába. Az udvart orvosok és orvostanhallgatók töltötték meg. Megtelt a Gólyavár is, ahol ők tartották a forradalmi gyűlésüket. Elmondták, hogy behoztak egy sebesültet a rádiótól, de az életét nem tudták megmenteni.

Elindultam a Múzeum-körúton a Kálvin-tér felé. A Múzeum-kertben és a Bródy Sándor utcában is nagy sokaság tartózkodott. Ritkán egy-egy puskalövés, egy-egy rövid sorozat hangja hallatszott. A Kálvin-térről befordultam a Ráday-utcába, és percek alatt a fiú diákszállóban voltam. A kollégiumban az évfolyamtársaim közül csak Búzás István hiányzott, nem jött akkor este vissza.

A felelősség súlyos terhe nehezedett rám. Tehetetlennek éreztem magam. Nyomasztó érzés volt, és éjszaka sokáig erről beszélget-

SOÓS FERENC

tünk a fiukkal. A megdöbbenő számunkra az volt, hogy egy egyszerű diáktüntetés képes a tehetetlenség és a bizonytalanság állapotába dönteni egy olyan hatalmat, amelytől eddig féltünk, amely nyálkás polip karjaival fonta bilincsbe napjaink minden percét.

„ Mindenütt pontosan meg volt szervezve az ezerszázalékos biztonság, hogy semmi föllépés, vagy lázadás, vagy szabotázsakció ne történhessen, vagy ha mégis, minden megvolt, hogy elhárítsák őket. Engem teljesen váratlanul ért, és döbbenetes élmény volt, ahogy a csodálatosan felépített terrorgépezet néhány óra alatt összeomlott.” ¹⁰⁵

20 órakor a Kossuth Rádióban Gerő Ernő beszédét közvetítették, amelyben sovinsztának, nacionalistának és antiszemitának nevezte a tüntetést.

A Jugoszláviából hazatért Gerő Ernő, az MDP főtitkára a beszéde után, éjszaka telefonon kért katonai segítséget Hruscsovtól.

Ezen a napon Illyés Gyula ¹⁰⁶ Miskolcra utazott író-társaival vonaton. Szabó Lőrinc költői előadó délutánján vett részt. Író-társaival este utazott vissza szintén vonattal Budapestre. A társai kérték, hogy az *Egy mondat a zsarnokságról* c. költemény ¹⁰⁷ magyarországi kiadásához járuljon hozzá.

*„ hol zsarnokság van,
mindenki szem a láncban;
belőled bűzlik, árad,
magad is zsarnokság vagy;” (Részlet.)*

1956 –1957–1958

Ekkor ő emlékezetből elmondta íróársainak a zsarnokságról szóló versét, és hozzájárult a megjelenítéséhez. Itthon először ez a változat a forradalom ideje alatt jelent meg. A verset az eredeti szöveggel néhány hónappal korábban Jugoszláviában nyomtatták ki. Van némi eltérés a vers két változata között.

Éjszaka az MKP vezetősége megerősítette pártfőtitkári beosztásában Gerő Ernőt. A miniszterelnök Nagy Imre lett. A forradalom leverésére katonai bizottságot alakítottak. Megállapodtak az együttműködésről a székesfehérvári különleges szovjet hadtesttel.

*„ azt a következtetést vonom le, hogy ez a tömeg,
ez az úgynevezett csőcselék nagyon magas erkölcsi
szinten gondolkodott és cselekedett”*

(Részlet.)

(Bihari Sándor költő)

„ engem akkor valami fantasztikus, mámoros élmény kapott el.”

(Fogarassy Miklós tanuló)

Október 24., szerda

FRANCISCO DE MOREIRA DAS NEVES

MONÓLOGO DE UM SOLDADO HÚNGARO

MAGYAR KATONA MONOLÓGJA

(Részlet)

*„ Uram, én soha nem szóltam Hozzád,
De ma fohásszá értek a szavak.
Néik hittem, kik tagadtak Téged,
S hagytam, hogy Tőled elszakítsanak.*

*S múlt éjjel egy gránát tűzcsóvája
Felvillantotta a tiltott eget!
Mellemben csaknem meghasadt szívem
Ma értem már: Miattad szenvedett.*

*Silány papír az elárult törvény,
Fenn véres tűzszárnyak: Budapest ég.
Ábel Kainra kést emel újra,
Júdásnak egy Krisztus nem volt elég.*

*Rádőlt iszonyatok romja alatt
Vérzik Magyarország.”*

(Fordították: Rónai Zoltán és Vári Ildikó)

Az éjszaka létrehozott megállapodás alapján, október 24-én hajnalban a szovjet honvédelmi miniszter, Georgij Zsukov ¹⁰⁸ parancsára, a szovjet csapatok bevonultak Budapestre.

Bekapcsolt rádió hangja mellett ébredek. Nem tudom, hogy honnan közvetítik Nagy Imrének az intézkedéseit, hiszen néhány órája még nem ő volt a miniszterelnök, és a Rádiónál a fegyvereké volt a szó. Többször is megismétlik a kormány felhívását, aminek a lényege az, hogy a karhatalom a rögtönítélő bíraskodás hatálya alá eső cselekedeteket halállal bünteti. A felhívások között zenét sugároztak.

Szerdán reggel ilyen szöveggel jelent az MDP ¹⁰⁹ egyik rölapja:

„A dolgozó nép ellensége, a reakció sötét hordája kihasználva az egyetemi ifjúság békés felvonulását, kezdet emelt a magyar dolgozó nép államára, megtámadta a főváros fontos középületeit és ellenforradalmi jelszavakat hangoztatva gyilkolt, rombolt, gyújtogatott.”

Gyülekezési és kijárási tilalmat léptettek életbe. A rádióban beolvasták a statáriumot. A statárium 24-én 18 órakor lépett életbe.

Budapesten megállt a munka az üzemekben. Az iskolákban reggel nem kezdődött meg a tanítás.

Szerdán a reggeli órákban Nagy Imre is nyilatkozott. Részlet a nyilatkozatából:

„Ehhez hasonlítható súlyos támadás a magyar népi demokráciát fennállása óta nem érte. Nagyszámú felfegyverzett bandák megtámadták Budapest egyes középületeit, a Rádiót, a Szabad Nép székházát, a telefonközpontot, pályaudvarokat, üzemeket, erőműveket.

... Arra kérem az ifjúságot, hogy ne tűrje többé, hogy helyes követeléseivel, nemes célkitűzéseivel egyes rendbontó csoportok visszaéljenek.”

Reggel azt is bemondta a rádió, hogy a szovjet hadsereg a magyar kormány kérésére közreműködik az ellenforradalmi bandák leverésében.

SOÓS FERENC

Szerettem volna tudni, hogy mi történik a városban, mi a helyzet az Egyetemen? Elkésérítő volt annak tudata, hogy beavatkoztak a szovjet csapatok, hogy az ország vezetői nem voltak képesek belátni, hogy a dolgok így nem mehettek tovább.

A kijárási tilalom ellenére délelőtt elhagytam a diákszallónkat. A Ráday-utcában néhány sietős emberrel találkoztam. Bevásárlási gondjaik lehettek, mert az élelmiszerboltok közül a környéken több kereskedés nem nyitott ki. Másért, ok nélkül nem merészkedtek az utcára az emberek. Az Üllői úton távolról ágyúlövések hangja és fegyverropogás hallatszott. A Kálvin-teret és a Múzeum-körutat ellepték a hangtalanul és mozdulatlanul álló, hajnalban ide irányított szovjet harckocsik.¹¹⁰

Eddig ilyen külsejű tankokat nem láttam. Lekerekített lövegtoronyuk volt, aminek a tetején egy légvédelmi géppuskát láttam. A Múzeum-kert előtt a villamos síneken szorosan egymás mellett álltak. Valamennyi tank ágyúcsöve a Múzeum felé nézett. Egyetlen egy szovjet katona sem mutatkozott. A páncélosok tornyának a teteje is zárva volt.

A Múzeum déli oldalán, a második emeleten 2-3 ablakból sűrű füst gomolygott, és lángnyelvek csaptak fel. Arra gondoltam, hogy a tankok lőttek bele az épületbe. Mi más okozhatta fent az emeleten a tüzet. Nem láttam tűzoltókat a helyszínen. Nem is tudták volna megközelíteni a harckocsiktól.

Az Egyetemre akartam bemenni, tájékozódni az eseményekről, a továbbiakról. A Múzeum kerítése mellett, a felém meredező ágyúcsövek előtt csak körülbelül az Arany János szoborig merészkedtem el, de onnan visszafordultam. Itt nem járt senki, és elfogyóban volt bátorságom és az akaraterőm, amivel legyőztem eddig a félelmemet. Nagy megnyugvás volt épségben visszatérni a diákszallóba.

A többieknek, akik a rádiót bűjták hírekért, elmeséltem a lehangoló tapasztalataim. Ők Nagy Imre beszédét várták. A déli órában meg is szólalt. Most tudtuk meg, hogy ő lett a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának az elnöke. A rádióban a szokásos műsorok helyett felhívások hangzottak el és főleg zene szólt. Sokszor ismétel-

1956–1957–1958

ték, és a forradalom és szabadságharc jellegzetes háttérzenéje lett
¹¹¹ a Rabszolgák kórusa.

Részlet:

„Keljen életre mindenki száján,
 Szálljon bátran a feltámadt ének.
 Adjon hangot e sors űzött népnek,
 Mely a bús szívbe új lángot gyújt.”

27. kép: Kotta részlet Verdi Nabucco c. operájának a Rabszolgák kórusából (choro di schiavi ebrei) .

Felhívások is hangzottak el a fegyveres harc beszüntetésére, és megszólaltak politikusok is. Nagy Imre beszéde után közvetítették Tildy Zoltán nyilatkozatát. Utcai járókelők is megszólaltak.

SOÓS FERENC

Nem nyugodtam. Újra elindultam, de most a Bakáts-tér felé. A térről a Tompa-utcán a Ferenc-körút sarkáig mentem. Egyre erősebb fegyverropogást hallottam. A fal mellett az egyik kapuig futottam. Itt polgári ruhás emberek kézi fegyverekkel kiléptek a kapualj sarkához, és leadtak egy-egy lövést, majd visszahúzódtak. Rajtam kívül más fegyvertelen nézelődők is kapuról kapura mozogtak. A lövöldöző fegyveresek nem törődtek velünk.

Az Üllői-út és a Körút sarkán egy megsemmisült páncélautó állt. ¹¹² A kerekeiről leégett a gumi, és az oldala kormos volt. Mellette pufajkás szovjet katonák holtteste hevertek. A páncélautó mögött elpusztított rohamlövegek ágyúcsöveit láttam.

Hangos dübörgéssel az Üllői-úton tankok közeledtek. Ahol én álltam a kapuban, onnan nem látszottak. Fűlsiketítő ágyúszó kezdődött. Majd a sarok közepére a roncsok mellett bejött egy égő harckocsi. Felnyílt a torony teteje. Egymás után bújtak ki égő ruházatban a kezelők a harckocsiból. Valamenynyit lelőtték. Égő holttestek feküdtek az úttesten. Megrázó volt az égő holttestek felpuffadásának a látványa. Ez az irtózat nekem sok volt. Elindultam kapualjból-kapualjba futva vissza a diákszállóba.

Este a rádióban Kádár János ellenforradalmi, reakciós felkelésnek nevezte az eseményeket.

Október 25., csütörtök

ERDOGAN COKDURU
MACAR RAPSODISI
MAGYAR RAPSZÓDIA (Részlet)

*„Tudd meg ember.
Ki korszakok után élni fogsz,-
Isten szolgáját és a Szabadságot
Egynek teremtette.
Én meghaltam most a Szabadságért.
Megölték szülóm, gyermekem.
Történelem, jaj ne jegyezd fel!
Ember, ki korszakok után élni fogsz,
Ne tudd e szégyent.”*

(Fordította: Vári Ildikó)

Az előző naphoz hasonlóan, reggel az egyetemre indultam. Meglepetéssel tapasztaltam, hogy a Múzeum körútról a sok nehéz páncélos elment. Az utcát elárasztották a felszabadultan beszélgető emberek. Az Asztória sarkon három szovjet tank ¹¹³ állt. A tankokat érdeklődő és a szovjet katonáknak magyarázók vették körül. A mellettem álló tank tornyának a teteje nyitva volt. A peremén egy katona ült. Bizalmatlanul nézett bennünket. A torony előtti nyílás is felnyílt. Kidugta fülhallgatós sapkával a fejét a harckocsi vezetője.

Beszélgetés, inkább magyarázkodás kezdődött. Próbálták megértetni, hogy semmi értelme a félelmüknek, hiszen itt az emberek békében, de szabadon szeretnének élni. Ezért tüntettünk, és most is tüntetni megyünk a Parlament elé. Többen is voltak ott olya-

SOÓS FERENC

nok, akik beszéltek oroszul. A körülállók közül valaki étellel kínálta őket. Éhes emberek benyomását keltették. Főnt előjött még egy katonára. Levették a sapkájukat, kigombolták a gimnasztyorkájukat. Úgy látszott, hogy sikerült megnyerni a bizalmukat.

Egy nemzeti színű zászló is előkerült, amit kitűztek a tankra. Megértették, hogy nem mi vagyunk a nép ellenségei, hanem azok, akik a parlamentben vannak. Úgy segíthetnek nekünk, hogy eljönnek ők is a parlament elé a tankokkal. Vállalták. Nagy volt az öröm. Felkapaszkodtam én is a másodikra.

Felbőgtek a motorok. Elindultunk. A középső szélén, jobb oldalon álltam. A tank tornyán alig volt a sok tüntetésre induló férfi között valamibe kapaszkodni. Gyorsan haladtunk. A jármű parancsnoka a toronyban állt hajadonfővel. Teljes biztonságban, barátok között érezte magát. Akik beszéltek oroszul, azok mutatták az utat.

A Báthory utcába befordultunk. Éppen elhagytuk lépésben a Földművelési Minisztérium épületének a sarkát a második harckocsi-val is, amikor a téren összegyűlt tüntető tömeg és a motorok hangját sorozatlövő fegyverek ropogása szakította meg. Legalább kettő, de lehet, hogy három golyószóró tüzelt.

Gyorsan és rémülten leugráltunk, és a földre vetettük magunkat. A három harckocsi mellettünk teljes sebességgel visszafelé elrohant.

A kövezeten fekvő és csúszva megpróbáltam tájékozódni a tüzelő fegyverek helyéről. Megláttam, hogy honnan lőnek. A Néprajzi Múzeum tetején lévő hol az egyik, hol a másik toronyból két golyószóró megszakításokkal lőtte a Parlament elől a zöld gyepen és keresztül a villamos síneken elfutó nőket, férfiakat. Volt közöttük olyan, aki már megsérült és sántítva, vagy a földön csúszva próbált megmenekülni.

A golyószórók torkolattüzének látványa miatt, egy szempillantás alatt tudtam, hogy én is belőhető helyen hasalok. A körülöttem fekvő többi emberrel együtt a Földművelési Minisztérium árkádjai alá kúsztunk. Ott már felálltam és dermedten ottmaradtam a lövöldözés teljes elcsendesedéséig. Biztosan emlékszem és elmondhatom, hogy

1956 –1957–1958

a téren az emberekre szovjet tankból leadott lövéseket nem láttam. Többen ennek az ellenkezőjét állítják. Emlékszem a Parlament lépcsői előtt álló két tankra is. Azok sem tüzeltek.

A látvány bénító és elborzasztó volt. Annyi, de annyi ember esett el a zöld gyepen, a villamos síneken a futó menekülők közül. Valóságos mészárlás folyt. Aztán elhallgattak a fegyverek. Jajgatás hallatszott. Sok szenvedő sebesült segélykiáltása hallatszott. Megjelent mellettünk az első mentőautó. Látszott, hogy félve és lassan közelít a tér déli részéhez. Kúszo testek indultak a mentő felé. Felemelt karokat is láttam. Hamarosan jött még több mentő. Egy teherautó is megjelent a sebesültekért.

Közben elterjedt a hír, hogy a közeli Pártházhoz terelték a futva megmenekülőket, és ott az ÁVH-sok fogságba ejtenek mindenkit. Egy ilyen fogságot el akartam kerülni.

A Báthory utcán végig, sok emberrel együtt, futva távolodtam el a Parlament közeléből.

Visszatérve a diákszállóba, az Asztóriánál újra megláttam a három harckocsit. A járókelők tisztos távolságban közlekedtek el mellettük. Vége volt a barátkozásnak. A kezelők kint ültek a gépükön, már nem zárkóztak be, mint az előző napokban.

A diákszállóban elmondták a többiek, hogy közel a mi otthonunkhoz, lövöldözés volt a Bakács téren is. Orvostanhallgatók egy csoportja akart a Klinikákhoz menni, a sebesültek ápolásában segíteni. Feltartóztatták őket és rájuk is lőttek. Nem lehetett megtudni, hogy a védtelen fiatalokra ávósok lőttek, vagy szovjet katonák. Egy halott orvostanhallgató társuk a Bakács téren, a templom felső lépcsőjén fekszik. Nem mert senki sem kimenni a téren a holttesthez.

Október 26.

Az évfolyamtársak és a diákszálló lakói közül egyre többen hazamentek, fokozatosan kiürült az épület. A vidékről feljött és élelmet hozó teherautók közül, azok visszaindulásakor, találtak a vidéki otthonuk felé közlekedőket. Nem volt jó érzés, hogy egyik napról a másikra elmentek, és szinte egyedül maradtam. El sem köszöntünk egymástól. Nem tudtam róluk semmit. A szobatársam is elment. Az első emeleten, a kis szobánkban nem volt társam, a folyosó néptelen lett.

A reggeli órákban az ablakból megpillantottam, hogy három zöld ÁVH-s katona jön a diákszállóba. Fegyvertelenek látszottak. Sapkát, rangjelzést nem viseltek. Benyitottak sorban a szobákba, és hozzám is. Elmondták, hogy az egységük feloszlott, és itt Budapesten nem érzik magukat biztonságban. Amilyen gyorsan csak lehet szeretnének vidékre hazajutni, de egyenruhában nem mernek közlekedni az utcákon. Félnék a korábbi lövöldözések miatt a fegyveres emberek bosszújától, bár ők ártatlanok.

Megértettem a helyzetüket, de attól is tartottam, hogy erőszakoskodhatnak velem, ha nem teljesítem a kívánságukat. Kinyitottam a ruhásszekrényt. Megmutattam szerény ruhakészletem. A viharkabátom mellett egy tartalék zakóm és egy tartalék nadrágom volt, és a polcon némi fehérnemű. Megmutattam, hogy mim van, és felajánlottam. Itt a szobánkban gyorsan átöltözött az egyikük. Az átöltözés sikerült, de a csizma feltűnően látszott. A többiek az épület más részeibe mentek.

Megkértem, hogy a katonaruhát, amit levetett, ne hagyja itt a szobánkban. Becsomagolta újságpapírba, és amikor elment, magával vitte. Az ajtóban még megígérte, hogy a ruháim valamilyen módon majd egyszer visszajuttatja.

Október 27.

MICO VLAHOVIC

AVE HUNGÁRIA (Részlet)

*„ Keleten fölkelt hirtelen egy ország,
a széles Duna, a puszta, a hegység
visszhangozták az ifjúság szavát,
a pompásét, mely nem félt a haláltól.
Keleten fölkelt hirtelen egy ország,
s a rabok széttörték láncukat,
szimbólumát a zsarnok hatalomnak -
s új barázdákat kezdtek szántani.”..*

(Szerbből fordította: Sulyok Vince)

Délelőtt az volt a tervem, hogy bemegyek az egyetemre. A Kálvin térről már láttam, hogy a Nemzeti Múzeumban tomboló tüzet már eloltották. Az Astoriánál, a sarkon nem voltak szovjet katonák. Két fiatal holtteste feküdt a járda szélén földdel betakarva és virágokkal borítva. Mellettük egy dobozban pénzt gyűjtöttek. Emberek álltak körül csendben, szóltanul, megdöbbent arccal és tisztelettudóan az ideiglenes sírokat.

Az Egyetem portáján ismerősként üdvözölt egy takarítónő. Elmondta, hogy néptelen, üres az épület. Azért felmentem az első emeletre. Itt voltak a tanáraink szobái és a leggyakrabban matematika előadásra és gyakorlatokra használt tantermeink is. Fölnéztem a másodikra is, a kísérleti fizika laboratóriumokhoz. Itt sem találkoztam senkivel. A kérdéseim megválaszolatlanok maradtak. Mikor folytatódik az élet az egyetemen? Mikor indul újra a tanítás?

SOÓS FERENC

A Gólyavár belső ajtajánál megálltam, mert bentől fiatal és idős tanárok hangos szóváltása hallatszott. Láttam, hogy lent állt, a katedrához támaszkodva Cornides István tanár úr. Őt ezen a napon választották meg az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Természettudományi Karán a Forradalmi Bizottság elnökévé.

Részlet a Valóság 2007. októberi számában Cornides István-nal megjelent interjúból:

„Röviden elemeztem a helyzetünket, elmondtam, számunkra nagyon fontos, hogy az egyetemünkön minél előbb meginduljon az oktatás. Mi ne akarjunk nagypolitikát csinálni, nekünk az egyetemünkre kell vigyáznunk, annak épületeire, laborjaink felszerelésére, hogy a jövőt építő munkánk minden fontos kelléke megmaradjon. Ezért mindenkit arra kértem, ne ragadtassa magát semmiféle oktalan és értelmetlen cselekedetre.”

Az interjú részletei jól érzékeltetik az egyetemünkön akkor kialakult helyzetet, de mi, egyetemi hallgatók részletesen az eseményeket nem ismertük, csak két-három év elteltével (Már nem voltunk az Egyetem polgárai. Engem a fizikusok elbocsájtása érintett fájdalommal, mert sok jót köszönhettem nekik.) értesültünk az akkor felelősségteljesen szerepet vállalók elbocsájtásáról.¹¹⁴

Átsétáltam az évfolyamtárs lányaink diákszállójához is. Közülük már nem találtam ott senkit. Valamennyien hazautaztak. Utoljára 23-án este láttam közülük néhányat. Csak remélni tudtam, hogy valamennyien szerencsésen hazajutottak.

Lehangolva tértem vissza az üres diákszállóba. A portán szóltak, hogy várjak, maradjak itt, mert telefonon kerestek, és hamarosan újra hívnak. Híreket kaptam otthonról, Miskolcra. Édesanyám telefonált a postáról. (Nekünk otthon nem volt telefonunk.) Megnyugtattak, hogy otthon mindenki, Édesanyám, a húgom és Édesapám jól volt, csak értem aggódtak erősen, mert napok óta nem tudtak rólam semmit.

Október 28.

M. C. PRASOBSUKH SUKHSVASTI
A MAGYAROKRÓL, AKIK SZERETTÉK HAZÁJUKAT

(Részlet)

*„Sziámi népem, Thaiföld nevében
Köszöntsük hát e népet mi, sziámul,
Kik vérük adták jövőnkért, hős reményben
S gyermekeikért örök szabadság-zálogul.”*
(Sziámi (thai) eredetiből fordította: Makkai Ádám)

Hajnaltól viszont újra ágyúdörgésre és fegyverropogásra ébredtem. A szovjet csapatok a Corvin-közt támadták. A fegyverropogás elcsendesülése után kiderült, eredménytelenül.

Az utcán terjedt el a hír, hogy Nagy Imre a szovjet nagykövetségre ment. Hamarosan azt is megtudtuk, hogy onnan visszatért a pártközpontba.

Bata Istvánt ¹¹⁵, Piros Lászlót ¹¹⁶, Hegedűs Andrást ¹¹⁷ és Gerő Ernőt családjukkal együtt a Szovjetunióba szállították.

Kádár János lett az elnöke az MDP új pártelnökségének. Tagjai: Münnich Ferenc ¹¹⁸, Kiss Károly ¹¹⁹, Apró Antal ¹²⁰, Szántó Zoltán ¹²¹ és Nagy Imre. (NKVD ¹²²)

Nagy Imre kormánya esküt tett, kormány-nyilatkozatot tett közzé, és azonnali tűzszünetet rendelt el.

17 óra 25 perc.

Elhangzott Nagy Imrének a forradalom alatt legfontosabb rádióbeszéde, amelyben már szerepeltek a mindennapi élet legégetőbb és a közvéleményt legjobban érintő gondjai.

A bejelentés fő részei:

az előző napok eseményeit nemzeti demokratikus mozgalommá nyilvánította;

bejelentette a szovjet csapatok azonnali kivonását Budapestről;

tárgyalásokat kívánt kezdeni a szovjet haderők teljes kivonásáról;

az ÁVH-t megszüntetik;

amnesztiát kapnak a politikai foglyok;

az új címer a régi Kossuth-címer lesz;

március 15-e újra ünnep lesz;

fizetésemelésre számíthatnak a dolgozók;

rendezik a béreket és a normákat;

megszüntetik az erőszakos tsz-szervezést.

A beszéd megerősítette bennünk a Nagy Imre felé megnyilvánuló bizalmunkat. Úgy éreztük, hogy ezekkel az intézkedésekkel beteljesülnek a 23-án megfogalmazott követeléseink.

„ 29-én egész nap a betört kirakatokat deszkáztuk. Megkerestük a közértek vezetőit, kihívtuk őket telefonon az üzletekbe, hogy jöjjenek leltározni. Semmi hiány nem volt, ” (Részlet)

(Kajtár Imre)

„Amikor végigmentünk a Körút egy részén, az üzletek ablaka betörve, de a kirakatok érintetlenek, nem volt fosztogatás. Értékes dolgok voltak ott szabadon, és senkinek sem jutott eszébe, hogy egy doboz konzervet vagy bármit elvigyen.

Őrizetlenül álltak az utcán kisebb-nagyobb dobozok, rajtuk felírás, hogy „adakozz a forradalom áldozatai hozzátartozóinak a megsegítésére”. Óriási tömeg papírpénz volt bennük, tízforintos volt a legkisebb. Nem őrizte senki, aki arra járt, rakott bele valamennyit.

Valami euforikus, nagy magyar nemzeti lélek szállta meg a résztvevőket, sétáltak az utcán, örültek, boldogok voltak, na végre megszabadultunk mindattól, amit eddig nyögtünk. Nagyon jellemző volt a vidékiek magatartása is: azok a szerencsétlen parasztok, akiket kifosztottak, ingyen hordták kocsisámra az élelmet Pestre. Húst, kenyeret, kinek mije volt.” (Részlet)

(Somogyi János)

Nem értettem a politikához, fogalmam sem volt arról, hogy mi történik a parlamenti megbeszéléseken és a háttérben. Jó érzés volt a fegyverszünet alatt tudni és látni az orosz katonaság kivonulását. Eszembe sem jutott, hogy nem fogják betartani a megállapodást. Azt hittem sok-sok emberrel együtt, hogy sikerült, hogy érdemes volt megpróbálni a lehetetlennek látszót, hogy megvalósulnak az elképzeléseink, hogy győztünk.

Október 30.

ROMAN V. KUCHAR

ЕРЕСТОРО_

A FIGYELMEZTETÉS(Részlet)

*„Nem győzött zord ellenfele,
még ellenáll az elnyomott –
a hódítónak pusztulást
jeleznek szétlőtt tanknyomok.
Gonoszság nem igázta le,
útján nem térítette el,
az elnyomóra büntetést
vérét hullatva követel!
Egy népet elpusztítani
nem elég gáztett s megvetés –
utunkban megállítani
ordítózásuk nem kevés?”*

(Ukránból fordította: Sulyok Vince)

Fokozatosan érlelődött meg bennem a gondolat, hogy egy napra haza megyek, hazautazom Miskolcra. Hiányoztak az otthoniak. Ruhában, élelemben elfogytak a tartalékaim. Egyre jobban felvilanyozott a hazautazás gondolata.

Korán reggel mentem ki a Keletibe. Szerencsém volt, mert hamarosan, menetrenden kívül és menetrend nélkül egy személyvonat indult Miskolcra. Menetjegyet nem kellett vennem, mert korlátlan szabadjegyem volt Budapest és Miskolc között minden vonatra. Vasutas gyerek voltam, és mi a tanulás idejére ilyen kedvezményt kaptunk..

Vittem haza Miskolcra az összegyűjtött anyagot. Az utóbbi hetek, sőt hónapok bővelkedtek az érdekesebbnél-érdekesebb írásokban, amiket üdítő volt olvasni a korábbi állapotok után, egy korszak történelmi jelentőségéről szóltak, és a megőrzését fontosnak tartottam. A hátizsáknyi gyűjteményt a biztonság kedvéért nem hagytam otthon, hanem Pásztorékhoz vittem el, és kértem, hogy őrizzék meg nekem.¹²³

Otthon jó volt újra találkozni Édesanyámmal, a Húgommal. Örültünk egymásnak, hogy épségben túléljük az elmúlt napokat. Finom volt a köménymagos leves pirított kenyérkockákkal és a túrós tészta tejföllel és sült szalonna darabokkal. Nehéz volt meggyőzni Őket, hogy nem véglegesen jöttem haza, hogy feltétlenül vissza kell utaznom. A hátizsákom ismét megtelt tiszta fehérneművel és egy kis ennivalóval. (Határozottan emlékszem, hogy két egész kenyeret pakoltunk be a zsákomba.)

A következő utam a MÁV fűtőházba vezetett, ahol Édesapámat látogattam meg. Megválasztották a fűtőház munkástanácsának vezetőjévé¹²⁴, és éjjel-nappal ott tartózkodott. Néhány percig tudtunk beszélgetni a sok olajos, kék ruhás ember között. A pesti események érdekelték és a jövő, hogy mi lesz?

Még az estére jelzett vonat indulása előtt Miskolcon az egyetemre is eljutottam. Érdeklődéssel vettek körül, és kérdezték a diák vezetőik. Pár szó erejéig beszélgettem Dornbach Gyuszival is, akit még Egerből ismertem, és Szilvásváradon a szüleinek a házában is meglátogattam évekkorábban a testvérét, aki osztálytársam is volt.

A Keleti-pályaudvaron éjfél körül szálltam le a majdnem utas nélküli vonatról. Pillanatok alatt teljesen néptelen lett a gyéren megvilágított csarnok. Egy fűtőentés, és a vonat gyorsan kitolatott. Alig léptem ki a térre, a csarnokban lekapcsolták a világítást. Nem tudtam, hogy van-e kijárási tilalom? Borult, barátságtalan éjszaka volt. A téren és tovább a Rákóczi úton sehol nem volt világítás. A megkínzott házak ablakaiból sem szűrődött ki fény. Amikor reggel elindultam, nem gondoltam, hogy ilyen utcai körülmények várnak rám este. Itt a

SOÓS FERENC

pályaudvar előtt, a lépcsőkön nem maradhattam. El kellett jutnom a diákszállóba.

Elhatároztam, hogy nem a házak tövében bujkálva megyek, hanem az utca közepén. Arra számítottam, ha kapuból, ablakból megfigyelnek, akkor így senki nem gondolhatja rólam, hogy valamilyen elenséges szándék vezet, valamilyen káros cselekedetet akarok végrehajtani. A sötétség és a csend is tökéletes volt. Az első lépések nehezen mentek, aztán belejöttem, de a legyőzött félelem nem múlt el nyomtalanul. Csak a lépteim zaja, a törmelék recsegése és ennek a házak faláról visszaverődő zaja hallatszott. Az első megkönnyebbülést akkor éreztem, amikor elértem a Nagykörút sarkát.

Itt is hasonló volt a helyzet. Csend, sötétség és sehol egy mozgó ember.

(Hihetetlen volt, elképzelhetetlen a számomra, hogy Budapesten éjszaka az utcákon egy lélek sem jár. Eszembe jutott a színházlátogatás estéje vasárnap este. A fények, a zsongó tömeg, az újságárusító ember a fán.)

Egy darabig álltam a kereszteződés közepén, és újra próbáltam összeszedni minden bátorságom. Befordultam balra, és továbbra is az út közepén, a villamos sínek mentén haladtam tovább. Az Üllői úthoz közeledve viszont a bátorságomból már sok elfogyott, alig maradt valami. A romos házak, megsemmisült ágyúk égbe meredő csövei, kilőtt tankok maradványai és itt is a teljes csend, a néptelen utca szinte az elviselhetetlenségig növelték bennem az elhagyatottság, a kiszolgáltatottság érzését.

Nehezen írható le az a lelkiállapot, ami akkor áradt szét bennem, amikor befordultam a Ráday-utcába, és amikor megérkeztem a néptelen diákotthonba, és az első emeleti szobában az emeletes ágyon biztonságban lefeküdtem.

Október 31.

SIGFRED PEDERSEN

TERPÆLUNGARNS MARE

MAGYARORSZÁG MÁRTÍROSZLOPAI

(Részlet)

„ Az ég felé tör rekedt kiáltásuk:

Letiporva egy bátor nép megint,

hitük, reménykedésük, kiállásuk.

Elvérzik, s hagyja a „szabad” világ. —

Ó, több pusztul itt, mint Magyarország. ”

(Dánból fordította: Sulyok Vince)

Reggel siettem az egyetemre. Már hiányzott. Ez az egy nap is, amíg távol voltam, soknak tűnt a szememben, és nem akartam semmi fontos dologból kimaradni. Az Egyetem udvarán, a Gólyavár közepében kisebb, nagyobb csoportokba összeverődve beszélgettünk, amikor közénk jött a Gólyavárban befejeződött újabb oktatói gyűlésről Cornides István tanár úr. ¹²⁵ Közvetlen, barátságos viselkedéséért szerettük, különösen a vegyészhallgatók, akiknek fizikát adott elő.

Ezen a napon az Egyetem oktatói és diák vezetői tartottak hosszú megbeszélést. Cornides tanár úr így emlékezett vissza a gyűlés eseményeire:

„ Több felszólalás is elhangzott. Egy matematikus docens, akinek pártbeli szerepe közismert volt, úgy kezdte a hozzászólását, hogy most, amikor végre felragyogott az igazság és a szabadság napja... Elképedve néztünk össze: pont ő mondja? A hallgatók közül egy fiú elkezdett lázongani, hogyan kerülhetett a forradalmi bi-zottságba az évfolyamtársa, aki a kommunista párt tag-

SOÓS FERENC

ja volt. Ez igaz, válaszoltam neki, de miután maga az elmúlt félévben a moszkvai egyetemen tanult, nem tudhatja, hogy ez a fiatalember mennyire pozitívan tevékenykedett a hallgatók között. Én azonban tudom, bizonyíthatom. Ezeket a hangokat könnyen lecsillapítottam. A zűrzavart inkább egy oktatói csoport keltette, mely harminc év körüli fiatal titánokból állt.

Elmondta, hogy felhívást kapott a Parlamentből, amellyel jelezték, hogy az egyetem körüli rend fenntartására alakítsuk meg a helyi nemzetőrséget. Mi, a tennivalók nélkül az udvaron szétszórva álldogáló és beszélgető fiatalok, szívesen jelentkeztünk erre a feladatra. Keskeny, nemzeti színű szalagot kötöttünk a bal karunkra. A Honvédelmi Tanszék két tisztje is ott volt. A főhadnagy a tüzérségi löelemek számítását tanította a Honvédelem órákon, Mayer százados pedig, a nyár óta ismert, nagyra becsült kiképző tisztünk, a lány diákszállóban tevékenykedett, ahol akkor már lányok szinte nem is voltak.

Endrődi főhadnagyunk osztotta ki a Tanszék fegyvereit a nemzetőröknek. Én is kaptam egy 48-mintájú puskát és 3-4 lőszert. Ennyi jutott. A Honvédelmi Tanszékről kihoztuk a három lábon álló légvédelmi géppuskát. Ott állt a Gólyavár előtt. Egy heveder lőszer is volt hozzá, de még gyakorlásként sem, egyetlen lövést nem adtunk le vele. Nem tudtuk, hogy egyáltalán működőképesek-e?

A dolgunk az egyetemi értékek őrzése volt, aminek szívesen és lelkesen tettünk eleget. A nagy kapukat bezártuk. Közlekedni csak a kis kapukon keresztül lehetett a szigorú ellenőrzésünk mellett. Sikert elérni, hogy a sok nézelődő, utcáról besétáló, nem az egyetem életéhez tartozó személyek nem járkálhattak céltalanul az épületek között és az épületekben.

November 1., csütörtök, 19 óra 50 perc

OLAFS STUMBR

UNGARIJAS DUMPINIEKIEM

(Részlet)

„Ki vagyok én?

Ki vagyok én, hogy őket dicsérni merem ma?

Egy csöpp vér is ezerszer drágább szép szavaknál.

Ezért lépek hozzátok a Végső Napon, Igazak:”

„Testvéreim, bocsássátok meg bűneim!”

(Lettből fordította: Sulyok Vince)

Nagy Imre rádiószózatban bejelentette, hogy Magyarország kilép a Varsói Szerződésből, és semlegesen nem csatlakozik egyetlen katonai szövetséghez sem.

A rádióban beszédet mondott Kádár János is, aki dicsérő szavakkal jellemezte a forradalmat.

DUMITRU LEONTIES

DRAPELUL LIBERTATII

A SZABADSÁG LOBOGÓJA (Részlet)

„Jön az éjszaka s ólmos

csönd terjeng a mezőkön

előszompolyognak a párt-hiénák „

(Fordította: Lőkkös Antal)

Amikor a beszéd elhangzott, amikor a rádió adásában hallgattuk, nem tudhattuk, hogy Kádár János és Münnich Ferenc, elárulva a kormányt, amelynek a tagjai voltak, szovjet katonai segítséggel már Moszkvában tartózkodtak.

November 4., vasárnap

EVERT WERKMAN

WIE NU NOGH TWYFELT ...

KI MA KÉTELKEDIK...(Részlet)

*„ Ki még ma kételkedik, nem hisz saját szívének:
Akad-e föld, hol a jogot így megtaposták?
Ím, ezer mély sebből vérzik Magyarország!
Egy órán át örült a szabadságnak, fénynek
E kíntott nép, a csúfolt, áztatott. S rideg
Sötét a gyászos éjszaka. Érzed kínjait
A népnek, kit gaz zsarnoka elárult, sírba vitt?
Ha még ma is kételkedsz, hol van eszed s szíved?
Ennyi könny láttán mi ad vigaszt még? Az eszme?
Jelszó? Zászló? Jajdulás? A népnek ezrein
Dübörgött át a túlerő, s lehangosult.
Hamis zászló leng ma ott, mi gáztettét takar.
Vörös az Ég, vörös a Föld. De Testvéreim,
Higgyetek: szabad lesz még hazátok és magyar. ”
(Hollandból fordította: Kisjókai Erzsébet)*

Egyre rosszabb hírek érkeztek a szovjet hadsereg mozgásáról az országutakon, a határról, a repülőtérről.

Balsejtelmek és bizonytalanságban töltött este után, nehezen aludtam el, és nagyon mély álomba merültem magányosan a diák-szállóban. Öt óra felé járhatott az idő, amikor borzasztó robbanásokra, ágyúdörgésre ébredtem. Azonnal tudtam, tisztában voltam vele, hogy ez mit jelent. Bekövetkezett, amit tegnap még csak sejtettünk. Mégis megtámadták álnokul Budapestet a szovjet csapatok.

Kinéztem a folyosóra és a lépcsőházba. Sehol nem volt senki. A főbejáratnál, a portán nem tartózkodott a kapus. Az alagsorban működő menzát bezárták. Lehet, hogy gondnok sem volt az épületben. Szünet nélkül folytatódtak a robbanások.

Még alig pirkadt. Magamra kapkodva a ruháim, gyorsan felöltöztem. Rossz volt a lelkiismeretem, hogy eljöttem az Egyetemről a diákszállóba aludni, hogy nem voltam együtt ezekben a nehéz percekben az Egyetemen a nemzetőr társaimmal. Kiszaladtam az utcára, és elindultam a Kálvin-tér felé.

Abbamaradt az ágyúzás. Csak pillanatokig tartott a csend. Vijjogást hallottam. A járdán, a túlsó oldalon, a fal tövében hasaltam le, és már robbant is az akna. Felugrottam, és futottam tovább, de az újabb vijjogások hasalásokra kényszerítették. A Református Teológia épületének tövében sokáig lapultam, mert aknarobbanást aknarobbanás követett. Módszeresen haladt tovább, és távolodott el az utcából az aknázás. Közben egy repülőgép húzott el az utca fölött.

Egy óránál is tovább tartott, mire kiértem a Kálvin-térre. Sehol nem láttam egy ember sem. A belváros irányából csendet észleltem. Az alig ötven méterre lévő Üllői-út sarkát óvatosan közelítettem meg. Onnan erős ágyúdörgés hallatszott, és füstfelhő is emelkedett a magasba. Futásnak eredtem a Nemzeti Múzeum kerítése mellett, és az Egyetem udvari kapujáig meg sem álltam.

A kapunál, puskával a vállukon, ott őrködött két nemzetőr társam. Később találkoztam a többiekkel is. Összesen hatan maradtunk a népes nemzetőrségből. Valamennyien egyetemi hallgatók, akikkel november hetedike éjszakájáig együtt voltunk. Évfolyamtársam nem volt közöttük. A neveikre nem emlékszem. Csak látásból ismertük egymást. Tökéletes volt a bizalom közöttünk. Egy-két arc homályosan föl-föl dereng. Oktatóink és a Katonai Tanszék dolgozói közül mindenki elment, nem jöttek vissza, nem volt velünk senki.

A lezárt kapukon keresztül idegenek nem járhattak át az Egyetem területén. Tanácsstalanságunkat egyrészt az egyetemi terület létszámunkhoz mért óriási nagysága okozta, másrészt a nyugati és keleti nagy vasrácsos kapuk miatt zavaró volt a nyitottság, az utcákról minden mozgásunk megfigyelhette a szovjet katonaság is.

SOÓS FERENC

A Főépület második emeletén, a folyosó Astoria sarok felé néző ablakában egyikünk figyelőként fönt tartózkodott. Távolabbról ágyúdörgést és sorozatos robbanásokat hallottunk, de a közvetlen környékünkön csend volt. Sem harckocsik motorzúgása, sem kézi-fegyverek ropogása a közelben nem hallatszott.

Az udvar közepén ott állt három lábán a Honvédelmi Tanszékről korábban lehozott légvédelmi géppuska. ¹²⁶ A puskáinkon kívül az egyetlen hatékony fegyver volt az egy hevedernyi lőszerével. A puskáinkhoz hasonlóan, azt sem tudtuk, hogy működőképes-e. Közülünk még senki nem lőtt vele, a nyári katonáskodás idején sem. Azt sejtettük, sőt tudtuk, hogy páncélosok ellen használni teljességgel esélytelen. Az is gondunk volt, hogy hol állítsuk fel, ha harcra kerül a sor. A legjobb ötletnek az látszott, hogy a második emeleti megfigyelő pontunkhoz felvisszük. Ebben maradtunk, de a felcipelést a környéken látszólag tapasztalható békésebb állapot miatt egyelőre elhalasztottuk.

Kettesben-hármasban egész éjszaka egyik kaputól a másik kapuig sétáltunk. A Gólyavár padjain egy-két óra alvásra is jutott alkalom. Az ételmisszerünk is itt volt, amit még a korábbi napokban a lány diákszállóból hoztunk át ide.

Az utolsó békésebb napokban még teherautóval is vidékről hozták Pestre az ételmisszert. A lány diákszálló bejáratí előszobájában felhalmozva állt az értékes étel. Nem éhezttünk. Füstölt szalonnát, füstölt húsokat ettünk egyre szárazabb kenyérrel. Már nem is emlékeztünk arra, hogy mikor fogyasztottunk utoljára főtt ételt.

A lánydiákszálló felé korábban volt egy egyszerű, közvetlen átjárásunk, anélkül hogy az utcára ki kellett volna lépünk, de ez valamilyen okból eltorlaszolódott.

Este felé is a távolabbi ágyúdörgéstől, fegyverropogástól eltekintve, a mi környékünkön változatlanul nyugalom uralkodott. Az eseményekről a ritkán utcára merészkedő járőkelőktől értesültünk. Ezen kívül teljes volt az elszigeteltségünk. Így tudtuk meg, hogy az egyre több helyen kialakult utcai harcokban megállították a szovjet csapatok előnyomulását. Megörültünk ennek a hírnek.

November 5., hétfő.

RAMÓN CUE ROMANO

TE HEMOS DEJADO SOLA

MAGADRA HAGYTUNK TÉGEDET

(Részlet)

*„Kicsi hűgunk, te drága!
Magadra hagytunk Tégedet.
Míg fényes nappal Rád törtek gyalázva,
S Európa szívéből letéptek rőt kezek.
Keresztútján a művelt világnak
Magadra hagytunk Tégedet.*

*S a földbe, melybe búzát s vért vetettek,
„enyém”-nek hívták a hazát, történelmet.
Óh Isten mond hát vétek ez?
Ezért tiportak le, s mi szabadok
Magadra hagytunk Tégedet!”*

(Fordította: Tollas Tibor)

A figyelőpontunk a Fő-épület második emeletén, az Asztória sarok felé eső folyosó ablakában volt.

Délelőtt a második emeleti megfigyelőnk felhívott minket, és megmutatta, hogy mit lát lent a Rákóczi úton. Össze-vissza, rendezetlenül kis homokdombok emelkedtek a macskaköves úton. Először nem is sejtettük, hogy mik lehetnek azok. Akkor jöttünk rá a jelentésére, amikor a Nagykörút felől hangos dübörgéssel orosz rohamlővegek jöttek, és a dombocskák előtt hirtelen megálltak, majd hátrálva visszahúzódtak.

SOÓS FERENC

Azt gondolhatták, hogy a homokkal letakart kis dombok aknákat rejtettek. Számunkra hamarosan kiderült, hogy egyszerű, étkezéshez használt tányérok lapulnak a homok alatt. Derűs pillanatokat jelentett ez a felismerés. Volt egy nyugtalanítóbb dolog is. Megkezdődött a környékünk orosz megszállása. Egész nap ágyúdörgés hallatszott a Körút és a Rákóczi út felől. Aggodalommal vártuk a pillanatot, amikor mi is sorra kerülünk.

A harcokról szóló hírekből kiderült, hogy kegyetlen megtorlásra változott a szovjet támadók magatartása. Amelyik épületből akár csak egy puskalövést is leadtak rájuk, azt az épületet tankokkal és rohamlövegekkel addig lötték, míg leomlottak az utcára néző falai, míg tűz nem emésztette a lakásokat.

A légvédelmi géppuskát az udvarról a Gólyavár egyik helyiségébe vittük, hogy ne adjunk ezzel se okot egy esztelen, romboló támadásra. Világosan láttuk a helyzetünket. Megértettük, hogy reális esélyünk nincs az ellenállásra, de egy felelőtlen lépéssel romba dönthetjük az egyetemet. Azt szomorúan éreztük, hogy az egyetem vezetői, oktatói, műszaki személyzete magára hagyták az intézményt, és ezzel minket is.

Estefelé a városban elcsendesedett a lövöldözés. Sokan jöttek elő óvatosan, először csak a házfalak mellett lopakodva, az Asztória sarokhoz, a környező házakból. Többen szorgalmas tevékenységbe kezdtek. Megbontották az utat, és felszedték a macskaköveket. (Akkor ott még nem volt sima aszfalt az úttest.) Az egymásra rakott darabokból magas akadályokat építettek. Azt gondolták, hogy ezzel korlátozni lehet a harckocsik szabad mozgását. A Múzeum előtt hasonló szándékkal szovjet harckocsik által korábban megrongált villamosok álltak keresztben az úton.

November 6., kedd.

HEINZ-WINFRIED SABAIS

POLITISCHE DRUCKSACHE

POLITIKAI RÖPIRAT (Részlet)

*„Vigasztalódjatok: a vaksággal vértezett
hadosztályok talán eltiporják
jogaitok, de a gondolatot nem.”*

(Németből fordította: Csiky Ágnes Mária)

G. S. FRASER

HUNGARY

MAGYARORSZÁG (Részlet)

*„Vas vagy vér fertőzi meg a beteg
November leheletét, a sárba hullt
kiáltványokat, a hazamenesztett
küldöttségeket? Dögvészesek vagyunk?
Ó szabadság, halálnak hívjalak?
S a népeket őrző angyalok hova lettek?
Más fővárosokban az illetékesek,
kiket hasonló forgószél kapott el,
apró címekben óvnak: NE TEGYÉTEK.
S ahogy gúnyosan szállnak az órák,
legyőzve már a bátrak, a város elesett.
Leverték őket. Fuldoklom a ködben.”*

(Angolból fordította: Gömöri György)

SOÓS FERENC

Már korán reggel megszűnt a viszonylagos nyugalom. A Rákóczi út felől, hozzánk közel, folyamatos ágyúzás hallatszott. Ameddig elláttunk, mindenütt belövések érték a házakat. A kövekből emelt dombok nem bizonyultak komoly akadálnak a páncélosok mozgásának megállítására. A harckocsik és rohamlövegek az Erzsébet híd felé adtak le lövéseket. Egyszerűen ledöntötték, és átdübörögtek rajta. Már vártuk, hogy mikor kerül ránk a sor.

Az Astoriától a Múzeum körútra még egy tank sem kanyarodott be. Gyalogosan szovjet katonák a Rákóczi úton még nem jelentek meg.

A Főépület körútra néző oldalán, fönt a második emeleten a hallgatók kísérleti fizika gyakorlataihoz több teremben helyezkedtek el a laboratóriumok. Én is itt végeztem minden héten a fizikai gyakorló méréseket.¹²⁷ Úgy gondoltuk, ha a harckocsik kíméletlen lövöldözése így folytatódik, akkor a sok értékes műszer és felszerelés elpusztul.

Megbeszéltük, hogy amit csak el lehet mozdítani, sötétedésig, az utcára nyíló nagy ablakú termekből az udvarra néző, belső folyosóra hordjuk. Hozzáláttunk vigyázva és óvatosan. Jó érzés volt tevékenykedni, hogy legalább ennyit mi is tehetünk ezekben a nehéz pillanatokban. A gondolataink is elterelődtek néhány órára a ránk váró napok lehetséges eseményeiről.

Csak hatan voltunk ezekben az épületekben, és az Egyetem egész területén. A Fő-épületben és a Gólyavárban tartózkodtunk. A többi épület lezárt és teljesen néptelen volt. Megszűnt a kapcsolattunk a lány diákszállóval. Nem tudtuk, hogy tartózkodtak-e ott még katonatisztek, a Honvédelmi Tanszék tagjai, köztük Mayer százados és velük egyetemi hallgatók.

November 7., szerda

LEONIDA LUTOTOVICI

TOAMNA ACEEA

ARRA AZ ŐSZRE (Részlet)

*„Mennyi-mennyi fiatal
mennyi bánat
a lelkükben mennyi
véres emlék, halottak
halálba menő fehér virágok
virágok és a bánattól
el nem sírhatott könnyek.”*

(Fordította: Lőkkös Antal)

Eddig teljesítettük a vállalásunk, hogy nemzetőrként vigyázunk az Egyetem területén a rendre, és tőlünk telhető módon oltalmazzuk az egyetem értékeit. Ha a szovjet katonaság megtámadja az egyetemet, akkor a feladatunkat nem tudjuk ellátni. Teljesen reménytelenek a kilátásaink. Minden percben vártuk, hogy szovjet katonaság támadja meg az egyetemi épületeket, hiszen a Rákóczi út már teljesen orosz ellenőrzés alatt állt. Senkivel nem volt kapcsolatunk. Van egy puskánk (dióverő) a Honvédelmi Tanszék raktárából 3-4 lőszerrel, amiket még 31-én a Tanszék tisztjei osztottak szét a megalakuló nemzetőrségnek.

Elcsendesedett a város. Kísérteties sötét, borult este volt. Suttogva beszélgettünk. A területet a puskáinkkal megvédeni nem tudjuk. Ráadásul, a járókelők korábbi elmondásából már tudtuk ilyen esetekben a szovjet csapatok válaszát, hogy minden leadott lövésre tankokkal lövik szét az épületet. Oktalan és reménytelen ellenállásunkkal beláthatatlan pusztítást okozhatunk az egyetemen.

SOÓS FERENC

Fegyverrel a kezünkben nem foghatnak el minket, mert akkor semmi sem ment meg a kiirtástól. Most éjszaka a legfontosabb teendők, hogy a fegyvereinket megbízható helyen elrejtjük, és ha szükséges, akkor használható állapotban újra elővehessük. Erre a legalkalmasabb helynek az épület alatti csatornarendszert gondoltuk.

Egyetlen katonai zseblámpánk fényénél mentünk le a pincébe. Kerestük és hamarosan megtaláltuk az épület alatt vezető kábelcsatornát. Egyik helyen könnyen felemeltük a hosszú vas fedelet, és mind a hatan sorban, ronggyal becsavarva a csövekre, vezetékekre letettük a fegyvereket és a lőszert. Majd visszahelyeztük a csatorna fedelét.

Feljöttünk csendben a főportához. Fáradtak és álmosak voltunk, de lehet, hogy nagyon éhesek is. Úgy gondoltuk, hogy legalább egyikünknek a néptelen épület üres portáján kell maradni, és majd váltjuk egymást. Én lettem, mint a legfiatalabb, az első portás. Ők öten elmentek a Gólyavárba pihenni. A zseblámpa nálam maradt. A kapus fülkében lefeküdtem heverőre, betakaróztam egy lópokróccal, és mélyen elaludtam.

A mély álmomból hangos „davaj”, „davaj” és más orosz nyelvű kiáltásokra ébredtem. Amikor kinyitottam a szemem, vakítóan zseblámpák világítottak rám a portásfülke ablakán keresztül. Felcihelődtem, kiléptem a portásfülkéből. Mutatták, hogy emeljem fel a kezem. Felemeltem. Láttam, hogy géppisztolyokat ¹²⁸ és más fegyvereket rám irányító népes szovjet csapat vesz félkörben körül.

Megmotoztak, és az egyik zsebemben megtalálták a személyi igazolványom. Forgatták, nézegették és visszatették a zsebembe. A fülkét is átkutatták, közben azon gondolkoztam, hogy hol, és milyen módon jutottak be az épületbe, mert a főbejárat most is zárva volt. Valamilyen különleges alakulathoz tartoztak, mert nem buggyos nadrágban voltak, és feltűnően finom, fényes, barna magas szárú cipő volt rajtuk. Esetleg ejtőernyősök voltak? A fülkében megtalálták a háromszínű, katonai zseblámpát. Sokáig forgatták, próbálgatták, miközben jelentőségteljesen néztek rám, végül eltették.

A viselkedésükben, a folyamatosan rám fogott fegyverek csöve előtt felemelt kézzel állva, nem fedeztem fel kíméletlen durvaságot, így majdnem elmúlt a félelmem. A következő pillanatokban két géppisztoly csövével tologatva fel kellett mennem a portától a lépcsőkön, majd balra tuskoltak, és a sarkon jobbra. Ott voltam a hosszú, hátra vezető folyosó elején.

Tudtomra adták, hogy induljak el. Felemelt kézzel mentem, és nem néztem hátra. Ott maradtak. Erős fényű zseblámpáik hátulról megvilágítottak. Előttem az árnyékom imbolygott. Magamra erőltettem a természetes, nem lassú és nem sietős járást. Nem néztem hátra. Eszembe jutott, hogy futásnak eredek, de erről lebeszéltem magam. Ezek az utolsó lépéseim, gondoltam, és a sorozatok hangját vártam. Végtelen hosszúnak tűnt a folyosó végét elérni. Nem lőttek. Elértem a folyosó végét. Jobbra fordultam, és leültem. A kísérő fény megszűnt. Teljesen sötét és csend lett. Csak az ablakokon szűrődött be sötét, éjszakai szürkeség. Feszülten figyeltem, hogy nem jönnek-e utánam. Hosszú idő telt el, mire lecsillapodott a szívdobogásom. Fáradtan, a folyosó kövén ülve elaludtam.

November 8., csütörtök

STIG CARLSON

ALDRIG

SOHA (Részlet)

*„ Az idő rothadt lelkébe égesd bele ezt is:
Soha még hajnalt nem dobtak sötétebb éjjel elé,
soha nem halt meg még álom ily kínzó halállal,
nem száradt el soha remény ilyen megtépetten,
soha vér nem folyt még ily ártatlanul.
És súlyosan zuhan az éjszaka a földre. ”*

(Svédből fordította: Thinsz Géza)

Gyötrő éjszaka után, többször felriadva a félhomályban, nehéz hajnali ébredés volt ott hátul a folyosón ülve és egyedül. Fáztam. Kavarogtak bennem a gondolatok, hogy megmozdulhatok-e már, és ha igen, akkor most mit tegyek, hova menjek, merre menjek? Végül megszületett bennem az elhatározás, hogy el kell jutnom a diákszállóba, magamhoz kell vennem a legszükségesebb holmijaim, és haza kell jutnom Miskolcra. Semmi értelmét nem láttam már az itt maradásnak.

A Főépületből a Gólyavárnál mentem ki az udvarra. Bementem a Gólyavárba. Nem találtam ott a többieket. A D-épület melletti kapuhoz rohantam. Nem volt zárva. Néptelen volt a Puskin utca. Futva jutottam el a Bródy Sándor utcáig. A Szabad Magyar Rádió utcája is néptelen volt, de ez a felirat még ott volt az összelőtt épület homlokzatán. A Múzeum mögött mentem tovább. Nem égett, nem füstölt, már korábban eloltották a tüzet.

A sarkon percekig rejtőzködtem, vártam. A Kálvin tér tele volt szovjet tankokkal, a tankok úgy álltak, hogy ágyúcsöveik minden irányba néztek. Egy-egy páncélausó mozgott. Nem mehettem át a téren. Hátul a Baross utcáig futottam és egy alkalmas pillanatban az Üllői úton elértem az Erkel utcát. Azt hittem, hogy most már biztonságban vagyok. Befordultam a Ráday utcába. Elgondolkozva és sétálva mentem a diákszálló felé. Nem tűnt fel, már megszoktam, hogy sehol egy lélek, egy mozgó élőlény. Elfáradt figyelmemből egy páncélos motorjának beindítása ébresztett fel. Nem vettem észre, hogy a Bakács téren is szovjet tankok állnak.

Az egyik harckocsi velem szemben elindult. Még néhány lépés volt nekem hátra a diákszálló beugró udvaráig. Az üres épület bejárata tárva nyitva volt. Felszaladtam a lépcsőn. A porta fölött, az első emeleten volt a szobánk, ahol Rajnai Vilmossal laktunk. Kulccsal kinyitottam az ajtót, és bent a szobában az ablakhoz léptem. Éppen akkor ért az utcán az udvarunkhoz a páncélos. Megállt. Láttam, ahogy a lövegtornyát a bejárat felé fordítja, és emeli fel az ágyúcsövet. Szinte beleláttam a csőbe.

Villanás és rettenetes dörrenés. Ismét azt hittem, hogy itt a vég, amikor 2-3 méterre alattam, a bejáraton keresztül belőtt lövedék áttörte a falakat. Megdermedtem. Ezek engem akarnak tankágyúval megsemmisíteni. Ezt még végig sem gondoltam, amikor rettenetes dörrenéssel még egy lövedéket lőttek a bejárat mennyezetébe. Az összetört ablakon keresztül hallottam, hogy visszafordították a lövegtoronyt, felbőgött a motor, és elment a harckocsi. Valószínű, hogy szerencsémre páncélgránáttal lőttek, mert az épületen belül nem volt robbanás. A lövedékek csak a falakat törték át.

Rám szakadt ismét az egyedüllét és a kiszolgáltatottság szorongató érzése. Hiába nyúltam végig az ágyon, aludni nem tudtam. Nincs rokonom, ismerősöm, akiknél meghúzhatnám magam. Teljes volt bennem a tanácstalanság és a honvágy. Nehezítette a helyzetem az éhség is. Nem volt egy falat ennivalóm, és már legalább huszon-négy órája nem ettem.

Kis hátizsákomba kevés holmimat összepakoltam. Eltettem a vadászkésem is, és vártam. Eszembe jutott, hogy néhány nappal ez előtt beszélgettek a Péterfy Sándor utcai kórház áldozatos munkájáról, hogy a civil, önkéntes mentők is a sebesülteket oda szállították. Elhatároztam, hogy most én is oda elmegyek. Tudtam, hogy hol van. Már jártam ott korábban.

Mellékutcákon, egy-egy sarokról visszafordulva, és más utcában folytatva az utam, még délelőtt volt, amikor odaértem a kórház bejáratához. A rommá lőtt városban, kísérteties környezetben, egy csoda volt, hogy odaértem. Elmondtam egy ügyeletes orvosnak, hogy milyen helyzetben vagyok, és ha valamiben tudok, akkor szívesen segítek. Elfelejtethetetlenül barátságosak voltak hozzám. Megfürödtem. A kórház konyhájáról bőséges főtt ételt és teát kaptam. A földszinten és a pincében hozzám hasonló társak közé kerültem, és egy padon közöttük lepihentem és elaludtam.

Délután elmondták, hogy nyugodtan, csendesen telt el eddig a mai nap. Az önkéntes mentősök parancsnoka egy velem egyidősnek látszó katonatiszt volt. A hátamon a kabátomra biztos tűvel egy nagy fehér gézt erősítettek fel, rá pedig piros anyagból vörös keresztet. Mentős lettem. Egy polgári használatból átvett, vöröskereszt jelzéssel ellátott sze-

SOÓS FERENC

mélyautóhoz kaptam beosztást. Csak kétszer volt rám szükség. Egyszer egy beteg, idős asszonyt hoztunk be nem messziről, majd egy kisgyereket a mamájával. A többi autóval sem hoztak be ezen a napon harcba megsebesült embert. Főleg gyógyszerbeszerzéssel voltak elfoglalva a többiek. A korábbi harcokban megsebesültekkel már tele volt kórház. Sok beteg a biztonság kedvéért a kórház pincéjében feküdt.

November 9., péntek.

ZBIGNIEW HERBERT

WEGROM

A MAGYAROKNAK (Részlet)

*Kezünket kinyújtva
állunk a határon
s a levegőből roppant zsinórt
fonunk nektek testvérek
az elfúló kiáltás
s a görcsbe rándult öklök
haranggá jajdulnak s a szív
nem verhet riadót
a véres kövek kének
haldokló vizek kérnek
s mi állunk a határon
csak állunk a határon
állunk a józan ész
jól-fontolt határán
innen nézzük a tűzvészt
halálba bámulunk
1956.*

(Lengyelből fordította: Gömöri György)

Eltelt a csütörtöki nap, és éjfél közeledett, amikor a fülembé jutottak egy beszélgetés hangfoszlányai. Turáról délután egy teherautó érkezett, keresztüljött mellékutakon, így rést talált az oroszok Budapestet körülzáró gyűrűjén. Élelmiszert hozott a kórház számára. Most üresen az udvaron, a kórház hátsó kapujában állt. Korábban lepakolták. Az autóval jött két ember megvárta, hogy sötét éjszaka legyen, és most akartak elindulni, vissza Turára. Megkerestem őket:

– *A nevem Soós Ferenc. Egyetemi hallgató vagyok. Szeretnék hazamenni. Vállalják-e, hogy kivisznek a városból?*

– *Hova akar menni?*

– *Miskolcra.*

– *Miskolcra nem vihetjük el, de Turáig eljöhet velünk hátul a platón. Aztán fegyver ne legyen magánál!*

– *Megyek magukkal. Rögtön indulhatunk.*

Lefutottam a pincébe. Valakit megkértem, hogy a hátamra erősített a körös keresztet vegyék le. Szinte el sem köszöntem a többiektől. Kis hátizsákom a vállamra vettem, és már kapaszkodtam is fel a ponyva nélküli Csepel teherautóra. A vezetőfülke mögé ültem. Gondoltam, hogy a hideg novemberi levegőben itt fázok majd legkevesebbé.

Lámpa nélkül, lassan haladtunk a néptelen, sötét utcákon kifelé a városból. Elmaradtak a nagy emeletes házak, már a kertes házak között jártunk, amikor előlről is, oldalról is zseblámpák világítottak ránk, és megállítottak minket. Orosz katonák fegyverüket ránk irányítva parancsoltak le járműről. A két turai embert is kiszállították. Átkutatták a vezetőfülkét. Nem találtak semmit. Ketten hátul is felmásztak. Ott volt a hátizsákom. Ledobták, kioldották a zsinórját, és mindent kiszórtak belőle. Kevés szennyes fehérnemű között ott volt a vadászkésem a tokjában. Azt elvették, és mutatták, hogy visszapakolhatok a hátizsákba. Semmiféle igazolványt nem kértek. Visszámászhattam, és elindultunk. A további utunk zavartalan volt.

Turán a tanácsházánál tettek le. Megköszöntem a szívességüket, és elköszöntem két jötevőmtől. Itt népes számban magyar katonák tartózkodtak, és étkeztek. Aszódi páncélosok voltak. Az orosz be-

SOÓS FERENC

kerítésből napokkal ezelőtt gyalog jutottak ide. Tanácstalanok voltak, hogy juthatnak innen haza? Mindenkin egyformán rangjelzés nélküli köpeny volt.

Az udvaron állt egy nagy üst, amiben a falusiak főztek. Babgulyás volt kenyérrel az ételük. Maguk közé hívtak. Adtak egy csajkát kanállal, és az éhségem csillapíthattam. A hajnali derengésig közöttük pihentem az iskola padlóján. Beszélgettünk. Minden pesti eseményre kíváncsiak voltak.

Virradatkor indultam el. Az volt a tervem, hogy Hatvanba, a vasútállomásra gyalogolok, mert itt Turán vonatközlekedésre nem számítottam. A Hatvanba vezető országúton hagytam el a falut. Amikor a vasúti töltéshez, a sorompóhoz értem, eszembe jutott, hogy a legjobb a sínek mentén menni tovább az állomásra. Hamarosan a gurító dombja mellett haladtam, és kibontakozott előttem a rendező pályaudvar a sok vágányával. Jobbról a szolnoki vonal vágányait is elértem, és a felhalmozott cukorrépa hegyek mellett a hatvani állomáson voltam. A cukorgyár fölött gőzfelhő látszott.

A forgalmi irodában több vasutast találtam. Nem biztattak vonattal Miskolcig. Volt közöttük olyan, aki Édesapámat távolról ismerte. Elmondták, hogy Füzesabonytól már egy másik igazgatóság irányítja a forgalmat, a miskolci. Onnan is sztrájkról érkeztek hírek.

Nem volt mit tennem. A csendes, forgalommentes állomáson várakoztam. Már elmúlt dél, amikor szóltak a vasutasok, hogy majd egy gép egy kocsival Kál-Kápolnáig elmegy. Nemsokára egy 411-es¹²⁹ egy személykocsival húzott be az állomásra. Beszálltam én is néhány másik utassal, és hamarosan elindultunk. Minden állomáson megállt a vonatunk. Kál-Kápolnán elmondták a vasutasok, hogy Füzesabony felé és onnan semmiféle vonatközlekedés nem lesz.

Gyorsan elhatároztam, hogy a vágányok mellett gyalog megyek tovább Füzesabonyba. Tizenegy kilométer. Egy kicsit unalmas volt a hosszú, egyenes pálya mentén egyedül gyalogolni. Alkonyodott, amikor az országúti híd alól megpillantottam a néptelen állomást. Megtáltam az ügyeletes vasutast, aki felvilágosított, hogy még napokig

nem lesz vasúti forgalom. Csak egy megoldás maradt a számomra. Kisétáltam az országútra.

Akkor még a hármas országút az állomás északi oldala mellett vezetett el. Integetésemre már az első személyautó megállt és felvett. Így kilencedikén az esti órákban hazaértem. Örültünk a viszontlátásnak. Bennem a tüntetésünk véres kudarca miatt nem volt teljes az öröm.

Eljöttem Pestről, de semmit nem tudtam, nem is tudhattam meg az egyetemi élet folytatásáról.

Novemberi csalódások

NOEMI ESKUL-JENSEN

UNGARN VENTER

MAGYARORSZÁG VÁR (Részlet)

*„ Aki csak magát vetheti a harcba fegyverül,
s vértje csupán a remény,
arra, mint kőre hullott gyöngé magra
tipor a túlérő, zúdul a kény.
Soká állta egy nép, magára hagyva
égő földjének határán az őrsöt.
Tekintete a sötétbe mered.
Kitartott, nem feledve s nem feladva.
... Így lesik magyar fiúk, magyar hősök,
ki nyújt feléjük testvéri kezet. ”*

(Csiky Ágnes Mária fordítása)

Amikor megindult újra gyéren a vonatközlekedés Budapestre, felutaztam, hogy tájékozódjak az egyetemen. Gyalog mentem végig a Keletitől a Rákóczi úton. Keserőséggel töltött el a látvány. Az út mind-

SOÓS FERENC

két oldalán egyetlen épen maradt, lakható házat sem láttam. A tetőtől a földig leomlott házfalak nem takarták el a félig megmaradt szobákat, lakásokat. Mit véthetett a Rókus kórház kis temploma, hogy ennyi ágyúlövést kapott?

Az Egyetem portájának ajtajában ott állt a portás. Üdvözöltem. Kérdés nélkül beengedett. Megálltam és körülnéztem. Eszembe jutott a fülkében töltött éjszaka. Újra végigéltem minden percét. Az épületen kívül és belül nyoma sincs a környékre annyira jellemző pusztításnak.

A Tanulmányi Osztályon nem találtam senkit. Az első emeleten a tanáraink, tanársegédeink ajtaja zárva volt. Fölmentem a fizikai laboratóriumokhoz, oda, ahonnan a belső folyosóra mentettük a műszereket, a felszereléseket. Már minden bent volt a helyén. Itt találtam Gémesi József ¹³⁰ tanár urat. A labort rakta rendbe. A folyosóról már a helyükre vitték a felszereléseket. Nem említettem meg, hogy néhány napja én is itt tevékenykedtem. Pár mondatot beszélgettünk a kialakult állapotokról. Ő sem tudta megmondani, hogy mikor indul újra a tanítás.

A diákszállóhoz is elszéltam. Kőművesek és üvegezők dolgoztak a két belövés okozta károk kijavításán. Nem volt most lakója az épületnek. A kis szobánk érintetlen volt. Évfolyamtársammal nem találkoztam. A portáról felhívtam Bárdosékat. Megtudtam, hogy András már elhagyta az országot.

Nem volt értelme a pesti tartózkodásomnak, nem indult meg a tanítás.

Visszasiettem az állomásra. A hatodik vágányon egy hosszú, személyvonat állt. Az elején gőzmozdony füstölt. Zsúfolásig tele volt. Mellette és a lehúzott ablakokon keresztül búcsúzkodó nőket, férfiakat és gyerekeket láttam. A hangszóró többször megszólalt:

– *A Sopronig közlekedő személyvonat a hatodik vágányról azonnal indul! Kérjük a menekülőket, hogy szálljanak fel!*

Még mondott valami más tájékoztatást is, de arra nem emlékszem. Megdöbbenve álltam, és néztem az elmenőket. Szégyen, de nekem is egy pillanatra eszembe jutott, hogy most itt a jó alkalom.

1956–1957–1958

Most megtehetem, hogy az engem ért csalódások, a reménytelenség, a kiszolgáltatottság földjéről távozzom. De gyorsan magamhoz tértem. Én nem mehetek, nem menekülhetek, dobolt bennem a gondolat, és fájt a szívem azokért, akikkel most elindult a vonat. Éreztem, a veszteség nagyságát, hogy nagyon nagy kár értük.

Miskolcra is indult egy vonat. Felszálltam, és szomorúan hazautaztam.

Szombati nap volt. Otthon rendbe raktam magam, és az esti órákban P.K.-ékhoz ¹³¹ siettem. Nem volt otthon. A szülei elmondták, hogy a munkahelyére ment be délután, a Nemzeti Bankba. Nem gondolták, hogy még ezen a napon visszajövök Pestről. Rossz sejtelmekkel a bankhoz mentem. A bejárat zárva volt, de fény szűrődött ki a földszinti ablakokból. Hosszas csengetésemre egy fiatal férfi jött a bejáratához. Amikor kinyitotta az ajtót, meghallottam a tánczene hangjait bentől. Megmondtam, hogy kit keresek. Perceken belül utcai ruhába felöltözve megjelent P.K..

Hideg borzongást éreztem, amikor elmondta, hogy tánccmulatást tartottak a Kádár János politikáját támogató banki fiatalok. Teljesen érthetetlen és idegen dolognak látszott előttem. Mintha én egy más világban léteznék.

Mi pedig hordtuk a kabáthajtókánkon a Kossuth címet a kis fekete gyászszalaggal.

Szinte szótlánul hazakísértem. Hirtelen nem volt miről beszélgetnünk. Elhidegülést éreztem, ami két évig megrontotta közöttünk a barátságot.

Kértem a rájuk bízott gyűjteményem. Haza akartam vinni. Elmondták, hogy félelemből mindent elégettek, amit rájuk bíztam.

Édesapámat letartóztatják és internálják

GABRIELA HUNEEUS

TIERRA DE MARTIRIO

VÉRTANÚ FÖLD (Részlet)

*„Az égek zokognak,
hamut sodor a szél,
az éj rémülten nyög ...
Palástján a csillagok
kialudtak mind.
A vértanú földön
sötétebb, gyászosabb
lesz az éj is.”*

(Spanyolból fordította: Rónai Zoltán)

Édesapám mozdonyvezető volt a MÁV-nál. Kitűnő szakember hírében állt. Megkapta a fő-mozdonyvezetői előléptetést. A MÁV Miskolci Igazgatóságának a területén mozdonyfelvigyázóként is dolgozott. Erre az időre esett, hogy a tehervonatokon is megkezdődött az áttérés a légfékes rendszerekre. ¹³² A mozdonyvezetői szolgálat mellett az átálláshoz szükséges műszaki ismereteknek Ő volt az igazgatóság területén az egyik oktatója, és sokan ismerték.

Szolgálatban volt október 27-én, amikor távollétében a Miskolci Fűtőház dolgozói a fűtőházban Munkás Tanács elnökének választották.

A MÁV Miskolci Igazgatóságának területén is befejeződött a sztrájk, amelynek a kezdeményezői nem a vontatás dolgozói voltak. A fűtőházban a gépek mindig üzemkész állapotban vártak a felada-

tokra. Senkit nem ért bántódás. Mindössze egy-két embert küldtek el, mert korábbi tetteikért esetleg felelősségre vonták volna őket.

Miután megindult a vasúti forgalom, Édesapám is rendszeresen, ahogy akkor mondták, fordában járt szolgálatba. Szerencsen állt meg egy személyvonattal, amikor pufajkások ¹³³ vették körül a mozdonyt. Leparancsolták a gépről. Megbilincseltek, és Miskolcon a Megyei Rendőrkapitányság épületébe vitték, úgy olajos kék ruhában, ahogy akkor a mozdonyokon szolgálatot teljesítő fűtők és mozdonyvezetők akkor kinéztek.

Mi csak azt tudtunk róla, hogy Szerencsen letartóztatták. Ezt is érdeklődésünkre a fűtőházban mondták meg, mert semmiféle értesítést nem kaptunk róla. A fűtőt a pufajkások megfélemlítették, hogy a letartóztatás körülményeiről semmit nem mondhatott el. Két hónapig semmit nem tudtunk róla. Ebben a légkörben kellett élnünk, és megkezdennem a tanulást februárban az Egyetemen.

Amikor 1957. júniusában kiszabadult, akkor elbeszélte a miskolci fogva tartásának az eseményeit. A Megyei Rendőrkapitányság épületének a pincéjében tartották összezárván más politikai fogvattal. A zárkából minden nap felvitték a második emeletre, kihallgatásra. Kihallgatás közben minden nap a pufajkások kegyetlenül ültelgették, bántalmazták. A sokadik alkalommal már alig bírta elviselni a verést. Ha nincsenek vasrácsok az ablakokon, akkor levetette volna magát a második emeletről.

A hosszas kihallgatásokkal és kínzó verésekkel államellenes tevékenységet, károkozást, személyek elleni bűntettet nem tudtak rábizonyítani. Egyetlen nagy vétke az volt, hogy a dolgozók bíztak benne és mint munkatársat és szakembert szerették és tisztelték.

1957

JAN KLÁNSKÝ

ZIEVENÍ SV. ŠTÉPÁNA

SZENT ISTVÁN JELE (Részlet)

*Ki még nem alszik,
El ne szenderegjen,
Mert föl nem kel többé soha.
Elfúlt az anyák, gyermekek sírása,
A hős nem ismer könnyeket.
Hol szép leányhad virágját kínálta,
Eltorzult holtak fekszenek.*

(Fordította: Tollas Tibor)

Február

Február első napjaiban az Egyetemen megkezdődött végre a tanítás. Jó volt találkozni, újra együtt lenni az évfolyamtársainkkal. Örültünk egymásnak. Szomorkodtunk másokért. Többen elhagyták az országot.

Két csoporttársam különösen sajnáltam, hogy nincs közöttünk. Bárdos András távozása ma is rossz emlékként él bennem, mert többszöri próbálkozás ellenére sem válaszolt a kapcsolat felvételi próbálkozásaimra. Sok humoros helyzetben voltunk társak, különösen a katonáskodások idején. Többször is jártam nálunk. Emlékezetes kép előttem a hosszú előszobájukban katonás rendben, nagyság szerint sorban álló sok pár cipő.

Sárdy Péter a fizikai gyakorlatokon a mérőpárom volt. Eredményesen dolgoztunk együtt. Tőle februárban kaptam egy rövid levelet,

amelyben tájékoztattott arról, hogy belép a Jezsuita Rendbe, ami akkor itthon lehetetlenség volt. Nem tudtam, hogy szerzetesnek készült. Soha nem említette. A kilencvenes években hosszú keresés után megtaláltam Németországban a címét. Írtam neki, és megfordult közöttünk néhány levél. Megírta, hogy kilépett a rendből, megnősült, családja van. Hívtam évfolyam találkozónkra ¹³⁴, de nem jött haza.

Az Egyetemen nem beszélgettünk az elmúlt hónapok eseményeiről. Köztünk is megkezdődött az évtizedekig tartó hallgatás mindenről, aminek részesei, tanúi voltunk. Elsősorban nem magunk féltése miatt nem kérdeztük társainkat, nem önmagunkat féltettük, hanem őket nem szándékoztunk bajba keverni. Feltámadt a bizalmatlanság is közöttünk. Például rólam nem tudták, hogy Édesapám a pufajkások fogságában van. Az Egyetemen senki nem kérte számon, hogy hol és mikor miben vettük részt.

Megkezdődött az Egyetemen is a KISz ¹³⁵ szervezése. Lehet, hogy voltak titokban az évfolyamon KISz tagok, de a szervezés közöttünk látszólag sikertelen maradt. (Lehetséges, hogy a megbízhatatlanságunknak volt a jele az, hogy közülünk további katonai kiképzésre senkit nem hívtak be.)

Februárban, a diákszállóban éjszakánként razzia volt. A középső és a két szélső lépcsőházból csizmák dobogására ébredtünk. Pufajkások szállták meg ilyenkor az épületet. Felzavartak az álmunkból, és kizavartak a folyosóra a szobáinkból. Hálóingben és mezítláb álltunk a hideg, köves folyosón, háttal a szobaajtónknak, amíg valamennyi szobában lerángatták az ágyakról az ágyneműt, a szekrényekből kidobálták a ruháink. Ezekben a napokban dühöngött az influenza is. Lázasan álltam a hideg köveken hosszú ideig. Attól nem féltem, hogy találnak nálam valamit, de attól féltem, hogy valamit odacsempésznek, és ezért visznek majd el.

Az egyik pufajkásban korábbi egyetemista társam ismertem fel. Ráköszöntem, de nem fogadta. Ebben a félévben már nem járt be az egyetemre, nem jelent meg az előadásokon. Az előző időszakban a bizalmunkba fogadtuk, mert azt tudtuk róla, hogy gimnáziumban Pannonhalmán járt. Lehet, hogy ott is beépített téglá volt.

Tököl

P. POLJAKOV

A MAGYAROKHOZ (Részlet)

*„Fölkeltetek ti is a hitetek szerint,
s a néphez hívást küldtetek...
Az Állat jegyében élő világ azonban
sátáni mértékkel mért, s átadott
a gonosz katonáknak titeket. ”*

(Oroszból fordította: Sulyok Vince)

1957. február hónapban hozott a postás Édesapámtól egy rövid levelet. A levélből tudtuk meg, hogy Tökölön tartják fogva. Ez volt hónapok óta az első hír róla. Még ebben a hónapban engedélyt kaptunk láthatásra is. Amire szüksége lehet, azt összepakoltuk, és Édesanyámmal kettesben elutaztunk Tökölre vonattal és HÉV-vel. Hideg téli idő és nagy hó volt.

A HÉV állomásától sok látogatóval együtt mentünk a tábor bejáratához. Az őrség a kapunál nyilvántartásba vette, hogy kit szeretnénk meglátogatni. Elküldtek bennünket a kerítés olyan részéhez, ahol körülbelül egymástól tíz méterre csak erős drótkerítés volt. Beláttunk a tábor területére. Hamar felfedeztük Édesapámat a sétálgató rabok között. Integettünk, és Ő visszaintett. Egy felügyelő ¹³⁶ irányította a látogatókat. A belső kerítéshez akkor engedték oda az internáltat, amikor a látogató a külső kerítésnél letérdepelt.

Édesanyámmal mi is letérdepeltünk a hóba. Ekkor odajött Édesapám a belső kerítéshez. Ugyanaz az olajos kék ruha volt rajta, amiben még novemberben szolgálatba elment. Járásán, testtartásán látszott, hogy régebben komoly sportoló volt. Egy egészséges ember benyomását keltette bennem, nem látszott megtört, meggyötört em-

bernek. Édesanyám szipogott. Édesapám elmondta, hogy egészségesen jól érzi magát, nem beteg, itt sokkal jobb az élete, mint a miskolci fogva tartása alatt volt. Nyíltan, hangosan mondta, hogy ilyen nagyszerű emberek között még soha életében nem élt. Itt már nem vallatják, nem folyik ellene bírósági eljárás. Nem lehet tudni, hogy mikor engedik haza. Örült annak, hogy látott minket, hogy jól vagyunk, bár tudta, hogy anyagilag most nehéz lehet az életünk.

Az otthonról hozott csomagot nem adhattuk át neki, nem engedték, sem élelmet, sem a legszükségesebb fehérneműket.

Láttuk, hogy egészséges, de sokat fázhatótt, mert a ruházata nem téli ruha volt. Hogy mikor szabadul, arról nem tudtunk meg semmit.

Március 21.

Andere auch von Ost bis Westen

Leiden, sterben; schweigend, dumpf doch;

„Mély magyar víz, nagy Folyó ... !

Dús habodnak áradása új erővel hömpölyögjön

s kék regéi jóslatával sodra hozzon új Tavaszt!

Én pedig hadd énekeljem sorsotok, Ti bukni rendelt

győztesek, ha majd a bosszú

s gyűlölettől tiszta rögből áldozattól véresen

Márciusnak tűzhatalma győzhetetlen mozdul, ébred:

tüskebokrok rebbenése, szürke szikla harsogása,

kék patak-víz vad zenéje, ifjú bükkök lángja ég, —

s hadba állva jön felétek vértetetlen, néma győzők:

vesznetek kell,

hogyha majd a lágy virágok

büszke dalba nőtt hatalma

új erővel sújt le rátok győztesen.”

München, 1957. március 15.

(Németből fordította: Kocsis Gábor)

SOÓS FERENC

Sok érdekes történet kapcsolódik az egyetemen eltöltött évekhez. Szerettem az egyetemista életet. Örültem annak, hogy ilyen fiatalok között lehetek, tanulhatok. De ez az esemény számomra különösen emlékezetes maradt. A terror, a megfélemlítés korszakában annyira igaz, olyan emberi megnyilvánulást tapasztaltam egy tudós, de több szempontból mellőzött embertől, akire gyakran és jó érzéssel gondolok vissza.

Ezen a csütörtöki napon délelőtt három egymást követő óránk volt Fényes Imre ¹³⁷ professzor úrral. Az első óra után nem hagyta el az előadótérmet, hanem arra kért minket, hogy öltözzünk fel, vegyük magunkhoz a holminkat, és menjünk vele. Közrefogtuk és beszélgetve kísértáltunk az épületből, és javaslatára a Múzeum-kertben egy padra letettük a táskáinkat. Örültünk, hogy példátlan esetként, egy órája elmaradt.

Tanár úr egy kavicssal a sétányon egy nagy kört rajzolt. Akkor már sejtettük, hogy mi következik. Az egyik évfolyamtársnőm sálját elkérte, és bekötötte a saját szemét. A második óra végéig szembe-kötösdit játszott velünk. Nagy meglepetés volt, mert az előadásain mindig komoly arccal, szinte mosoly nélkül adott elő. (Kellemes emlék számomra a szobájában a vizsgázás is, amikor mind a ketten a táblánál állva, krétával a kezünkben beszélgettünk a lehetséges megoldásokról.)

Visszasétáltunk vele az előadóba, és megint pontosan megkezdődött a harmadik óra. Amikor bejött, felálltunk a régi egyetemi szokás szerint, és köszöntöttük.

– *Köszönöm. Foglaljanak helyet!* – mondta. Majd sejtelmes arccal néhány pillanatig nézett bennünket, és megkérdezte tőlünk:

– *Miért játszottunk az előző órán? Ki tudja?*

Senki nem tudta a választ, csak ültünk csendesen, és vártuk a megoldást.

– *Tisztelt Hallgatóság! Megünnepeltük a tavasz első napját!* – mondta, és folytatta az első órán megkezdett tananyagról szóló előadást.

Mindenki érezte, hogy megváltozott a szemünkben az eddig róla alkotott kép. A játék és a szavai úgy hatottak rám, mint a vízbe esett embernek az utána dobott mentőöv. Mintha a remény és a bizalom légköre tért volna vissza közénk, hogy érezzük, véglegesen minden mégsem romlott el.

Május 31.

ÖZCAN DOGRUÖZ

BUDAPESTE MEKTUBU

BUDAPESTI LEVÉL (Részlet)

*„ Higgyétek el nem ezt akartuk,
Csak gyermekeink gondtalan mosolyát. ”*

(Fordította: Tollas Tibor)

Pénteki nap volt. Kora délelőtt. A diákotthon portájáról küldtek fel valakit értem. Kerestek, ennyi volt az üzenet. Leszaladtam a bejáráshoz, és ott állt Édesapám. Halvány mosoly jelent meg az arcán. Látszott, hogy örül, hogy megtalált. Még most is abban az olajfoltos kék ruhában volt, a régi gőzmozdonyt vezető öltözetében, amiben a pufajkások levették ősszel a mozdonyról szolgálat közben. Mellette volt a lábainál a földön a jellegzetes fekete mozdonyvezető bőrtáska, amiben a vasutas menetrendjeit, az esetleges javításokhoz a javítást igénylő bárcát, a tisztálkodó felszerelését, az étkészletét, a főző edényét ¹³⁸ tartotta, és amiben a szolgálatok idejére az élelmet és az ivóvizet vitte.

Sokáig hangtalanul öleltük egymást. A történekekről nem beszélünk. A kölcsönös hallgatásunk sok mindent elárult. Nem engedték meg magunknak, hogy elérzékenyüljünk. Az internáló táborból a csepeli HÉV-vel utazott Pestre, és az első útján egyenesen ide a diák-

SOÓS FERENC

szállóba hozzám jött. Velem akart először találkozni. Súlyos pillanat volt újra találkoznom vele, újra látnom őt.

Kérdezgettem, de semmire nem volt szüksége. Egész lényéből valamilyen szomorú bizonytalanság sugárzott.

Nem engedte meg azt sem, hogy a Keletibe elkísérjem. Sietett, és egyedül akart maradni. Minél hamarabb vissza akart utazni Miskolcra. Elbúcsúztunk. Visszamentem tanulni, de ekkora élmény után nem ment a tanulás.

Közbiztonsági Őrizetet Végrehajtó Országos Parancsnokság

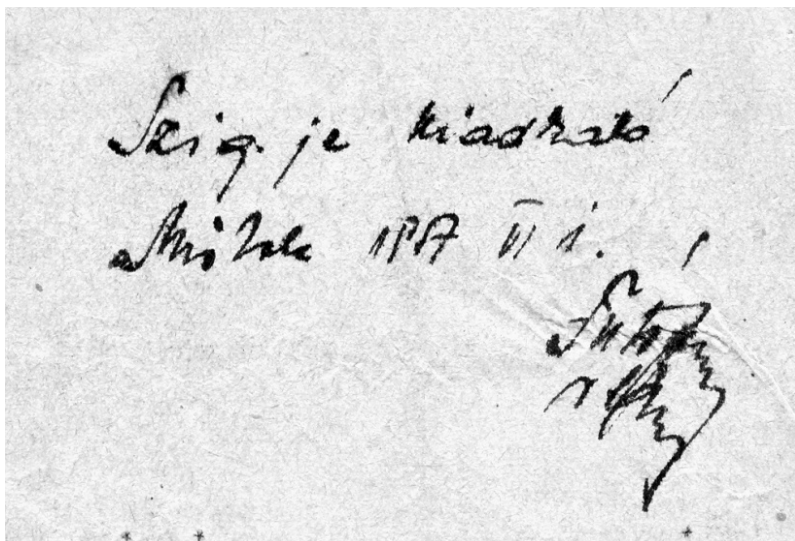
Elbocsátólevél

Soós Mihály Miskolci lakos, közbiztonsági őrizetést, mert —
közbiztonsági őrizetbehelyezése óta hat hónap telt el
a Legfőbb Ügyészség
a BM ORFK
a **Legfőbbügy.** **4484.** **V.31.** hó
...../1957. sz. alatt 1957. napján kelt határozatával nevezett közbiztonsági őrizetét megszüntette
az Országos Parancsnokság területéről a mai napon elbocsátottam.
Utasítottam nevezettet, hogy 48 órán belül a **Miskolc** megyei Rendőrfőkapitányság Igazgatásrendészeti
Osztályán jelentkezék.
Tököl, 1957. **7.** **V.** **31.** nap.
..... megyei Rendőrfőkapitányság.
.....
Országos Parancsnok
4211. sz. — 390. Terv Nyomda, 1957.

28. kép: A tököli Elbocsátólevél. Letelt a hat hónap. Édesapám nyilvántartási számából (4484.) is látszik, hogy milyen sokan voltak az internáltak.

Személyi igazolványát Tökölön nem kapta vissza, csak egy határozattal engedték el (28. kép), amely szerint megszüntették a közbiztonsági őrizetét. A számára átadott „Elbocsátólevél” azt is tartalmazta, hogy Miskolcon jelentkeznie kellett a megyei rendőrségen, az

igazgatásrendészetén. Csak itt adták vissza a letartóztatásakor elvett igazolványait (29. kép).

29. kép: A személy igazolvány kiadását engedélyező papír.

Jól jellemzi az internálás igazságtalanságát, a hatalom félelmét és a hatalom gátlástalanságát, hogy néhány nappal a szabadon bocsátás után a miskolci megyei bíróság által kiadott igazolásban (30. kép) az szerepel, hogy 1957-ben semmiféle büntetőeljárást nem folyik ellene. Látszik a megtévesztés ebben az igazolásban is, mert az elmúlt időszakról, az internálás időszakáról az igazolás nem szól, pedig a számunkra pont az lett volna a fontos, hogy igazolják, miért alkalmazták az internálást?

Sejtjük. Ő, amellet, hogy kiváló szakember volt, bírta az emberek bizalmát, akinek a szavára hallgattak a munkatársak. Az ilyen embereket a hatalom nem szerette, az ilyen embereket ki akarták vonni a társadalom vérkeringéséből.

SOÓS FERENC

A miskolci megyei bíróságtól.

Ezennel igazolom, hogy S o ó s M i h á l y , miskolci,
Farkas Jenő u. 32.szám alatti lakos, máv. mozdonyvezető fog-
lalkozású, született: 1909.aug.10.napján, anyja neve: Fehér
Zsófia, ellen semmiféle büntetőeljárás az 1957. évben nincs.
Miskolc, 1957. évi június hó 4.napján.

Malyák Sándorné
Malyák Sándorné
megyei bírósági irodavezető.-

30. kép: Igazolás arról, hogy semmiféle büntető eljárás Édesapám ellen nem folyt 1957-ben

Édesapám rendőrségi felügyelet alatt

JULES SUPERVIELLE

A NOS AMIS HONGROIS

MAGYAR BARÁTAINKHOZ (Részlet)

„ forog a Föld, forog nagy könnyörtelenül,
minden nemzetével Magyarország körül,
hegye-völgye vérzik öt világrész helyett,
mi bűnünk, hogy így kell halnotok-élnetek
tárjuk ablakunkat az Irgalom felé,
járuljunk az Igaz Bíró színe elé,
kegyetlen sugárzás: semmi sem tétetett!
minden kellett volna semmi nem tétetett,
ím térdre omolva minden hitetlenek
— könnyörgünk értetek

(Franciából fordította: Határ Győző)

1956–1957–1958

A Tökölön kapott elbocsátó levéllel jelentkezett édesapám a rendőrségen. Néhány nap elteltével visszakapta a személyi igazolványát és más, még a letartóztatásakor elvett, főleg a mozdony vezetésével, a továbbított vonat adataival kapcsolatos rendelkezéseket, iratokat.

B. M. Barsadmegye -i Rendőrfőkapitányság

Szám: **944-S-10/2-1957.** Tárgy: **Sós Mihály**
Miskolc lakos rendőrhatszaki felügyelet alá helyezése.

Határozat

Sós Mihály, 1909. évbéli, **Nagyszeben** születésű, **nős** családi állapotú, mozdonyvezető, foglalkozású, előző foglalkozású, szig. száma: apja, **Fehér Zsófia** anyja, **Miskolc** **Parkas Jenő** utca, út, tér, **32.** sz. alatti lakost **1957.** BM sz. rendelet alapján lakóhelyén rendőrhatszaki felügyelet alá helyezem.

Nevezett rendőrhatszaki felügyeletének módjait az alábbiakban állapítom meg:

1. Jelen határozatom kézbesítését követő minden **hétfő** - hét **napján** **9** órakor köteles a **II. sz. Tiszti őr** őrsön **jelentkezni**.
2. Eltiltom attól, hogy:
 - a) lakóhelyét, **Miskolc** államigazgatási területet, hatóságom előzetes engedélye nélkül elhagyja,
 - a) állandó bejelentett lakásáról 23 órától 5 óráig eltávozzon,
 - c)
valamennyi nyilvános helyeket látogasson,
 - d) lakásán távbeszélőt tartson üzemben.

A rendőrhatszaki felügyelet szabályainak megszegése vagy kijátszása az 1956. évi 16. tvr. értelmében szabálysértési eljárást von maga után.
 Elrendelem jelen véghatározatomnak a fent hivatkozott rendelet értelmében történő azonnali végrehajtását.

ROR. 26. — 4212. sz. — 632. Terv Nyomda, 1957.

31. kép Határozat a rendőrségi felügyelet alá helyezésről.

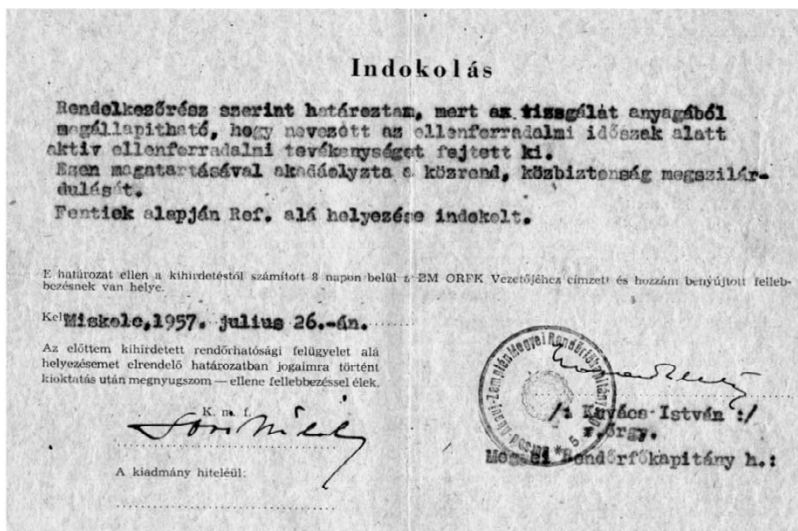
Áadták neki a rendőrségi felügyelet alá helyezésről szóló „Határozatot” is (31. kép). Minden héten vasárnap kilenc órakor a II. sz. Tiszti őrőn kellett jelentkeznie. Súlyos korlátozást jelentett a számára, hogy Miskolc területét nem hagyhatta el, mert így mozdonyvezetőként nem állhatott munkába.

Ez volt a család számára ebben a nehéz időben a legsúlyosabb korlátozás.

A harmadik tiltás szerint éjszaka a bejelentett lakásunkból sem távozhatott el. A tiltások, korlátozások közé tartozott az is, hogy

SOÓS FERENC

nyilvános helyekre nem mehetett, például templomba, moziba, futballmeccsre, egy sörre a kollégáival.

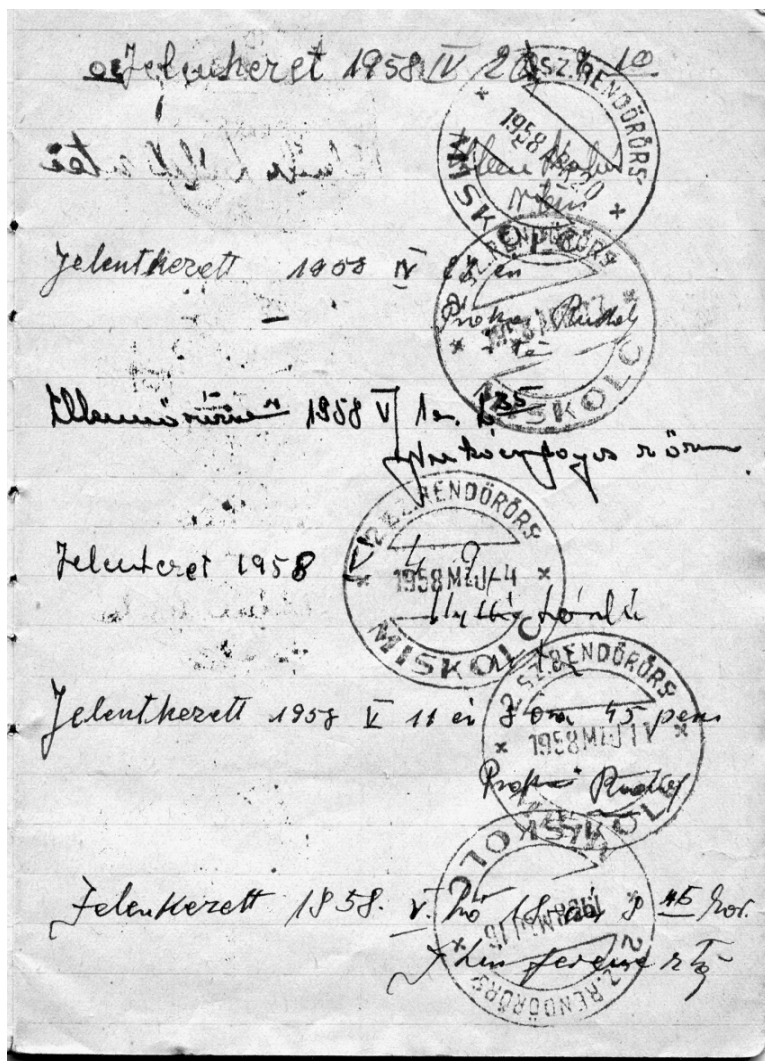

32. kép: Édesapám fellebbezésére kapott elutasító Indoklásban Kovács István rendőr őrnagy „aktív ellenforradalmi tevékenységre” hivatkozott.

Ő ezekbe a korlátozásokba ártatlanul nem nyugodhatott bele. Fellebbezett. Igaztalan választ kapott (32. kép) a fellebbezésére, hamis állításokkal és politikai tartalommal.

A rendőrségi felügyelet alá helyezést tovább szigorították. Megkezdődött az éjszakai zaklatások sorozata (33. kép), amely még 1958-ban is változatlan brutalitással folytatódott. Rendszertelenül, de módszeresen folytatták az ellenőrzést. Különböző napokon, különböző időpontokban, kiszámíthatatlanul jelentek meg az ellenőrző pufajkások, majd később a rendőrök.

Sokára és nehezen kivárható módon jött el az a pillanat, amikor megszüntették (34. kép).

33. kép: Jól látható például a lap közepénél, hogy 1958. május elsején éjszaka 1 óra 25 perckor ellenőrizték.

SOÓS FERENC

BM. Rendőrség. 1. sz. 2. osztály. Rendőrtörvényszék

Szám: ...1124/3.../195...8

Tárgy: Sós Mihály
miskolcii lakos nyitására
x rendőrhatalmát felügyeletének felülvizsgálata.

Sós Mihály 1909. évi, Nagyenyeben születésű, nő családi állapotú,
rendőrtörvényszék foglalkozású,i előző foglalkozású, Mihály apja,
Fehér Zsófia anyja, Miskolci Parkos János utca,
út, tér 32 sz. alatti lakos 195...7. júliushó26 napján24... alatt elrendelt
nyitására és rendőrhatalmát felügyelet alá helyezését a BM1/1957. sz. rendelet 7. §-a alapján hivatalból
felülvizsgáltam és meghoztam az alábbi

határozatot

Sós Mihály miskolcii lakos nyitására és rendőrhatalmát felügyeletét
megszüntetem.
további fenntartása

Indokolás

A rendelkezésem szerint határoztam, mert rendőrhatalmát felügyeletének
további fenntartása már nem indokolt.

RÖR. 27. — 4212. sz. — 5101/5. Zrínyi Nyomda, Bpest. 1957. (3M) 3072

34. kép: A rendőrségi felügyeletet megszüntető határozatot 1958. szeptember 5-én hozzák meg, és Édesapám a rendőrségen szeptember 16-án vette át.

Megmaradt a vádoló kérdés, hogy eddig a rendőrségi felügyeletre miért volt szükség? Mi indokolta egy évig a rendőrségi felügyeletet egy olyan ember esetén, akinek a törvényekkel soha nem volt összeütközése, aki tisztességesen, kiváló műszaki felkészültséggel végezte a munkáját?

Édesapámtól elveszik az állását

CZESŁAW MIŁOSZ

ANTYGONA

ANTIGONÉ (Részlet)

*„Amíg csak élek, azt kiáltom: nem.
Hallod, Iszméné? Azt kiáltom: nem.
És nem kell engem vigasztalnotok,
ne nyugtasson virág, se május éj, se csalogány,
se nap, se felhő, sem semmi.
Tartson tovább hát csillapítatlanul mi megmaradt,
s továbbra is miénk a fájdalom:
csak ez méltó emlékezésre.”*

...

*„Ne kisebbítsd a gondot, Antigoné,
amellyel szívünk, s ajkunk
hallgatásra kell kényszerítenünk.
Mert győzelem ez is, e csendes győzelem,
és új reményt ad.”*

(Lengyelből fordította: Gömöri György)

1957. június 26-án, nem sokkal az internálásból történt szabadulása után, Turnai Lajos a Miskolci Igazgatóság igazgatója Édesapámnak felmondott 15 napos felmondási idővel (35. kép). A felmondásban nem szerepel szakmai értékelés, csak politikai indíték: „mert az ellenforradalmi események alatt tanúsított magatartásával a vasúti szolgálatra érdemtelenné vált.”

Az eljárás furcsasága, hogy akkor műszaki vezető főellenőrként a szolgálatát a rendőri felügyelet alá helyezés miatt amúgy is el-

SOÓS FERENC

látni nem tudó Édesapámnak csak szeptember 10-én kézbesítik a felmondást. Így letelt a két hónap, amin belül fellebbezéssel élhetett.

Ebben az időszakban egyre nehezebb anyagi helyzetbe kerülünk. Édesapám fizetése nélkül a egyedül Édesanyámnak egy műszaki cikkeket árusító boltban a pénztárosi fizetésére támaszkodhatunk. Anyagi okok miatt meghíúsult a húgom, Erika továbbtanulása az érettségi után. Szeptembertől én csökkentettem az otthoni anyagi gondokat, mert Pesten bőven volt tanítványom. Még az államvizsga időszakban is öt tanítványhoz jártam, egy-egy családhoz hetente többször is.

Magyar Államvasutak.
Igazgatósága Miskolc.

9857/1957. IV. o. szám.

S o ó s M i h á l y /:1909.VIII.10.:/ Elvtársnak!
műszaki vez.főellenőr.

M i s k o l c.

A fűtőházfőnökség útján.

Értesitem, hogy munkaviszonyát a jelen értesítés kézbesítését követő 15 naptól számított 15 napi felmondási idővel a Munka Törvénykönyve 29.§-ának 1.c.pontja alapján felmondom azért, mert az ellenforradalmi események alatt tanúsított magatartásával a vasúti szolgálatra érdemtelené vált.

Egyidejűleg a szolgálat teljesítése alól felmentem.

Felmondása ellen 60 napon belül panasszal élhet.

Miskolc, 1957. június

35. kép: A MÁV Igazgatóságtól kapott felmondólevél. A felmondás júniusban történik, de csak szeptemberben kézbesítik.

Édesapám a munkahelyének az elvesztését nehezen viselte, ezért a felmondás kézhezvétele után, igaz a határidőn túl, de fellebbezett (36. kép).

1956—1957—1958

Szívszorító, hogy ez a kiváló szakember ilyen szavakkal és szöveggel fordul egy elfogult, megfélemlített bizottság tagjaihoz:

„ Mindenki tudja azt, hogy a fűtőházfőnökség egyik jó dolgozója voltam, ..., és az ellenforradalmi időben senkinek kellemetlenséget nem okoztam, senki ellen fel nem léptem.” (Részlet a fellebbezésből.)

Magyar Államvasutak Igazgatósága

MISKOLC.

A 9857./1957.-IV. sz. alatti kibocsájtott felmondás tekintetében kérem, hogy szíveskedjék a vonatkozó összes iratokat az Egyeztető Bizottság elé terjesztani, mivel azt kérem, hogy szíveskedjék a Munka Törvénykönyv 29 §-ának 1 o. pontja alapján történt felmondást hatálytalansítani és engem szolgálatba visszarendelni.

Indokok: Az Államvasutak 29. §. 1 o. pontja alapján felmondott nekem azért, mert állítólag az ellenforradalmi események alatt olyan magatartást tanúsítottam, minek folytán a vasuti szolgálata érdemtelennek váltam. Ez a megállapítás téves. Ezzel kapcsolatba még előterjesztem azt is, hogy az Államvasutaktól történt feljelentés folytán egész rövid időre biztonsági őrizetbe voltam, mely V. hó 31-ével megszűnt, ezért ellenforradalmi magatartásomról nem lehet szó. Így szolgálata érdemtelenné nem váltam és vasuti szolgálat alól felmenthető nem vagyok. Mindenki tudja azt, hogy a fűtőházfőnökség egyik jó dolgozója voltam, jó munkám után pénz jutalmazásba és elismerésbe részesültem, és az ellenforradalmi időben senkinek kellemetlenséget nem okoztam, senki ellen fel nem léptem. Nem tudom annak megállapítását, mikor mindenféle bírói és hatósági eljárást megszűntettek ellenem, miért állapítja meg az Igazgatóság azt, hogy magatartásommal vasuti szolgálatra érdemtelennek váltam.

Ezt kérom az Egyeztető Bizottság elé terjesztési és közzétételre elbírálni szíveskedjék.

Miskolc, 1957. IX. 24.

Tisztelettel:

Fr. Nagy
mord. v. c. /

36. kép: A fellebbezés.

Két hónap elteltével, 1957. november 5-én megérkezik az elutasító válasz.

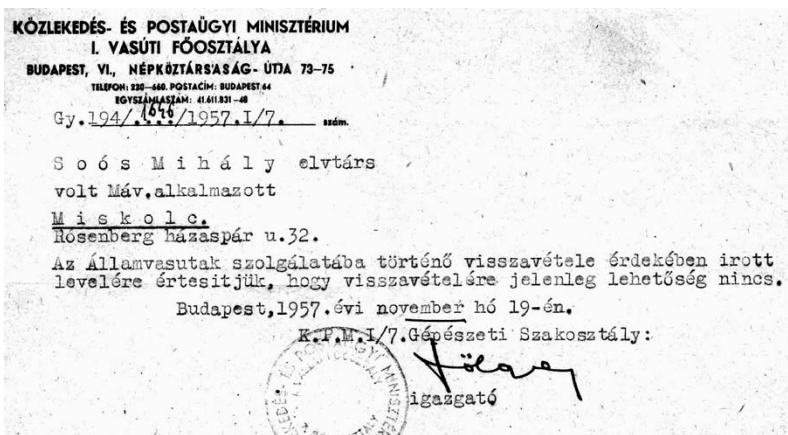
Egy rövid részt érdemes idézni ebből a válaszból:

„ ... arról nem tesz említést, hogy a baráti Szovjetuniót mélységesen gyűlöli, melynek abban az időben tömeges előtt is több ízben hangot adott és ez komoly kö-

SOÓS FERENC

vetkezményekkel járt mind az üzem kommunistáira, mind a népi demokratikus rendszerre vonatkozóan, valamint követelte, hogy az üzemek területén pártszervezet ne legyen. ”

Még egy, utolsó próbálkozással a Közlekedési és Postaügyi Minisztériumhoz fordult. Kérte a visszavételét a MÁV-hoz. Újra eredménytelenül (37.kép).

37. kép: A minisztériumból kapott válasz.

1958. szeptember 16-án után végre lehetősége nyílt Édesapámnak az elhelyezkedésre, mert eddig Miskolcon egyetlen munkahelyre sem vették fel.

Mályiban, a Téglagyárban kapott állást. Három műszakban dolgozott. Az volt a munkája, hogy a kiégett téglát kellett a forró kemencéből kézi targoncára raknia, és kitolni a szabadba, a tároló helyre. Jött az ősz, a tél. Kint kíméletlen hideg, a kemencében elviselhetetlen hőség. Egy évig bírta.

Ismerősök segítségével Miskolcon a Városi Tanács karbantartóinál kapott csoportvezetőként munkát. Ő vezette a Szinva-patak mederfalának kirakását kőlapokkal. Szívesen dolgozott itt.

1956–1957–1958

Összefogtak a régi munkatársak, barátok. Különösen sokat tett érte régi mozdonyvezető társa, Lendeczky László.¹³⁹ Segítségükkel bekerült a kohászathoz mozdonyvezetőnek egy kis tolatómozdonyra. Teljes volt az öröme, hogy újra mozdonyt vezethetett. A szép nagy 424-es után a füst, a korom, az olaj ugyanolyan volt.

Pénzt, értéket levélben ne küldjön!
A hátoldalon levő tájékoztatót szíveskedjék elolvasni.

Ajánlott küldemény feladóvevénye

A feladó neve: Szűcs Mihályné
és címe: 3532. Miskolc, Gőzmozgató Rt. 11.
Címzett neve: Városlégi Biztatl
Rendeltetési hely: 11399 Budapest VII.
Potaföld. 715 utca házszám

Ajánlási ragszám: 3213-5

Utóvételi		Bérmennyiségi díj	
Fl	f	Fl	f
		32	

Külföldi szolgálatok:

A felvevőhivatal keletkezési helye: 11399 Budapest VII.
A felvevő aláírása: [Signature]

38. kép: Feladóvevény, 1991. október.

Itt érte el a nyugdíjas kort. Innen ment nyugdíjba.

Pénzt, értéket levélpostai küldeményben ne küldjön!
A hátoldalon levő tájékoztatót szíveskedjék elolvasni.

Ajánlott küldemény feladóvevénye

A feladó neve: Szűcs Mihályné
és címe: 3532. Miskolc, Gőzmozgató Rt. 11.
Címzett neve: Városlégi Biztatl
Rendeltetési hely: 11399 Budapest VII.
Potaföld. 715 utca házszám

Ajánlási ragszám: 6876

Utóvételi		Bérmennyiségi díj	
Fl	f	Fl	f
		35	

Külföldi szolgálatok:

A felvevőhivatal keletkezési helye: 11399 Budapest VII.
A felvevő aláírása: [Signature]

39. kép: Feladóvevény, 1992. augusztus.

A rendszerváltást sajnos nem érte meg. Súlyos, évekig tartó betegeskedés után hagyott itt minket.

SOÓS FERENC

Kétszer fordultam a Kárpótlási Hivatalhoz és egy alkalommal a MÁV Miskolci Igazgatóságához rehabilitációért. Minden irat másolatát mellékelve először Édesanyám nevében 1991. október hónapban, ajánlott küldeményben (38. kép) kerestem meg a Kárpótlási Hivatalt. Választ nem kaptunk.

1992. augusztus hónapban a saját nevemben ismét a Kárpótlási Hivatalhoz fordultam. Az iratokat ajánlott küldeményként (39. kép) adtam fel. Válasz nem érkezett.

1993. január hónapban a MÁV-tól választ kaptam:

„ A történetekért őszinte sajnálatomat fejezem ki a Magyar Államvasutak nevében.

Egyben feljogosítom néhai Soós Mihályt a MÁV felügyelői rangfokozat posztumusz használatára.” ¹⁴⁰

Érdemes megjegyezni, hogy a felügyelői rendfokozat alacsonyabb, mint az Édesapám tényleges rendfokozata volt.

Befejezésül

A végére értem a történések felidézésének , amiket papírra akartam vetni, amit le akartam írni. Egy nagy adósság terhe nyomta a vállam, amelyet így most kiegyenlíték, teljesíték. Voltak pillanataim, amikor a vibráló képekből nehezen születtek a szavak és a mondatok, de voltak helyzetek, amelyekre visszaemlékezve ömlöttek a gondolatok az íráshoz.

Bennem is felvetődik a kérdés: Érdemes volt az emlékeket leírni? Tűnődöm. Kinek is írtam, raktam össze mindezeket? Ki nézi majd meg a képeket? Ki olvassa el a szavakat, a mondatokat, a gondolatokat? A válasz lehet egyszerűen az, hogy papírra vetettem a hozzám

1956 –1957–1958

legközelebb élő családom tagjaimnak, ismerőseimnek, barátaimnak, néhány fiatalnak, akik most olyan idősök, mint én voltam akkor. Lásd a körülményeket, amiben éltünk, élnünk kellett, és ami a maihoz semmiben nem hasonlítható.

Bizalommal gondolok arra, hogy a fiatalokon kívül van más korosztály is, amelyiknek a szemében szükség van a tetteink igazolására, és a leírt szavaim bizonyítékok lehetnek sok mindenki számára.

Hálás vagyok, hogy jutott elég idő és megfelelő körülmények az életemből erre a feladatra, a visszaemlékezésre, amely írással tartoztam a Gyermekeimnek, az Unokáimnak és tartoztam az önkény által meghurcolt Édesapám emlékének..

ERNESTO PINTO

CANCION POR LOS LAURELES DEL MAÑANA
DAL AZOKRÓL, AKIKET A HOLNAP MEGKOSZORÚZ
(Részlet.)

*„Áldottak a gyerekek,
kik búgócsigáik sarokba téve rohantak tankok ellen
s utolsó sóhajukkal anyjukat hívták és a hazát.
Általuk szállnak vissza a lepkék s ragyog a lég
s víg nevetés fecskéi ébresztgetik a rét virágát
Áldottak a lányok,
kik megőrizték ajkuk mézét és liliom ragyogásuk
mikor vad tűzzel feléjük lobbantak a barbár vágyak.
Általuk jönnek újra csendesen szerelmes párok
s a délután boldogan húz fölējük hosszú árnyat.
Áldottak a diákok,
kik zsongó iskolákból az utcákra rohantak
zsebükben töltényre cserélve át a ceruzákat.
A madarak általuk hozzák vissza a napok virágát,
a nyíló körtefákon meg a tavasz fehér ruhát kap.”*

(Fordította: Lőckös Antal)

1. Vagyár ki a szovjet csapatokat,
2. legyen ^{általános, eszebeli és, híres} szabad választás
3. Nagy Imre abszolút kormányt,
4. Váltakozó le a bünökkel ellátott
vesetőkkel.
5. Nyilvános bírósági ítélet el ölet.
6. Vagyár felülöségre Rákosit.
7. Visszavághat felül a magyar-szovjet
kapcsolatokat.
8. A gazdasági életet a nép lehetőségei alap-
ján mevenet át.
9. Slovák nyilvánosságra a jóvátétel tényleges
adatait
10. Az egész gazdaságotól Európától egyenméri
ellátást a TBSZ-El
17. A magyar hadsereg katondai hadjárata magyar egyenméri
8. Március 15-e legyen nemzeti ünnep
Október 6-a legyen nemzeti gyűlés,

11. Tűzgetlen bűnösök tárgyalja újra a politikai és a gazdasági kérdést
12. Bocsássák szabadon az ártatlanul elítélteket
13. Szállítsák ki a Szovjetunióba kényszerítve foglyokat.
14. Teljes vélemény- és szólásszabadságot
15. Dávják ki a Szóviusz-mozgalmat, a Szovjet államot 48-49-es évek mozgalmát
16. Adják vissza az országokat a régi nemzeti ^{kegyelet} szellemet és jelképeket,
17. Szolidaritás a legyűlölttel.
18. Okt. 27 - újraindítás az országos dialógus fóruma.

Emlékeztető források

Az versidézetek a „**GLORIA VICTIS 1956**” Antológiából származnak Farkas Flórián főszerkesztő írásbeli hozzájárulásával.

A megmentett, eredeti források

Egyetemi bizonyítványom
Elhalálozott Édesapám iratai
Régi fényképek

Napilapok és folyóiratok a gyűjteményemből

Esti Budapest	1956. szeptember 21. 1956. szeptember 28. 1956. október 5.
Észak Magyarország	1956. október 24. Rendkívüli kiadás
Hétfői Hírlap	1956. október 8. 1. szám. 1956. október 15. 2. szám 1956. október 22. 3. szám
Irodalmi Újság	1956. szeptember 29. 1956. október 6.
Kilátó	1956. szeptember 9. 1956. október 6. 1956. október 20.
Magyar Nemzet	1949. szeptember 11. Vádirat
Művelt Nép	1954. szeptember 5. 1955. április 10. 1956. szeptember 9. 1956. szeptember 16. 1956. szeptember 23. 1956. szeptember 30. 1956. október 7. 1956. október 14. 1956. október 21.
Szabad Ifjúság	1956. július 19. 1956. szeptember 23.

1956 –1957–1958

1956. szeptember 25.

1956. október 4.

1956. október 5.

1956. október 7.

1956. október 18.

1956. október 20.

1956. október 21.

1956. október 23.

Szabad Nép

1956. szeptember 23.

1965. október 6.

1956. október 14.

Zeneműkiadó Vállalat:

Verdi: Nabucco, Budapest-1955

Kodály Zoltán: Zrinyi szózata, Budapest-1956

1956-os INTÉZET

Kőrösi Zsuzsanna, Molnár Adrienn

Titokkal a lelkemben éltem

Budapest, 2000

A FORRADALOM EMLÉKEZETE

Személyes történelem

Budapest, 2006

MUZAFFER ÜNKAN

ÖSYAN

FELKELÉS (Részlet)

„Míg szolgaságból a szabadság felé

Folyik a Duna vérrel teli.

A legmagasabb sziklacsúcsra állva

Pestnek tárom ki karom és szívem.

Hajdani hazám láncra verten,

Testvérnépem — én tehetetlen —

S nem segít Rajtad senki sem.

A süket égbe nemet kiáltok,

Az árulást hű szikláinkba vésem,

S a Dunán úszó holtjaid előtt

Legyen e vers a köszöntésem.”

(Fordította: Tollas Tibor)

Feljegyzések

¹ Szász Pál: Fejér Lipót tanítványa volt. 1957-ben szerezte meg a Matematikai Tudományok Doktora címet. Kutatási területei: klasszikus analízis, approximáció, a hiperbolikus geometria axiomatikus felépítése

² Abban az időben a Múzeum-kertnek Kálvin-tér felőli, vaskerítéses sarkánál virágot és újságokat árusítottak.

³ A solti zsilipnél, rendes vízállásnál 4-5 méter volt a szintkülönbség a nagy Duna és a soroksári ág vízszintje között. Az áradás miatt ez a különbség 8 méterre nőtt, amit a zsilip és mellette az erőmű vasbeton épülete nem viselt el, és bedőlt.

⁴ Ez kézenfekvő magyarázat volt, mert az ÁVH már kétszer gyötört hosszú órákon keresztül a Fő utcában. Erről az évfolyamtársaim nem tudtak. Fiatalok titkos vallásos összejöveteli és Kőbányán és a Feneketlen-tó környékén gyermekcsoportok vallásos vezetése volt a bűnöm.

⁵ A Tanulmányi Osztályon Nemák néni volt az ügyesbajos dolgaink ügyintézője.

⁶ Január 27-én Algebra és számelméletből.

⁷ Surányi János (1918-2006) matematikus, a matematikai tudományok doktora. 1951-1988 között az Eötvös Loránd Tudományegyetem Algebra és Számelméleti Tanszékén dolgozott, tíz évig tanszékvezetőként.

⁸ George *Gershwin* Kék rapszódia hangversenyén (lemezről) a hallgatóság a Gólyavár előtti udvart is megtöltötte. A rendőrség is megjelent, de nem avatkoztak be.

⁹ Pócza Jenő (1915 – 1975): fizikus, egyetemi tanár, a fizikai tudományok kandidátusa (1952). Matematika–fizika szakos tanári oklevelét Szegeden szerezte (1938). 1949-től 1959-ig az Eötvös Loránd Tudományegyetemen (ELTE) tanszékvezető, majd a Fizikai Intézet ig.-h.-e.

¹⁰ Közülük szívesen emlékszem Barna Péterre, óriási bajuszával Gémesi Józsefre, Groma Gézára, Nagy Juditra, Bicskei

Margitra és Tóth Lajosra.

¹¹ Budapestre naponta 50-60 vagon burgonya érkezett.

¹² Az államosítás előtt a Szent Imre Kollégium volt.

¹³ Grätzer György. Az MTA tagja.

¹⁴ Schmidt Tamás (Elégiusz). MTA Matematikai Kutató Intézet, ELTE Algebra és Számelmélet Tanszék, BME.

¹⁵ Marik Miklós. Az ELTE Csillagászati Tanszékének vezetője volt. Kutatási területe: elméleti asztrofizika és napfizika. Magával ragadó előadóként ismertük. Nevét a Marik kisbolygó viseli.

¹⁶ Lócs Gyula. Több műve közül az egyik legismertebb: A FORTRAN programozási nyelv c..

¹⁷ Tomor Benedek. A Veszprémi Egyetemen az Operáció-kutatás kiváló tanára.

¹⁸ Bárdos András édesapja neves zeneszerző volt. Népes családban nőtt fel. Az Egyesült Államokban kutatóként él.

¹⁹ Reiman István: az évfolyamunkon az ábrázoló geometria tantárgy gyakorlatait vezette. A matematikai tudományok kandidátusa. A Nemzetközi Matematikai Diákolimpiák magyar csapatának felkészítője volt.

²⁰ Fuchs László az Algebra tantárgy kiválóan megmagyarázó tanára volt, aki jelenleg az Egyesült Államokban él. A mi időnkben a Kar dékánja is volt. Egyhangúan adott elő. Innen származott az unalomra utalás.

²¹ Fejér Lipót (1880–1959): Matematikus. Budapesten, , Berlinben és Párizsban tanult. A Fourier-sorok elmélete, az interpoláció, a függvényelmélet, a konstruktív függvénytan, konform leképezések és a mechanikus kvadratúra területén jelentős eredményeket ért el.

²² Szász Pál (1901–1978): matematikus, egyetemi tanár, a matematikai tudományok doktora

²³ Hajós György (1912–1972): matematikus, a geometria világhírű tudósa. Bebizonyította Minkowski német matematikus sejtését. A a diszkrét geometria, a gráfelmélet, a Bolyai–Lobacsevszkij geometria és a numerikus analízis területén jelentős eredményeket ért el.

²⁴ Turán Pál (1910–1976): matematikus, a számelmélet és a klasszikus analízis területén ért el jelentős eredményeket.

²⁵ Péter Rózsa (1905–1977): matematikus. A rekurzív függvények kutatásával foglalkozott. Nekünk halmazelméletet és matematikai logikát tanított.

²⁶ Kártieszi Ferenc (1907-1989): Matematikus. Szerkesztésében jelent meg Bolyai János Appendix c. műve

²⁷ Marx György (1927–2002) Kossuth-díjas magyar fizikus, asztrofizikus, tudománytörténész, egyetemi tanár, tanészkevezető; a leptontöltés felfedezője,

²⁸ Novobáztzy Károly (1884–1967) fizikus. Kossuth-díjas (1949, 1953).

²⁹ Nagy Károly Széchenyi-díjas fizikus,

³⁰ PPS-41 típusú szovjet gyártmányú (48-mintájú) géppisztoly.

³¹ KS-19 típusú 100 milliméteres légvédelmi ágyú.

³² 800-as típusú, Csepel gyártmányú, láncotalpas vontató. A harci gyakorlatokon is Csatrogány vontatott a lövegekkel együtt minket.

³³ TNT: trinitrotoluol, vagy trotil sárgás színű robbanó szilárd halmazállapotú vegyület.

³⁴ Támla: Itt őrizték a mozgósítással kapcsolatos parancsokat és az egység lobogóját.

³⁵ A golyószórónk szovjet, Degtyarev PPD típusú fegyver volt.

³⁶ Lemondott Rákosi.

³⁷ Lgv. Tü. Tiz.: Légvédelmi tüzér tizedes.

³⁸ MVSC: Miskolci Vasutas Sport Club

³⁹ 45-éves koromig versenyeztem.

⁴⁰ Ez az útleveél előre megnevezett szocialista országba, vagy országokba történő utazásra szólt. Egy évben egyszer lehetett hozzájutni. Fizetőeszközt az IBUSZ-nál válthattunk. A határátlépésnél mindig izgultunk, hogy a magyar vagy a külföldi vámosok milyen hibát találnak a csomagjaink tartalmában.

⁴¹ Marmaládé: gyümölcsökből és zöldségekből készített, szeletelhető lekvár.

⁴² Sziléziai Ház: A Felkai-tó partján, 1665 m magasságban.

⁴³ Először jártam a Lengyel-nyeregben, keresztül a Rovátkán, a Kisnyereg-hágóban, a Vöröstorony-hágóban a Lorenz-hágóban.

⁴⁴ A Fehértavi-csúcsot, a Nagy-Morgást, a Nagyszalóki-csúcsot, a Kis-Viszókát, a Gerlachfalvi-csúcsot, a Tengerszem-csúcsot, a Krivánt.

⁴⁵ Akkor még vezető nélkül lehetett a Tátra csúcsait járni.

⁴⁶ Soós Ferenc: Magas Tátra, Bíbor Kiadó 2003

⁴⁷ A Kassa-Poprád vasútvonalat a Magyar Állam 1873-ban adta át a forgalomnak.

⁴⁸ A Poprád-Ó Tátrafüred villamos vasutat 1906-ban nyitották meg.

⁴⁹ Kő-patak: Skalnaty-potok

⁵⁰ Márciusban a Mohács felett feltorlódott jég mennyiségét 184 millió köbméterre becsülték.

⁵¹ A mesterünk majtnak nevezte a maltert. (Helyi tájszólás lehet.)

⁵² Udvarunkból látszik a fél Ispánkert. Mindenütt víz, az ablakok feléig ér. Vörös Pista bátyám felesége, Éva néném, akik alattunk laktak, jajveszékelve sír, - mozog a ház, dülöngél, minden recseg és ropog, aztán egyszer csak minden eltűnik a vízben. Ilyet még soha nem láttam, porzik a víz. Ezekben a napokban a fél Alszeg eltűnt, az Ispánkert némaságra lett ítélve. Hatodik évemben jártam, de ami akkor történt, soha nem tudom elfelejteni.

⁵³ Akkor még ragyogott a tejút.

⁵⁴ Berecz János: A DISz, a KISz és az MSzP befolyásos politikusa volt, aki a Lenin Intézetben és az SZKP akadémiáján, Moszkvában tanult.

⁵⁵ Berecz János: Ellenforradalom tollal és fegyverrel 1956

⁵⁶ SZKP: Szovjet Kommunista Párt

⁵⁷ Nyikita Szergejevics Hruscsov szovjet kommunista politikus, Sztálin halála után a Szovjetunió vezetője, az SZKP első titkára, hat évig a Minisztertanács elnöke. Vezető szerepet töltött be a XX. kongresszuson, az 56-os forradalom leverésében, a szovjet újprogram elindításában és a kubai rakétaválságban.

⁵⁸ Tardos Tibor (1918-2004): József Attila-díjas író, műfordító, forgatókönyvíró.

⁵⁹ Adam Vazyk (1908-1982): Lengyel költő és novellista.

⁶⁰ Továbbiakban: KV

⁶¹ Továbbiakban: PB.

⁶² Gerő Ernő: Szovjet NKVD ügynök. A spanyol polgárháborúban „a barcelonai hóhér”. 1948 után miniszter, miniszterelnök helyettes. Pártfeladata volt a Magyar Tudományos Akadémia elsorvasztása. 1953 után Nagy Imre reformtörekvései ellen szervezkedik.

⁶³ Veres Péter (1897-1970) író, politikus, honvédelmi miniszter 1947–1948 között

⁶⁴ Tamási Lajos: (1923–1992) József Attila-díjas magyar költő. (A „Piros a vér a pesti utcán” c. költeménynek is a szerzője.)

⁶⁵ Major Ottó: (1924-1999) Jászai-díjas író.

⁶⁶ Szabó Pál: (1893–1970) regényíró, politikus, elbeszélő.

⁶⁷ Nagy Imre: (1896–1958. június 16.) magyar politikus, gazdaságpolitikus, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. 1953 és 1955 között a Minisztertanács, illetve az 1956-os forradalom miniszterelnöke. Az 1956-os forradalom mártírja.

⁶⁸ Farkas Mihály: (eredeti neve: *Löwy Hermann*, 1904–1965) kegyetlen kommunista politikus, honvédelmi miniszter. Fia, Farkas Vladimír hírhedt ÁVH-s kihallgató tiszt volt.

⁶⁹ Rajk László (1909–1949. október 15.) politikus, miniszter. Nevéhez fűződik az Államvédelmi Hatóság megalakítása.

⁷⁰ Pálffy (Oesterreicher) György (1909–1949. szeptember 24.) altábornagy, honvédelmi miniszter-helyettes

- ⁷¹ Szőnyi Tibor (*Hoffmann Tibor*, 1903-1949. október 15.) orvos, kommunista politikus.
- ⁷² Szalai András (1917-1949. október 15.) kommunista politikus.
- ⁷³ Méray Tibor (1924) Kossuth-díjas magyar író, újságíró. 1956-ban Párizsba menekült a megtorlás elől.
- ⁷⁴ Nagy Sándor (1922–1990) Kossuth-díjas író, újságíró, politikus.
- ⁷⁵ Háy Gyula (1900–1975) Kossuth-díjas drámaíró, műfordító.
- ⁷⁶ Novobáczky Sándor (1924–1989): újságíró.
- ⁷⁷ Sánta Ferenc (1927–2008) Kossuth-díjas író. Munkáit 23 nyelvre fordították le.
- ⁷⁸ Földes Anna (1930): író, kritikus.
- ⁷⁹ Kónya Lajos (1914–1972): Kétszeres Kossuth-díjas költő, író.
- ⁸⁰ Nógrádi Sándor (1894–1971): vezérezredes, diplomata.
- ⁸¹ Kassák Lajos (1887–1967) író, költő, műfordító, képzőművész. 1949-től a művei nem jelenhettek meg.
- ⁸² Boldizsár Iván (1912–1988) író, újságíró.
- ⁸³ Sólyom (Schick) László (1908–1950. augusztus 19.) altábornagy (posztumusz vezérezredes). Vezérkari Főnök.
- ⁸⁴ Illy Gusztáv (1904-1950) altábornagy. Halálra ítélték, és kivégezték.
- ⁸⁵ MEFESZ: Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége
- ⁸⁶ Gimes Miklós (1917–1958. június 16.), újságíró, politikus, 1956-os vértanú. Nagy Imrével és Maléter Pállal együtt kivégezték 1958. június 16-án.
- ⁸⁷ Németh László (1901–1975) Kossuth-díjas író, esszéista, drámaíró.
- ⁸⁸ Szabó Lőrinc (Miskolc, 1900–1957) Kossuth-díjas költő, műfordító, modern lírikus.
- ⁸⁹ 1950-ben az előadást Gellért Endre rendezte.
- ⁹⁰ Kabale und Liebe, 1783

⁹¹ Johann Christoph Friedrich Schiller (1759-1805) Német költő, drámaíró, filozófus és történész.

⁹² Gumulka: Władysław Gomułka (1905-1982) lengyel kommunista vezető

⁹³ DISz: Dolgozó Ifjúság Szövetsége, Demokratikus Ifjúsági Szövetség

⁹⁴ Részlet Zrinyi Miklós *Az török áfium ellen való orvosság* c. írásából.

⁹⁵ A baritonszólót Palló Imre énekelte, és Vásárhelyi Zoltán vezette a Magyar Rádió énekkarát. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest-1956

⁹⁶ Mód Aladár (1908-1973) 1954-től az ELTE Bölcsészkarának tanszékvezető egyetemi tanára

⁹⁷ Marxizmus Leninizmus alapjai, Tudományos szocializmus, Politikai gazdaságtan, Dialektikus és történelmi materializmus, Filozófiatörténet

⁹⁸ TTK: Természettudományi Kar

⁹⁹ A Petőfi szobornál legendássá lett szavalásával a forradalom egyik jelképévé vált. A forradalom utáni időszakban börtönbüntetést ugyan nem kap, de színházi eltiltást igen. Öt évre kellett elhagynia a Nemzeti Színházat.

¹⁰⁰ Batsányi János (1763-1845)

¹⁰¹ Akkor Néphadsereg Színház volt a neve.

¹⁰² Kilenc év múlva házasságot kötöttünk.

¹⁰³ Nagy Imre ezekben a percekben tudott arról, hogy Gerő Ernő már beszélt Moszkvával a szovjet katonai beavatkozásról.

¹⁰⁴ A beszéd hiteles részeit Fenyvesi Mária és Baczony László, a Magyar Távirati Iroda gyorsíró-újságíró munkatársainak jegyzeteiből idéztem.

¹⁰⁵ A vélemény szerzője ismeretlen.

¹⁰⁶ Illyés Gyula (1902–1983) költői és írói munkájának nagy részét a magyar nép sorskérdéseinek szentelte.

¹⁰⁷ Illyés Gyula: Részlet az *Egy mondat a zsarnokságról* c. költeményből. A verset ezután ismét betiltották, és csak 1988-tól jelenhetett meg nyomtatásban.

¹⁰⁸ Georgij Konsztantyinovics Zsukov , (1896-1974) orosz-szovjet hivatásos katona, a Szovjetunió marsallja, a Vörös Hadsereg vezérkari főnöke, az SZKP KB tagja.

¹⁰⁹ Magyar Dolgozók Pártja

¹¹⁰ IS-2, más néven JSZ-2 nehéz páncélos.

¹¹¹ Giuseppe Verdi Nabucco című operájából a Rabszolgák kórusa

¹¹² BTR-152 páncélozott szállítójármű.

¹¹³ T-34.

¹¹⁴ Eltávolították az Egyetemről Dr. Pócza Jenőt, Barna Pétert, Gémesi Józsefet, Groma Gézát, Nagy Juditot, Bicskei Margitot, Tóth Lajost.

¹¹⁵ Bata István: 1953 és 1956. október 24 között honvédelmi miniszter. 1955-ben az egyik aláírója a Varsói Szerződésnek. 1956. október 24-én parancsot adott a forradalom leverésére. November 2-án tárgyalt Moszkvában Kádár Jánossal és az volt a javaslata, hogy katonai diktatúrával kell rendet teremteni. 1958-ban hazatért. A BKV-nál vezetői beosztást kapott.

¹¹⁶ Piros László: 1956-ban belügyminiszter. 1958-ban hazatér. 1977-ig a Szegedi Szalámigyár vezérigazgatója.

¹¹⁷ Hegedűs András: szociológus. 1955-56-ban miniszterelnök.

¹¹⁸ Münnich Ferenc: Szovjet NKVD ezredes. Kemény kommunista miniszterelnök. November elsején Kádárral Moszkvába repül.

¹¹⁹ Kiss Károly: cipész, külügyminiszter, Rákosi kormányában miniszterelnök-helyettes.

¹²⁰ Apró Antal: Pártfeladata volt Nagy Imre és mártírtársai perének irányítása.

¹²¹ Szántó Zoltán: Nagy Imre kormányában államminiszter volt.

¹²² NKVD: (Narodnij Komisszariat Vnutrennyih Gyel), a Belügyi Népbiztosság, tömeggyilkosságok, politikai gyilkosságok, tömeges deportálás van a számláján.

¹²³ November 4-e után a megkérdezésem nélkül az egészet elégették.

¹²⁴ Távollétében választották meg a fűtőház dolgozói. Éppen szolgálatban volt, és csak a szolgálata után tudta meg.

¹²⁵ Cornides István: A tömegspektrometria világhírű tudósa. Az ELTE-n a vegyész hallgatók fizika professzora. 1956-ban az Egyetem Forradalmi Bizottságának az elnöke.

¹²⁶ Szovjet gyártmányú 12,7 mm-es DSKM.

¹²⁷ A kiváló mérőpárom Sárdy Imre volt. Szinte valamenynyí mérésünk jeles osztályzatot kapott.

¹²⁸ PPSz-43 típusú géppisztoly

¹²⁹ A második világháború után hozzánk került amerikai gyártmányú mozdonyok.

¹³⁰ Dr. Gémesi József fizikus, adjunktus a Kísérleti Fizikai Tanszéken. Nyolc gyermekes édesapa. Felvételimkor a Felvételi Bizottság tagja volt. Gödöllő polgármesterének az édesapja.

¹³¹ P.K.: Pásztor Klára

¹³² A vontató mozdonyok fékein kívül a tehervonatok néhány kocsiján fékbódéban télen-nyáron fékezők dolgoztak, akik a mozdonyvezető fűttyjelzései alapján kézi fékkel segítették a vonat megállítását, és kifékezéssel a vonat elindítását.

¹³³ Orosz mintájú vattakabátba és nadrágba öltözött Kádár-kormány által szervezett katonai alakulatok, részben volt ávós tagjai, akik részt vettek a szovjet intervenciós harcokban, atrocitásokban, a Kádár-rendszer megszilárdításában.

¹³⁴ 1963 óta eddig minden ötödik évben megtartottuk az évfolyam találkozót.

¹³⁵ KISZ: Kommunista Ifjúsági Szövetség

¹³⁶ Édesapám későbbi elbeszélése alapján, a felügyelők nagyobb része műveletlen, köztörvényes bűnöző volt, közöttük életfogytiglanra elítéltekkel. Sokszor kegyetlenkedtek a politikaiakkal.

¹³⁷ Fényes Imre: Nekünk Termodinamikát adott elő, mint ennek a tudományterületnek világhírű tudósa. Munkássága a kvantumelmélet, statisztikus fizika és az irreverzibilis termodi-

namika területét ölelte fel. W. Heisenbergnek közvetlen munkatársa volt.

¹³⁸ A fűtők és a mozdonyvezető a főzéshez egy-egy drótra erősített sálatétet lógattak a tűzszekrénybe. Amikor izzó piros lett kivették, és valamelyik szerszámszekrényre tették. Erre helyezték a lábasukat, és akár menet közben is bármit képesek voltak megfőzni. Rendszerint burgonyával, tésztával és tojással készült lebbencslevest főztek.

¹³⁹ Lendeczky László: A miskolci természetjárás felejthetetlen alakja akiről a Bükk-hegységben turista utat neveztek el. Magam is baráti kapcsolatban voltam vele.

¹⁴⁰ Édesapám rangja MÁV műszaki vezető főellenőr volt a meghurcoltatása előtt.

¹⁴¹ Ezen a két papírlapon szereplő írást, a követeléseinket, sietősen, ahogy a követelések születtek, október 22-én délelőtt a Gólyavárban jegyeztem le.

Soós Ferenc nyugdíjas
egyetemi adjunktus,
1956-ban az
Eötvös Lóránd
Tudományegyetem
Természettudományi
Karán matema-
tika-fizika szakos
egyetemi hallgató.

